JELES ELBESZÉLŐK KINCSESTÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A GONDOLKODÓK

ÉS EGYÉB ELBESZÉLÉSEK

IRTA

KAFFKA MARGIT

A NÉPKÖNYVTÁRI KÖZPONTOL SZ. NEM ADHATÓ EL!

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1906.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

267282

R 2

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
N Növedéknapló
1954 év 4242 sz.

R 1965

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

TARTALOM.

	Lap
A gondolkodók	1
Látogatás	18
Egy házasság	30
Diadal	52
Egy negyedóra	66
A veszedelem	76
Új tipusok	96
Korlátok	109
Egy asszony meg egy leány	117
Így beszélt az asszony	130
Még egyszer	140
A halál meséje	151
A Soha-ember	156

14000

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A gondolkodók.

Két diák, egyformán tüzes fantáziáju, egyformán eszes, gőgös és erős mindakettő. Fiatalok, magukban állók, önmagukban bizakodók és szépek. Az egyik fiú volt, a másik leány, — és egyszer találkoztak.

* * *

A leány most került fel Pestre. Nem ismert még az életből semmit, csak a könyveit. Gyermekkorában olyan sokszor mondták neki: »Csúnya vagy!« — hogy később, amikor már egyebet mondtak, nem hitte el. Szomorú dolgokat látott kezdettől fogva és félt mindentől, ami vidám és jóleső. Az megbosszúlja magát mindig. Csak a könyvekről tudta, hogy változatlanok, hűségesek és megbízhatók. Még azt is szerette bennük, hogy nagyképüsködők egy kicsit.

A fiú már sok éve tanult itt fenn, — és nemcsak a könyvekből. Győzte az egész életet, — néha olyan szertelen rohanással és olyan elágazó utakon, hogy az szinte betegség volt már. Szegény ördög volt és

nem sokat ért rá megpihenvén gondolkozni, — csak valami mélységes megdöbbenésre emlékezett, amely elfogta mindig, valahányszor hatalmas küzködés árán egyszerre elérte, amit akart, — valahol, — a kártyaasztal mellett, a vívóteremben, asszonynál, vagy a géptervek sokrétü figurái között.

— Meg kell találniok egymást, — mondotta egy asszony, — egy nyájas, szende fiatal asszony, aki nőtestvére volt a fiúnak. Így hát egy napos tavaszi délelőttön találkoztak.

* * *

A fiú evezős-versenyről jött éppen, — a leány a templomban járt. Budán valami ismeretlen kis templomban akart imádkozni, mert babonás hittel így foganatos. Azért ment, hogy megköszönje az égnek a különös kegyét, hogy ide is feljöhetett és sokat tanulhat majd és hogy nem lesz olyan boldogtalan, mint a családjában a többi asszonyok, akik nagyon szerettek, aztán férjhez mentek, — vagy akik férjhez mentek, mielőtt szerettek volna.

— Ide fog ma jönni valaki, — mondta Iza mama, a húszesztendős, szelid, kicsi asszony, amikor átölelte. Sokat fogtok együtt bölcselkedni, szinte látom.

Az Iza mama szalónja még új volt, friss, virágos, fiatalos. A széles, nyitott ablak rózsás függönyeit felduzzasztotta a tréfás tavaszi szél, — és lenn az utcán, a puhán robogó fogatok csillogásán ujjongva, kacagva futkosott a napfény. Iza mama egy rózsa-

színű bébét mulattatott és borzasan hempergett mellette a szőnyegen.

Így találkoztak.

A leány gyanakvó ellenszenvvel, — szinte félszegen nyujtott kezet, — a fiú megnézte jól, tetőtől talpig — és mosolygott.

És találkoztak azontúl nagyon gyakran, véletlenül szinte mindennap.

* * *

Érdekes leány, — furcsa, — mondta az asszonyhúgának a fiú, Péter. Okos, mint egy asszony és naiv, mint egy gyerek. Furcsa.

Nagyon eszes fiú, gondolta Magda, a leány néha, amíg otthon előkereste a könyveit. Okos és ami fő, — nem veszedelmes. Lehet vele beszélni affektálás nélkül. Azt hiszem, már észrevette, hogy nekem nem kell udvarolni, mint a többieknek.

* * *

Pedig ezt még akkor nem vette észre a fiú.

— Világos, gondolta, hogy itt egy kis szerelemnek kellene jönni. Csinos, elegáns kis flirtnek, amit okosan lehet csinálni és épp a kellő időben befejezni. Soha nem volt ennél kinálkozóbb helyzet.

És így vélekedtek mások is. Izácska, meg a férje, meg mind a nénik, akik odajártak uzsonnázni. Kérdezősködött a Baba is, dudolva halkan a csipkés párnái közt, a maga nyelvén:

— Igaz-e? Hát igaz?

Magda kiemelte, az ölébe ültette, — Péter fölé hajolt és összerebbent a hajuk.

Világos, hogy így kellett volna folytatniok, hogy végezhessék valami enyhe könypermeteggel, leánycsalódás borús kis álmával, ahogy szokás. Most mindjárt el kellett volna pirulni a leánynak fülig.

Nem pirult el. Felállt, elsimította a haját és míg a tükörbe nézett, azt mondta: Ohó! Azért sem!

Péter elnézte a hűvösszemű, délceg leányt és olyan érzéssel, amiben csodálkozó öröm is volt, mondotta magában:

— Hátha ez más! Ha nem olyan, mint a többi?

* * *

És mégis, — csupa szokásból talán, a rendes módszerét próbálgatta. Egyet a sablónok közül, amiket ő maga únt már legjobban.

— Ez leány, — nobilis, jó, — tehát nagy gyönyörüsége telhetik a térítő-missziókban.

És szörnyű elvetemültségeket fogott magára. De mennyire csodálkozott és gyönyörködött, amikor nem látott a leányon meglepetést, elszörnyűködést. Magda bólintott, szó nélkül, megegyezően, mintha mindez így volna rendén. Asszonyokról beszélt és minden egyébről. A leány megint bólintott; egyszerűen, nyugodtan, mint aki mindent megért.

Ez tettetés volt pedig. Hisz csupa ujságokat hallott, vagy egész másképen sejtette az ilyen dol-

gokat azelőtt. De érettnek, tudatosnak akart látszani és rövid idő mulva ilyen is lett. Utóbb már maga is mondott véleményt kétes jelentésű dolgokról, de közben úgy kikerülve a maga nyakig begombolt, feketeruhás alakját, hogy így csinálva, szinte kacérságszámba ment a dolog. A másik ilyenkor vigyázva túlozta az udvariasságot, mert *közönségesen* nem így *szokták*. Rendszerint tiszteletlenséggel válaszolnak az ilyenekre a férfiak.

* * *

Nem szeretem, — gondolta egy este a férfi, — de nem bánnám, ha mindig itt járna-kelne a szobámban a puha lépéseivel, ha egyedül vagyok. Nem izgat, nem nyugtalanít, — világos, — csak szeretném, ha mindig itt teremne, mikor valami mondanivalóm van. Szembeülve velem összekulcsolná a fehér kezét és hallgatna; mert olyan szépen tud hallgatni, kérdezni az okos szemével. A közelében új, érdekes gondolataim támadnak.

Most már igazán nincs mitől félni, — gondolta a leány is, — Iza most tévedett. Mi sohasem leszünk szerelmesek. Ah, ehhez már nagyon is jól ismerjük egymást.

* * *

Volt úgy, hogy az utcán is találkoztak. Ha fáradtan, cél nélkül bódorgott a leány, — honnét, honnét nem — egyszer csak előtte terem a fiú. »Most jön velem, — viszem!«

A leány megy utána, — elnéző, gúnyos kis mosollyal. »Ha szabódnám, azt hinné, jelent valamit.« És mennek furcsa, kanyargós utcákon, a leány azt hiszi, már eltévedtek. Ezen bolond, gyerekes jókedvük támad, — és kacagva érnek egyszer csak az Iza lakása elé. Ott a fiú sarkon fordul és hirtelen magárahagyja a leányt. Egy félóra mulva mégis visszakerül.

— Hol járt?

— Sehol! Haza akartam menni, de itt mégis jobb.

Márciusidő van még és korán elfeküszik az alkony. Izát olyankor az anyósa oktatja odaát, — ő rájuk a Baba vigyáz a rózsavirágos, pici szobában.

* * *

Mégis szomorúak, fájósak voltak soká az ilyen alkonyatok. Egymás mellett ültek az ablaknál, de a leány kinézett az utcára, az ormótlan, nagy bérházakra, amiknek cirádái közt megül a köd.

— Nem értem! — tört ki a férfi. — Nem tudom, mit akar az életével voltaképen. Azt hiszi, — mert olyan magasra helyezkedik az önhittségében, mint egy kőbálvány, — hogy igazán megkövesül majd? — Jön az élet forró, eleven hulláma és halomra dönti az elméleteit. Ne higyje, hogy megállhat ellene. Az elsőnek hiszi magát az Istenkisértők között? — Dehogy! Megpróbálták százezeren már és rajtavesztett mind. Hogy fogok nevetni rajt' — amikor mégis nagyon szerelmes lesz.

— Nem fogná megtudni senki!

— Nézze! Tegyük fel, hogy végigcsinálná az életét így, — bár a családja tradicióí beh mások! Egyszer elmondták a nagymamája történetét. Milyen szép és igaz! De mondjuk, hogy maga következetes. Mit ér el vele? A szenvedély továbbra is éltetni és pusztítni fog a világon, — és maga egyszer csak meghal, — mint a nőegylet alelnöknője, — tisztes hosszú élet után, — aminek sohasem ismerte a zivataros teljességét. Meghal, és nem élt egy napot sem.

— Tudom, mondta a leány és egyre kinézett. Tudom, — hogy az mindegy, — egészen. Azt hiszi, jobb a másik? Hagyni, hogy dobáljon valami őrült önkívület, — messze végletek közt, — folyton szomjúhozni és soha el nem érni valamit, — ami nincs is. Kifáradni holtra és elveszíteni még annak a hitnek finom gyönyörüségét is, hogy hátha lett volna valami? Egy édes titka számomra az életnek, amit nem kerestem meg. Egy függöny, amit szabad akaratból nem lebbentettem félre.

— És azt hiszi, a tudományoknak szükségük van egy szőke leány fejére, hogy életben maradjanak?

— Nekem van rájuk szükségem. De én Istenem! Talán a nagykerekű gépeknek van szükségük éppen *egy* ilyen akaratos fiúra, — aki *egymaga* tud éppen elbánni velük? Még ha ki is talál a számukra valamit, — egy csavart, egy fogót, — azt hiszi, arra

nem jött volna rá valaki más? Persze, különös fontossága tudatával fog meghalni, — uram?

— Egyformán fogunk meghalni. Maga talán úgy, mint egy búbos galamb, — én olyanformán, mint egy jónevelésű vizsla. Egyéb különbség alig lesz köztünk.

* * *

Veszekedtek, — csúfolkodtak. Meggyötörték egymást elméletekkel, cinikus és mégis költői ötleteket kacagtak bele egymás szentségeibe, letépdesték a lelkükről az illuziókat, hogy *úgy* lássa a másik, csúf karrikaturában. Rosszak, léhák akartak lenni mindenáron, — és már úgy fájt nekik és érezték, hogy egyszer csak rohamosan fel fog oldódni mind a sok erőszak. Úgy történt.

* * *

Együtt mentek haza egy estén és a leány lakása jó messzire volt. A gázlámpák fehér világa babonásan megtompult, szétmállott az esős, tavaszi estében, a finom, párás légben.

Péter eldobta a szivarját messze, — és apró tűzszikrák pattantak szét a nedves aszfalton. Lassan mentek egymás mellett, — és beszéltek, — most egyszer, először úgy, ahogy jólesett nekik. A férfi mondta:

— Imádom az estét, — ahogy a reggeleket gyűlölöm. Ha látná ezeket az utcákat hajnalban, — a fáradt pincéreket, az álmos pékeket, a sáros leányokat! Milyen kongó, üres fővel ébred a világ

a kelletlen munkára. Nem érdemes otthagyni azért a zsongó semmit, — kimerült agyvelők tompa zsibbadtságát. — Mondja, nem érzi az estét? Éber vagyok, mint soha máskor, — talán nem is egy, de száz ember életét élem, vagy sok új ismeretlen érzékem támad egyszerre. Azt hiszem, külön idegszálam van minden vibráló érzéshez és külön ismerem mindeniket. Ha csupa élenyt lélekzenénk, akkor lehetne ilyen emésztő, lázas, édes életünk. Imádom az élet hatalmas, ijesztő hullámait a halántékom körül, — a képtelen gondolatokat, amiket valószínűvé tesz az este. Mondja, nem ismeri? Igazán?

* * *

— Félek, — súgta a leány. A gyermekkorom estéire kell emlékeznem. Hét éves voltam, — szomorú, vézna kisleány, — és mindent megértettem, amit a nagyok beszéltek. Emlékszem a nagyapám szigorú, kemény arcára, — az ősz szakállára és hallom, amint káromkodik a tornácon és végigver az ostorával a kutyán. Mi benn összesimúlunk az anyámmal és nem merünk szólni, amikor bejön. Emlékszem a gyér világosságú tanyai szobára, — a fuldokló csendre, amiben nyitott szemmel tépelődöm egy sarokban: »Hátha álom mindez, — az anyám, én, — a kutya is álom. — De nem lehet felébredni!« Azt hiszem, beteg voltam, hogy ilyen gondolatok gyötörtek. Néha, borús, szeles estéken szökve mentünk el anyámmal, — a szérűkön át, a nádas felé. A vércsét hal-

lottuk vijjogni fenn, vagy sűrü, pernyés füstöt dobált az arcunkba a szél, — ha valami tanyaház vagy falu égett a távolban. Anyám úgy húzott magával. A láp szélén, a csárda mellett állt a kocsija annak, aki második férje lett. Mindig velük voltam és értettem, amit mondtak. De milyen szomorú volt minden. Alig mosolyogtak, — nehéz, komoly szókat mondtak, — a végzetről, a halálról, a szakításról. Úgy fáztam. Nagyapám még komorabb volt otthon és az anyám sírt, mikor lefektetett. Lássa, — ilyennek tudom én a szerelmet. — És később is voltak esték, hosszúk, rémesek, — mikor már férjnél volt az anyám megint, — és mégis egyedül ült velem, — komoran, sápadtan öltögetett kicsi gyerekruhát és felzokogott.

— Talán igaza van, — mondotta a férfi és megdöbbentő komoly volt az arca. Az ember sohase azt kereste, amit elér és mindig meggyötri a csalódásáért a másikat.

* * *

Elbúcsuztak. Egy pillanatra valami szédületes, örvényes mélység villant meg a tekintetükben, — a kézszorításukban valami marasztaló remegés. Aztán futva ment fel a leány a lépcsőkön.

Mikor a könyveit előkereste, valami ködös homályosságot érzett a szemén, mint már többször is. A lámpa ég rosszúl? — Nem!

— Meg fogok vakulni, — gondolta ismét, — mert valami hóbortos vidéki doktor mondta ezt gyerek-

korában. Megvakulok, mielőtt igazán láttam és éltem volna. És szeretni? Talán most kellene, hamar, — amíg lehet.

* * *

Péter egy kávésasztal márványára rajzolt mérnökös térképsilhouetteket és Magdára gondolt.

— Csodálatos! Két hónap óta szinte mindennap látok egy leányt, aki szép, fehér, okos és nem prüd. És még álmomban sem jutott eszembe egyéb, mint a hűvös kezét megérinteni. Talán mégsem szeretem, — vagy csak őt szeretem minden eddigiek felett. Ebben a pillanatban lehetetlennek érzem, hogy újra, meg újra ne lássam és a hangját ne halljam, amikor beszél.

Lehajtotta a homlokát a hűs márványlapra, — és míg a lelkében álmodozva hallgatta vissza a leány zenés, csillapító hangját, — semmit sem érzett a szerelmes esték ideges, lüktető viharából.

* * *

Ettől az időtől kezdve megváltozott köztük valami. Gúnyolódó ellenségekből békés testvérekké lettek, — enyhe, nyugodt, közvetlen volt az érintkezésük. Úgy tettek, mint két komoly, derék ember, akik idő multán, — hogy megismerték, — megtanulták becsülni egymást.

Bizalmasok lettek. A fiú szülőiről beszélt, — aztán a gyermekemlékeikről, apró napi esetekről, tervekről. És a nagy szociológiai viták elmaradtak.

Megpróbáltak immár nem gondolkozni, és ezt kényelmesnek találták.

— Ne hordjon maga fekete ruhát, — mondotta Magda. — Csak a szürke áll jól.

— Miért süti a haját? — kérdezte másszor Péter. — Szebb így, ha magától borzas.

Tanították járni a Babát, aztán meséltek neki, — általa egymásnak, — bolond, zavaros meséket. Egyik kezdte, — a másik folytatta és így tovább.

Még tavasz volt mindig, — de már az érettség májusa.

* * *

Minden úgy magától jött. Egy este, hogy beszabadultak együtt valami félhomályos szobába és az utcára néztek, — Péter minden ok nélkül az ajkához emelte a leány kezét. Magda beszélt valamit, — fátyolos, könnyű hangon, zavaros bolondságokat, amiknek a fele se' igaz, — éppen a fordítottját annak, ami talán igaz lehetne, — de nem bizonyos. — Közben engedte a kezét.

Így volt ez sokszor azután.

* * *

Egyszer még felrettent a leány. Sápadtan kérdezte:

— Hányan voltak, — akiknek éppen ezt mondta, — tette?

A másik percben megbánta, — és beleremegett a gondolatba: ha a másik most felkacag, és valami profán szellemességet mond?

Péter eleresztette, — nem, — eldobta magától a leány kezét, — hogy fájón ütődött az ablakdeszkához. Durván, komoly, nagy haraggal tette, hogy a másik percben, — ajka egy siró rándulására könyörögve kérlelje, hosszan, sokáig. — — —

* * *

Izácska, meg az ura, — csodálatos, — mostanában már nem engedték őket egyedül haza. Hogy bosszantották volna máskor az ilyen »gyámkodások« a leányt, — és milyen hálás volt érte most. Azért is, hogy olyan szánó gyöngédséggel néztek most reájuk, — ő rá, — mint a beteljesült végzetekre szokás.

— Mi lesz most ezekkel? — kérdezte Izát szemrehányóan az ura.

— A vége szomorú lesz, az bizonyos, — súgta vissza az asszony.

— Maga a hibás!

— Ejh! A leány *most* boldog, — és nem felér ez sok egyébbel? És előbb-utóbb történnie kellett valaminek vele, — — olyan gőgös volt és olyan tapasztalatlan.

A fiatalok szó nélkül mentek előre. A leány ütemes lépteiben most valami melankólikus megadás volt. Valahogy könnyűnek, mindegynek érezte magát. Olyanformát gondolt, hogy ő most ráfeküszik egy

hullám hátára, — emelje, ejtse. Milyen könnyű ez! És milyen nehéz ellene viaskodni, elfáradni, elgyötrődni a gondolkodásban.

* * *

Otthon nem kereste elő a könyveit. Kihajolt az ablakon és hosszan nézte az éjszakát, — a selyemfényű nagy vizet lenn, — a sötétlő hidakat, és odaát a nagy, néma hegyek ormát. Mintha a lét összes miszteriuma támadt volna rá, — egyszerre, hirtelen. Új szempontokat látott meg, — új utakat és lehetőségeket, — és minden, amit eddig az élete válságos fordulópontjának hitt, most elveszítette a jelentőségét. Eddig nem létezett dolgok egyszerre létezőkké váltak, és ő volt az, — ő maga, aki fölfedezte magának az életet.

Behúnyta a szemét, — sóhajtott, — és az a határozott érzése volt, — hogy ez a sóhaj egy most a sima szellők lehelletével, amik ott suhognak az arca körül. *Egy* az egész mindenség, és az *ő* ébredő ereje zsibong a fák nedveiben, lüktet a fehér fellegek omlásában, amik nyugtalanul sereglenek udvarlására a holdnak.

Hirtelen könnyű szédület szállt rá, — az önkívületlenség egy perce, aztán heves, gyors láz öntötte el a homlokát. Betette az ablakot és reszketve bújt a párnái közé.

* * *

A lelke mélyén csodás megnyugovás volt mégis. Mint aki meghajol végre egy törvény előtt, amely

ellen halálos fáradtságig viaskodott. Mint aki felismeri, hogy egynémely dolognak úgy a legszebb, legédesebb történnie, ahogy mind a többi emberrel szokott. Ahogy magától jön

Fülébe hangzott a Péter szava: »Édes kis lányom te, — édes!«

Ezt vajjon mondta-e már valakinek így? A sok asszonynak, — minden asszonynak? — Nem! Ezt csak az ő számára találta ki, — ő teremtette meg. — Hányszor fogja még hallani ezt, — vagy mást?

— De mi lesz a vége? ötlött fel még egyszer az értelem kiméletlensége.

Eszébe rebbent, hogy e tenger kincset elveszítheti egyszer, — ahogy megtalálta. Az új, csodás érzés nélkül tudna-e már élni? Családja történetére gondolt, — nagy tragédiáira az asszonyok végzetes, egyetlen szerelmének. Meglepő biztonsággal érezte, hogy az ő színjátéka most elkezdődött. S ha lejátszódik gyorsan, — egy nyár, — egy év, — mi marad azután? Könnyedén, póz nélkül, természetszerűen gondolt a halálra.

Ejh, — majd ráérek akkor! De addig, — mi minden jöhet, mennyi titkos szép dolog. — Ez lesz az igazság, az élet, — skarlátpiros, ultramarin, — nagy, erős színek. És markánsul, erősen igaz lesz a boldogtalanság is. — Al fresko!

Már összezavarodtak a gondolatai. Mosolygott, — elaludt.

* * *

Odalenn az éjszakában, a sötét hidak és világos utcák közt még járt keresztül-kasul egy ember. Gondolkozott. — Mint aki először próbálja *igazán*, — olyan lázas akarással tördelte apró szilánkokra az érzéseit, — olyan kiméletlenül világított be a saját lelke sokrétű kulisszái közé.

— Tehát szeretem! Mint ahogy mindig szoktam, valahányszor hosszú idő óta nem szerettem már. Ahogy a többieket szoktam, — egynéhány ilyenforma jó és szép kis leányt, — akik fel szokták váltani az emlékezetemben a szilaj, a tüzes asszonyokat.

Megundorodott egy percre önmagától.

— Pfúj! Magdának igaza van. Kár volt nekem ide jönni, — a kulturába, — elromolni, beteggé lenni. Ott, a földeken, embernek maradni lett volna jó, — szántani, vetni, — sokat vadászni, sokat gondolkozni, — és feleséget venni. — Hátha éppen nekem termett ez a leány, — ez a harmatos lelkű, igaz leány. — Ha otromba elméletek helyett inkább az édesanyja őrizte volna meg nekem. De így?

— Mit fogok vele tenni? Holnap, vagy holnapután már megcsókolom, — aztán sokat fogok beszélni neki, hipnotizáló, nagy hazugságokat, amíg belehomályosul a szép, kérdező szeme. Gyönyörködni fogok a vergődésében, — a magam gyakorlott könnyedségében. Fog-e teremni én nekem is vagy egynéhány percre hivő, édes gyönyörüséget az egész dolog?

— És mi lesz a vége? — riadt fel nagymesszirő̈l a lélek vádja.

Ejh! Megtanítom egy kicsit élni, — és boldognak lenni, — amennyire lehet. Vigyázni fogok rá nagyon, és ha elhagyom, nem engedek rosszat beszélni róla. — Iza húgom miatt bajos lesz így is.

És gondolatban szinte megfogalmazta már az utolsó levelet is, — amit *akkor* fog írni, — a szép frázisaival, tévelygő, nyomorult mentségeivel.

OSZK

Látogatás.

A lefüggönyözött betegszoba félhomályában hirtelen megállott a lány. Kivülről jött, a napvilágos utcákról, az emberhangos üde tavaszból, ahol kacagó asszonyok járják a korzót, kocsik robognak és ibolyavirág kékellik mindenfelől. És ez a lüktető, kivánatos élet szinte még ott suhogott a puha, sötét ruhája redőiben és a kalapja fátyoláról is szétáradt valami hüvös, üde lehellet.

Egy percig, amig szeme a sötétséghez szokott, könnyű zavarral nézett körül, aztán megtalálta a beteg fekvőhelyét és tétovázás nélkül, nyugodtan közeledett. A kezét nyujtotta.

— A néninek hoztam egy borleves recipét, — ő küldött be ide magához. Akkor hát nem illetlenség, ugy-e? Jónapot!

A hangja telten, biztosan csengett, — minden mozdulata csupa derüs öntudatosság, — talán túlságosan is. Mintha minden lépését külön elhatározásból tenné.

A beteg ember már az első pillanatban felemelkedett volt, — ideges, gyors mozdulattal, — hogy összeremegtek körülötte az orvosságos üvegek. Lázasan csillogó szemmel, sovány, verejtékes arcával előbbre, — előbbre hajolt, — aztán megismerte a leányt. A meglepetés mohó extázisával mintha nem győzte volna a közelébe várni — és végtelenül szomorú gyermekpillantásában ott égett az elmult hetek minden vigasztalan, emésztő vágyakozása — a reménység, a gyógyulás, a jövendő után. Szinte naiv remegéssel csókolta meg a leány keztyüs kezét.

— Anna! Igazán itt van, Anna?

— Hát persze! Egészen itt!

Mosolygott, egyszerűen, kedvesen, és mégis, ahogy megállt előtte, inkább valami üde álomképnek tetszett. Gyógyító, csodatevő álomnak, amilyent a megmentett lázbetegek látnak a válság órájában.

— Szégyelje magát, — lehelte halkan, — maga lusta! Itt feküszik, amikor az egész világ mozog ottkünn. Hogy csillámlik a nap, — ha látná, — és mennyi bolond lila virág van már. Hoztam magának is.

Nyugodtan huzgálta le a keztyüjét, — visszatüzte az arcáról a fátylat, — aztán pohárba igazított egy borzas, kis ibolyacsokrot és megsimogatta puhán, felületesen, — mint egy játékos gyerek haját. Közben egyre csicsergett.

— No, — ne busuljon, nem is jó ottkinn. Annyi ember futkos és olyan lármásak. Itt legalább

csend van és lehet gondolkozni. Maga úgy is szeret. Mondja? Miről gondolkodik ilyenkor?

Egy rajongó, áhítatos tekintet felelte: »Rólad!«

— Bolondos gyerek! — mosolygott a leány és hirtelen körülnézett:

— Nem hozok széket. Ide ülök; — mondta, — és már odarebbent a takaró szélére. Onnét csicsergett tovább.

— Képzelem, hogy mi mindent kifőz itt unalmában. Az egész jövendőt, ugy-e? Mind a vizimalmokat, meg az erdőirtásokat, — aztán a sok lumpolást, asszonyt, medvehajtást, ami még hátra van, — odahaza, Erdélyben. Furcsa, ugy-e, hogy mostanság én is ezeken ábrándozom. — Kár, hogy nem lehet együtt. — A Szepességről elküldték mind az abroszokat. Rengeteg hosszúak, és Borbála néni nekem ajándékozta a családi ezüstből az ő részét is. Van egy cukortartó, — az csoda!

Csak gyorsabban beszélt-e a kelleténél, — vagy volt a hangjában valami erőltetett, tompa árnyalat? A fiatal ember visszahanyatlott a párnákra és lehunyta a szemét.

— Hogy bolondít, — Anna! Hát így kell már velem beszélni?

Ez így váratlan volt, — megdöbbenve hallgatott el a leány.

— Lássa Anna, — mondta vonagló mosollyal a beteg, — olyan nagyon hálás vagyok, hogy eljött. Olyan jó! De miért néz gyereknek vagy ostobának

maga is, aki mindig őszinte volt hozzám. Miért nem mondja: Eljöttem, hogy utoljára lássalak, — hogy nyugodt legyen a lelkiismeretem, — hogy emlegethessem a társaságban. Miért nem így? Azt hiszi, nem tudom, hogy az édesanyám nem volna ilyen engedékeny máskülönben. Ő küldötte ide — Anna, — ő tudja, hogy egy hétnél hamarább meghalok.

A leány ránézett, — mintha nem értette volna, és nyugodt, csodálkozó tekintete győzelmesen állta ki a férfiét, mely kutatva furódott arcába.

— Ejh, — hát igazán nem tudja?

— Vagy úgy, — kacagott fel Anna és összecsapta a kezét. Már megint meghalni készül. — Hát hogy leszünk a radnai jósasszonnyal? Emlékszik? Azt mondta, hogy én tíz esztendővel előbb halok meg. No és hát semmi kedvem sincs még hozzá.

— A jósné hazudott. Már nincs egy hetem.

— Emlékszik, akkor, Radnán. Maga az egyik partjára állt a Hejőnek, én a másikra és úgy — azon át, — csak két arasznyi ott a Hejő.

— Meghalok, Anna, — folytatta a rögeszme makacsságával. — Már érzem azt a hirtelen jobbulást, ami a tüdőbajnál a halált jelenti.

Egyszerre durcás, türelmetlen lett a leány arca, hangja.

— Pista, — ha maga még ilyen őrültségekkel izgatja magát, — én bizony Isten itthagyom.

Hátat fordított, elindult, — aztán visszahajolt pajkosan, mosolyogva, — mint a Hejő túlsó partjáról.

A férfi utánakapott, — visszahúzta, lázasan, fellobbanó erővel, szinte magához emelte a félkarján.

— Nem engedem ám! — Nem engedlek. Most még az enyém vagy.

A karja, mint két vaspánt kapcsolódott a leány derekára, homloka biborosra vált.

A leány valami ösztönszerű ijedtséggel próbált meghátrálni. Az üde egészség visszarettenése volt ez a lázas, beteg élet lüktető túlzása elől. Összeszorította fogát, és az ágy mellett maradt. Ott állt egyenesen, szoborerősen, — emelt fejjel, — és engedte, hogy a csipőjéhez simuljon a beteg forró arca. A fejére tette a kezét és végigsimított rajta, — puhán, felületesen, mint az ibolyavirágon az előbb.

— Lássa, — beszélt neki csendesen, — milyen rossz fiú maga. Először is agyonlumpolja az egészségét, — meghül, szerez valami buta katarust magának, — és elnézi, hogy aggódjék az édesanyja, meg a menyasszonya. Aztán még ilyen bolond beszédekkel mulattat. Maga csacsi, — csacsi!

— Még, még, — könyörgött a fiú.

-- Ilyenek maguk mind, — maguk erős férfiak. Ez a krakéler népség, — és mind kétségbeesik, ha megfájdul a kiskörme. A legfőbb gyönyörüségük, megríkatni egy asszonyt. Persze azt hitte, — itt mindjárt sirva fakadok, — amiért egy-két hónappal később esküszünk meg.

— Te! Milyen jó tudsz te lenni, — Anna!

— Mintha nagyon bánna az ember egy ilyen képzelődő zsarnokot. Szép kilátások, mondhatom! Magát minden esztendőben vagy háromszor el kell siratni, — míg egyszer engem temet el, — és ki tudja, a Borbála néni ezüstjeivel ki teríttet majd, — a második asszony?

— Még, — édes gyönyörűm!

— Tudja mit, — Pista? Igérje meg, hogy akkor sem fogja elvenni azt a sápkóros Pongrác leányt. — Ugy-e nem? — Nézzen a szemembe és igérje meg.

Ez a becéző, kimélő hang egyszerre felriasztotta a férfit. A férfit, az embert, — aki ösztönszerűleg hatalmas akar lenni az utolsó lehelletig, — aktiv, számbavehető és veszedelmes. Felnyult a leány vállához és egy mozdulattal meghajlította, magához rántotta, csaknem érintette a gyümölcslehelletű, üde száját. Aztán egy mozdulattal összecsuklott és a párnái közé fúrta az arcát.

A köhögés volt. A jólismert, vérfagylalóan száraz hangja a halálnak.

A leány megfordult, hogy segítséget hivjon, — de a beteg ujjai görcsösen kapcsolódtak a csuklója körül. Leült hát mellé, — végigsimított a fehér homlokán és felkönyökölve nézte a szenvedőt. A normálisan jó emberek szomorú részvéte simult el a vonásain, az asszonyi lélek ős-irgalmassága azokhoz, akik a védelmére szorulnak. Egy nyulánk, izmos gyereklegényre gondolt, aki vagy három éve, egy

kiránduláson, — félkarral átemelte őt a Hejő patakán. Akkoriban érett nagykoruvá bennük az a mesterségesen nevelt érzés, amit a helyzet szuggesztiója szinte elkerülhetlenné tett. A szülők akarata, a földjeik szomszédsága, — minden. Anna is úgy hitte akkor, — hogy az másképp nem is lehet. Hát szerették egymást.

A beteg fakó, elváltozott arccal, pirosan gyűrüs szemekkel zihált előtte. Anna rátette a kezét halovány kék-eres ujjaira. Megnézte a körmök íves behajlását: ez már az előrehaladott betegség jele. A leány egy pillanatra erős, igaz fájdalom nyilallását is érezte. Ez hát a vég, — gondolta. De vajjon *úgy* jobb lett volna?

A beteg megszólalt. A hangja nyugodt volt, — szinte vigasztaló.

— Anna! Jőjj közelebb, — hallgass ide!

— Nem szabad, — súgta a leány és az ajkára tette az ujját.

— De, — kell! Hajolj ide! — Hallottad Anna?

Aztán halkan, — zihálva suttogott a fülébe:

— Lehet, hogy csakugyan nem tudtál róla, — de most belátod, — elhiszed, ugy-e? — Lehet, hogy képzelődöm, tévedek az időre nézve, — talán kihúzom még a telet is, — Lussinban vagy máshol, — de hallottál-e valakit tüdővészből kigyógyulni az én koromban?

— De hiszen . . .

— Hallgass, Anna! Egy éjszaka az anyám megszomjazott mellettem. A pohár víz itt volt érin-

tetlenül, — és ő mégis frisset hozatott magának. Tudom, hogy fertőző baj, — azóta tudom.

A leány egy pillanatra, — az emberi nagyság egy üdvösséges pillanatára, — ime csak az örök asszonnyá nőtt. Leemelte a beteg ember poharát és ivott. A férfi nézte, — szinte eszelős imádattal, — mint az oltárok szűzét, — aztán elvette a poharat.

— Ez nem az enyém, — sohase használtam, — a doktornak készítik ide. De hallgass rám, Anna. Mondjuk, — a legjobb esetben, — hogy még komolyan igérnének nekem egynéhány évet. Azt hiszed, a magaméhoz kötném akkor is a te fiatal, erős életedet? Megrabolnálak-e attól a néhány évtől? Add ide a kezed. Az ujjad, — itt a gyűrü helye! Itt jegyeztelek el játékból, egy összefont búzaszárral, — tudod?

Két ujjával átfogta a leány gyűrüs ujját, — aztán a maga forró tenyerébe temette az egészet.

— Ismerlek Anna, — milyen lelkiismeretes vagy te, — babonásan lelkiismeretes. Ez a játékmátkaság elronthatná a boldogságodat. Most megcsókolom a gyűrünk helyét, Anna, — nem vagy a menyasszonyom.

A leány nagyranyílt szemmel, halaványan nézett rá. A keze megremegett, vissza akarta húzni.

— Hagyd csak, — mondta, — és most már ő simogatta szánó, szinte atyai szeretettel, — hagyd, ennek így kell lenni. Be fogod látni, hogy így jobb. Így, most jó, — milyen nyugodt vagyok!

A lélekzete csakugyan halk lett, — könnyebbült, egyenletes.

— Régen voltam ilyen nyugodt. Ha tudnád, Anna, milyen heteket éltem át. Az a sok bizonytalan kétség, — az gyötört el. Sohasem éreztem ilyen egyszerűen, biztosan a halált. Hisz nem is olyan nagy dolog, ugy-e? Te most kimégy az ajtón, és abban a percben meghaltál nekem. Csakugyan előbb, — mint én neked, — mert én veled maradok azután is, — jó emlékezésed leszek, — ugy-e?

Szó nélkül bólintott a leány és az ajka megremegett. De az a szomorúan gyöngéd tekintet fogva tartotta az arca minden mozdulatát.

— A halál nem is rossz, — csak biztosan kell tudni. De engem néha elfogott valami kétségbeesett, szivós életvágy. Azt gondoltam, — lehetetlen elpusztulni, mikor élni akarok, — akárhogy, — ha úgy bánva is az életemmel, mint egy törött pohárral. De azért voltak túlcsigázott pillanatok, mikor azt hittem, letépem mind a borogatásokat, összetöröm az orvosságos üvegeket és nekieredek egyszer még az életnek, — egy mohó, sűrített, utolsó napra, — tobzódni mámorban, játékban, muzsikában. És esténkint ha jött az önkivület, mondják, erővel tartottak itt. Hozzád akartam menni mindig.

— István!

— Ne! — Hisz most már jól van minden. Most jól vagyok, és olyan nyugodt. Nézd Anna, — mi jutott eszembe. Még a télen járt itt nálam

egy pajtásom, — Roxer Sándor, — az a nagy szász. Ha tudnád, — folyton rólad beszélt, — ismeri a szokásaidat, a nótád, a színed, a virágokat, amiket szeretsz. Tudsz róla ugy-e, hogy nagyon magadba bolondítottad? Keményfejű, erősvállú legény az, — és kis kutyád lenne, ha hozzá mennél. És a vagyona . . .

Most már halottsápadtan állott előtte a leány. A mosoly vonagló kisértet maradt a szája körül, a lélekzete gyors lett, a keze menekülni próbált. Esdeklő sikoltás volt a szava:

— István! — Ne beszéljen!

Az felült újból és előrehajolva, mélyen a szemébe nézett. Mint aki túlesett valaminek a nehezén és fellélekzik valami kis gyönyörűségre. Megint az esdeklőszemű gyerek volt, — a szegény, beteg gyerek, — akivel szemben egyszerre visszanyerte a fölényét.

— Azért, Anna, — add ide még egyszer a kezed. Még egyszer, — megcsókolom a gyűrü helyét. Ne csak így! Jőjj még közelebb, — csak egyszer, — most utoljára. Ölelj meg te is, — a két karoddal, Anna! Az arcod csupa bársony! Látod, — a világ minden dolga közül ez volt a legjobb, — hogy most egyszer, — te, — lásd, boldog vagyok, Anna.

Felnézett, — homlokán lázasan lüktettek az erek, — arcszöglete kiélesedett, — a keze sütött, mint az izzó parázs, — az ajka száraz volt, cserepes.

A leány lehajolt hozzá, — hirtelen, alig érintve, — mégis megcsókolta.

— Már sietnem kell, — Isten vele! Legyen jó, — vigyázni kell magára! Isten vele! A viszontlátásig!

Gyorsan megfordult, — vissza se nézett többé.

* * *

Ottkinn, az ajtóban várta az őszhajú asszony. Hallgatva ölelték meg egymást, aztán félig zokogva suttogtak el egy pár szót.

— Köszönöm! Az Isten is megáldja érte, gyermekem!

— Meddig élhet?

— Napokig! Talán az éjjel . . .

— Hát ha még . . .?

— Semmi sem segíthet. Csoda sem.

— Úgy szeretnék vele maradni addig, néni. De visznek falura . . .

Profán vigasztaló szavak ötlöttek az eszébe, aztán megérezte, hogy nincsenek itt helyén. Mit is tehetne ő többet ennek az erőslelkű, fájdalmában is büszke öreg asszonynak, aki immár percenkint idegenebb neki. Lassan haladt az ajtó felé, — ott szétnézett.

— Valamit letettem itt, amikor bementem. Itt van valahol.

Az asszony egy karikagyűrűt vett fel az asztalról és odaadta.

— Lássa, édes Annám, — egészen elfelejtkeztem erről. Milyen hálátlan vagyok. Hát legyen boldog nagyon, nagyon, szeressék úgy, ahogy mi szerettük volna. Roxer olyan derék, jó ember, — a fiamat is szerette. Legyen nagyon boldog.

És áldást intett a leány lehajtott fejére, — ahogy az erdélyi protestáns házaknál szokás, — aztán elkisérte az ajtóig.

Az pedig ruganyos léptekkel, — sietve indult ki, — ki mentül előbb, — a napra, a zajba, az utcára. Átragadt rá az élet beteg imádása, — fullasztotta a csók emléke, amit a kegyeletnek szentelt, — lemosni, — megszabadulni, — itthagyni!!

A vőlegénye várta a sarkon.

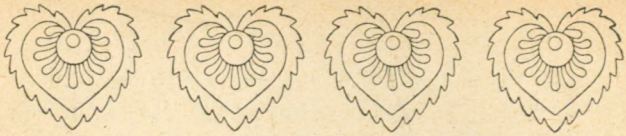

Egy házasság.

Valahol odafenn az illuziók pihés felhői mögött két rózsaszín angyal összedugta a szárnyát, két szomorúszemű, kicsi angyal, visszafojtott lélekzettel figyeltek egy percig, aztán az egyik halkan, tétován tapsolt néhányat az apró kacsóival. Lenn a földön a nyár szirmai peregtek azalatt, kelő bimbók pattantak újra, édes, pihegő illatok szálltak be a nyitott ablakon egy függönyös szobába, ahol ünnepét ülte a nász és halk, fáradt sóhajban két ember egyesült.

Mert már olyan régóta szerették egymást. Egy kicsi városban, virágos kültelki kert közepén talált rá az asszonyra a férfi. A kert akkor égőpiros pelargoniumokkal volt teleszórva, a tornácban egykedvüen köhécselt egy deresfejű, vézna ember; jól összehúzta a mellén a bő háziköpenyét, és körülte apró, sápadt fiu motozott. A játékkatonákat rakosgatta mindig egy nagy faskatulyába és bácsiknak szólította őket, a borzas kis kutyának pedig azt mondta halkan, az apja székébe fogódzva: »Tessék elmenni innen, kutyuka!«

Az asszonyéi voltak ők ketten, az ura meg a gyereke, de a piros kerti virágok nem tartoztak igazán őhozzá. Mert benn, a kicsi szalonban lilaszinű volt minden fénytörődés, minden árnyék, minden szövetdarab, és ebben a levegőben fogták meg először szomorú megdöbbenéssel egymás kezét.

Megpróbáltak barátkozni. Az asszony gyönyörű svéd novellákat fordított akkor, háborús északi vizekről, nagy kékszemű halászokról szólókat, elolvasta neki, a férfi pedig a zongorához ült és egyszerű, de csodálatos mélységből jövő dallamok gyöngyöztek és harsogtak fel az ujjai alatt. De egyre többször érezték, hogy a kezük megreszket, agyukon átnyilalnak a puha hangok, pillantásuk riadtan tör egymásra és künn a tornácban egyre köhög az idegen ember.

— El kell mennie innét, sietve, nagyon messzire! — sürgette az asszony. Még viaskodtak egy ideig. A férfi alapjában talán nem is akarta nagyon azt, éppen azt, amit néha őrjöngve követelt, hogy a másik percben töredelmes bűnbánattal boruljon a földre, mondván: »Igaza van, magának van igaza!« Az asszonyt néha csalóka mámorba ejtette az adakozás vágya, de a veszedelmes percekben mindig halálos, szinte állati rémülettel hátrált meg a »bűn« előtt. A jólismert csaták ezek! De egyszer idegenből komoly, nagy levelek jöttek, a munka izent, a fejlődés, a hírnév, siker. »Tehát elmegyek!« — mondotta a férfi. »Győztem!« — suttogta nagyon szomorúan az asszony, és hát kinek volt igaza? Egyideig

akkor lobogó, szerelmes irásokkal, viharos szókkal gyötörték egymást, de megsejtették, hogy e légi harcok tombolása el fog csitulni és akkor nem marad semmi. Pedig valaminek maradnia kell, amihez meneküljenek, az egyik a magánya sivár unalmából, a másik az élet nagy álom-zürzavarából, kudarcok verítékéből, kicsikart, örömtelen diadalokból és olcsó mámorokból. Akkor lettek aztán megint »jó barátok« és a ritkán szállongó fehér levelek az anya és fiú viszonyát, a tiszta szeretet gyöngéd bensőségét mimelték. De azért mindegyikre leszálltak néha a tücsökdalos, szénaillatos, veszedelmes nagy nyári esték, a fájdalmak és epedések órái, és árnyéktalanul tiszták, köznapiatlanul szomorúak voltak ezek, olyan egyformák, mint valami örökösen visszatérő álmodás, holdsütte vizeken uszkáló fehér hattyumadár. »Ez az egy gondolatom tiszta!« — suttogta néha édes szomorúsággal a férfi, és nem jutott eszébe az áldott idő és távolság, amely ilyen jólesően tisztára mosta. »De egyszer vissza fog jönni!« — erőlködött néha az asszony, pedig ez olyan idegenül, visszhangtalanul szálló gondolat volt, amíg ő az alkonyatban végigjárta a kertet, a szájába szorított egy nagy piros virágot és véresre harapta az ajkát is vele.

Évek multak el, események jöttek, szálltak, és ez a kicsi levegőtörténet egyszer csak elvégződött úgy, ahogy a hozzá hasonlók sohasem szoktak végződni. »Hiba, — mondaná valaki, — épp itt kezdődik a hiba!« És ez igaz lehet, de nem szabad

rágondolni, mert hiszen valahol a hibának is el kell kezdődnie, különben minden örökéletű volna a világon. Az történt, hogy egyszer csakugyan megtért a férfi a pelargoniás házba, de akkor már az asszony gyászruhában volt, az ijedtszemű kis fiú pedig komolyan állt elébe a tornácon.

— Apa elment, — messze, a fekete kocsin. Nem is jön vissza többet...

A férfi az ölébe vette a kicsi szegényt, odafönn pedig már akkor összesugott a két komoly, csöpp angyal, a hótiszta illuziók fellegei között. Attól kezdve figyelni kezdték az esetet, kétkedő, okos gyermekmosollyal, mint aki fél, hogy a felnőttek játékból megint be fogják csapni. Kiváncsian, halkan és mégis tétován ők tapsoltak, mikor a fiatal nyár szirmai peregtek a nász ünnepén és a szerelem fáradt sóhaja elszállt. De azután szétrebbentek a kicsi angyalok bujócskát játszani a nagy, pihés fellegdunnák közé. Ez mulatságosabb volt, aztán nem is jó valamit sokáig nézni. A mesének, úgy látszik, vége és míg új mese kezdődik, amit majd figyelni érdemes, valamit addig is csak kell csinálni.

* * *

A mese hallgatott. A fővárosba költöztek és Budán laktak, fenn a Tabánban, a hegység meredek szirtfokaihoz közel. Földszintes, kicsi házuk volt és ide vándoroltak mind a lilaszinű árnyékok és drapériák, de a kertben itt csupa hosszúszárú halvány-

sárga orchisok és nagy, lila hegyi csajkárok nőttek. Ezeket is tessékelte a kicsi fiú és úgy el tudott velük beszélgetni. Nagyon csendes fiúcska volt most is és így szerették. A férfi délelőttönkint órákat adott a túlsó parton, egy nagyon előkelő zeneiskolában, délután pedig halkan, fiatalos, új gyönyörüséggel simogatta végig a billentyüket és gyors, kusza jegyeket írt. Ő most ismerte meg életében először a pihenést és a derüt, az egészséges harmóniát és ez új és jó volt ahhoz a munkához, amit most végzett. A vándorévek eredményeit gyüjtögette össze, a mult viharai emlékét, az ifjúság finom zöngéseit és vad, eszeveszett crescendóit. E hallgatag és derüs parti fövényen egyenkint törte fel a kagylóhéjakat, amikben gyöngyök rejtőztek már régtől fogva, és mind e gyöngyök a mult beteg küzködéséből, hullámtörődésből, apró, gyötrelmes homokszemekből, kinzó sérülésekből születtek, mint valamennyi gyöngye a világnak. Az első, nagy művén csiszolt finom kézzel, gondosan, aprózva és jóleső könnyüséggel. És az asszony? Azóta ő is eljutott valamennyire egynémely megismerésekhez, építgette a hidat feléjük a tulajdon lelkén keresztül és az emberek kezdtek ráfigyelni. Ő délelőtt hajolt a kicsi, fehér iróasztala fölé, mert éppen délután kellett valami redakcióban dolgoznia.

A kicsi fiú hát egymaga bandukolt a napsütéses kertben, és néha a konyhapincében elhallgatott egy percre a cukortörő vagy a habarókanál zaja.

Ilyenkor Julis szakácsné dugta ki a fehérkendős, buksi, piros arcát a kertre nyíló konyhaablakon.

— Mit csinál, Pityuka? Jól van, Pityuka, szépen játszik!

Julis — az ő személye is fontos volt ebben a harmóniában — talán minden összhangok alapja. És ő megállta a helyét. Julcsa okos, derék és hasznos személy volt, minden háziállatok ideálja, olyan, aki magától tudta, hogy mi következik az ételrendben, a hónap közepéig mennyi pénzt szabad piacra kiadni és a boltiszámla mennyire rughat. Így most már csaknem tökéletes volt az életük, oh, nagyon, úgy, ahogy volt, ki lehetett volna ollózni és nyomdába küldeni valami iskolai olvasókönyv didaktikus cikkei közé, amin jó gyermekek okuljanak, és a két pici angyal odafenn a báránykás égen újra összetalálkozott. A tapsoló angyalka kacagva bökött feléjük a pici ujjával, a másik pedig komolyan és merőn forgatta végig a lepergett napjaik könyvét.

— Lemegyek hozzájuk! — mondotta végül — és ugy-e, ez már megint a mese!

* * *

Pedig a mesétől mégis csak el kell bucsuzni, ezuttal végképp. Mert ami most történik, az valami egészen ostoba, cseppet sem felsőrendű dolog, csak olyan, amit ki szoktak hagyni az olvasókönyvekből és az életben is zárójel közé tesznek az emberek.

Az asszony hét óra tájban került elő a munkából. A napszállat aranybronz verőfénye végigkisérte a Dunaparton, elöntötte a világos battisztruháját, izléses, kicsi kalapját és aranyos árnyékokat lopott bele a barna hajába, áttetsző, de azért üde bőre alá. Sugárzó és derüs volt, mint ahogy mostanában mindig, gyorsan, diadalmasan szedte a lélekzetet, mint aki évek és évek fojtott szisszenéseiért akar kárpótlást. Karcsú alakja megnyúlt, kiegyenesedett, a szeme mosolygott és a vállain olyan könnyünek tetszett az élet; amerre ment, mindenütt utána néztek az emberek.

— Mindjárt nála leszek! — gondolta és csaknem dalolni kezdett az utcán, aztán kislányos szökkenésekkel surrant be a hűvös kapuív alatt. Vidáman, hangosan kiáltott le a konyhába:

— Julcsa! Adj valamit enni nekünk!

Senki sem felelt és az asszony mosolyogva sietett át a verandán. Az ebédlő asztalán a félbehagyott terítés nyomai, a másik szobából halk nevetés hallatszott és valami különös, reszelősen érdes, fojtott beszéd. Egy pillanat. A kelletlen megdöbbenés még át se rohanhatott valamennyi idegén, még egyszerüen, gyorsan nyitott be és a nyugodt, jóságos hangján mondta:

— Eredj, teríts hát, fiam!

A gömbölyű leányzó skarlátpirosan huzódott el a zongora mellől, a férfi pedig hirtelen végigzúgatta a billentyüket — szokatlanul, durván — és

ebben a percben már nagyon szánalmas volt. A leány azóta odakünn csörömpölt a villákkal.

— Soká vártunk rád! — mondta az ember és nem nézett az asszonyára.

Az pedig éppen olyan mozdulattal nyult a kalaptűjéhez, mint tegnap vagy tegnapelőtt. Mint mindig ilyenkor, hogy ledobja hamar és hozzásiessen, az ölébe simuljon, puha, fehér karjával átfonja, tiszta, nemes, finom lényével pazarul megajándékozza az embert, az egyetlen elsőt, igazit. Már feléje indult, aztán hirtelen, vak döbbenéssel állt meg. Mi történt? Ostobaság! A férfi kabátja könyökén felül fehér volt a lisztportól és apró, havas foltok kiáltoztak a zongora ébenfáján is. A leánynak ma szitálnia kellett, igen. —

Ijedt rebbenéssel fordult meg a hálószoba felé, az arcát, a homlokát pedig elöntötte valami rémségesen forró vérhullám. Még ne, — csak még egy percig ne! A besötétített fülkében magára csukta az ajtót. Csend. Csak valahová el lehetne rejtőzni, — a párnák közé, csak gyorsan, míg szét nem pattan minden — — és hirtelen, kétségbeesett gyorsasággal közétemetkezett az ágy illatos, fehér pihéinek. A fülében már érezte azt a halk, jóleső zsongást, ami az eszméletlenség küszöbe — csak percekig tarthatott az egész.

Halk döngetésre riadt. Egy pici láb türelmes egyformasággal ütögette az ajtót.

— Mamácska! Jöjj ki, mamácska. A vacsora bent van.

Felugrott és eligazította a ruháit:

— Mindjárt, kis fiam!

Már eszénél volt, már értett mindent. Az ágy széléhez ült és az éles fához szorította a fejét. Egy szolgáló, igen. Vastag darócinget visel, ami szürkén tünik elő a kurta ujjas alól, hét ráncos szoknyát egymás fölött, amik közül csak a felsőket mossa időnkint, csúf, inas lába van, dagadt, kékes erekkel, mosolygó, vidám állatszeme, duzzadt, piros szája, harminckét széles, fehér foga. Amikor lép, módosan riszál egyet a derekán.

Felemelte a fejét, meglátta magát a tükörben: és halványnak, törődöttnek látta; meddő évek nyomaival, az intellektualitás minden fáradtságával a rajzos, érdekes arc vonalain. Milyen ideges a szeme csillogása, milyen beteg módon torz alatta a mély, kékes árnyék, a vértelen homloka körül milyen túltengő a sűrü, barna hajkorona tömöttsége. Az előrehajló, fehér nyak, a vállak gyöngén ívelt vonala, a halkan elhullámzó csipők, — oh igen, — ez a leány husos, erős, mint valami duzzadt, vérbélű gyümölcs, az ölelésre ő alkalmasabb. Igen, de hisz ez otromba és másodrendű dolog, az élet minden finom, nemes és teljes gyönyöre mégis itt van nála a férfi számára. De vajjon ennyi minden?

És most még erősebben elfogta a forró, gyötrelmes szégyenkezés. Mit tegyen? Ha most kimenne és haragvó méltósággal egyszerüen elűzné azt a teremtést, aki a szemében most vált hasznos házi-

bútorból teljes erejű és igényű »másik asszony«-nyá. Ha elűzné, ahogy Sárai Hágárt, minden törvényes jogrend alapján állva, a feleség harsogóan büszke, mert védett erősségében. A férfi szavát se emelné érette. És egy pillanatra belátta, hogy az egyedül üdvös és életrevaló dolog ez volna.

Igen, ez! Csattanósan, keményen és józanul új harmóniát teremtene köztük és új nimbuszt adna a változott helyzetben. Ő belőle egészséges, józan, ügyes menyecskét formálna, aki a maga javára tudja használni a világ ócska rendjét, az urából pedig hamiskásan mosolygó, de azért jámborul szégyenkező és megbánó vigjátéki férjet, aki bocsánat fejében mindenre kész és csak titokban örül, hogy ő milyen nagy kujon. Az elhalt édesanyja jutott eszébe. Az is mesélt neki efféle történeteket, amikor ő csattogó nyaklevesekkel parancsolta szét a nyugalmát háborgató incidenseket. Valahogy így lehetne tenni.

De már érezte, hogy nem bírna, nem fog így, fázósan idegen volt tőle az egész. Az érzései ösztönszerű, szinte testi arisztokráciája rémülten tiltakozott. Szembeállni, viaskodni, győzni, ilyen csatában? Egy cselédleánnyal, aki a házasságuk negyedik hónapján hozzádörzsölte vaskos, kemény vállát, lisztes szoknyáit ahhoz az emberhez, aki számára *ő* teremtődött, egyedül csak ő, az áldozó, megértő, igazi emberfél. Nem, nem teheti. Mivé lenne az életük, a sok elmult, gyöngéd, halkan epedő pillanat, a magános tavaszok, elpazarolt nyarak, minden

letöretlen virág és elmulasztott csók, amin az ifjuságuk elveszett és a rövid boldogságuk felépült.

— Mamácska, jöjj már! — könyörgött félig sirva a szomorú gyermekhang és egyformán halkan, ügyetlenül döngött az ajtó.

— Megyek, fiam!

És ebben a percben már tisztában volt magával. Önkénytelenül, a lelke igaz szülötteként támadt fel benne a közel jövő programmja, sejtette, hogy oktalanság, de tudta, hogy másképp nem tehetne. Mert valami dacos, keserű és nagyon szívós mártir-önuralom töltötte be a lelkét. Nem fog jelenetet csinálni, ha belepusztul is, de különb lesz önmagánál és önmagában az asszonynál. Csak úgy tehet. Ez a félig öntudatos elhatározás szabta meg a nappalait és éjjeleit, ez rontotta el az életét.

— Megyek, fiam!

* * *

Az ember már a vacsora mellett ült és nem nézett fel az ujságjából, amíg gyöngén érintette az asszony kezét:

— Parancsoljon!

És beszélgettek is. Szó volt a fösvény szerkesztőről és az új opera diszleteiről. Aztán Julcsa aludni vitte a gyereket, az asszony pedig lassan keztyüt húzott és könnyű, szürke porköpenyt vett föl.

— Hova készül? — kérdezte fojtott ijedtséggel a férfi.

— Járni akarok egyet a bástyán. Fájt ma a fejem.

— Egyedül?

— Egyedül.

Érezte, hogy most fájdalmat okozott és ez nem illett a programmjába. Már meg is bánta, de mennie kellett, kellett. Egyedül akart lenni. Sötét ruhában, igénytelenül, szegett fővel, szinte tépetten osonni az alkonyatban, az utcákon, ahol még az imént sütött a nap, – szembe a vízparti, esteli széllel. Egyedül lenni, valamivel elszámolni, valamit elvégezni, kicserélni, rendet csinálni abban a világban, amely ő maga volt. Az utcára lépett.

— Mi történt? Talán semmi, és ez éppen a rettenetes. —

Az asszony megállt egy percre, hogy fenékig üríthesse a poharat, a gúnyos, keserűen józan, éktelenül közönséges gondolatokat, amik durva, érdes tenyerüket végighúzták a lelke finom, remegő hamván. Neki nem az volt az élet, ami másnak, nem a tarka ostábla, amin az emberfigurák alkalom és ötlet szerint végigbotlanak fehér meg fekete kockán, nem tudta őket soha józan humorral afféle kedélyes Schöberl-bútoroknak nézni, amik szükség szerint szolgálnak más meg más célt és eszményt. Ő valami mást akart. Uristen! Hisz annyit szenvedett és olyan sokáig, hogy képtelen volt lemondani az igényeiről. Neki többel tartozik az élet. Teljes hittel, töretlen illuziókkal, valami kissé kothurnuson járó, légies,

csodanagy szerelemmel. Vége! Meg volt mérgezve minden gondolata örökre.

Az alsó rakpartra ment és a tiszta, örök hullámokat nézte. Ezek így folynak már ki tudja, hány ezer éve és minden, ami történik, már volt egyszer, ugyanúgy, akár csak az egyforma habok születése. Egyszer mintha ő is állt volna már ilyen üresen, kifosztva valami alkonyatban egy vízparton. De nem ebben az életben. Már tudja. Az ő élete egy kicsi, pelargóniás házban folyt el, ahol pirosan égtek az örök egyforma lázak, meddő sóhajok repkedtek és ő valami álomba ásott, beteges türelemmel ápolta első urát; amíg a másik, a csodás dallamok embere, idegen nagyvárosok utait járta.

Nagyvárosok. Rémülten nézett körül és érezte, hogy már a multja is be van fertőzve. Amilyen túlzó volt a hite, önfeláldozása, boldogsága, úgy jött felé zúgó árban, mindent betemetve ez is, a szennyes kiábrándulás. Túlcsapott a korlátokon, lerontott, bepiszkolt mindent. Igen, a nagyváros élete. Mostanában kezdte valamennyire közelből látni, megsejteni és bámulni az élet e rettenetes »másik oldal«-át, amely mellett eddig közönyösen ment el, mint a vak embert nem érdeklik a szinek. Az élet mocskáról, ha hallott, mindig megzavarta kissé: »Hát ez is van?« De titokban úgy sejtette, hogy mindez csak szóbeszéd; otromba túlzás az emberállatról szóló minden adat. És most, egyszerre *hinni* kezdte. Oh Isten! Mennyi új, polypkarú rém, mennyi suhogó, libegő, mocskos női ruha,

mennyi igérő, széles mosoly, nehéz illatok, milyen zavaros, bűzös tengere a feledésnek, a problémákat oldó sötét, durva mámornak. A sok lihegő, duzzadt ajak, ami felé csak nyúlni kell. Már látta, életre kelt benne minden szó, amit valaha olvasott vagy hallott, az ocsmány mesterkedésekről, túlhajszolt idegekről, ronda ernyedtségről, titkos, érthetetlen bűnökről, és fölcsigázott aggyal látott, látott mindent. Torzan mosolygó, nedves, vörös szájak törtettek vigyorogva feléje az ezerszínű, idegen villanylámpák alatt és e meduzafők közt ott látta azt, akit szeretett, akire ő fojtott, édes bánattal gondolt a megszépítő messzeségből és hév, nyári éjszakákon órákig nézte merőn a poros, fehér utat, ami a gyöngyszínű ég felhőibe veszett. Onnét jön egyszer a kocsija állomás felől. És minden reggel előkeresett egy rejtett, kicsi arcképet és remegve, pirulva, mint egy növendékleány, megcsókolta a szemét.

Fáradt volt, fölnézett és a homályban, a hídfő oszlopánál megismerte a férfit. A két acélszürke árnyékú szem, igen, most is szembe nézett vele.

— Féltem, hogy meghül, Ilona, most hazakisérem.

Hirtelen forró undorral szerette volna mellbe lökni, messzire eltaszítani maga mellől: nem nézett rá és csendesen a karjába fűzte a kezét.

* * *

És hazamentek és lepihentek a függönyös szobában, aminek ablaka a kertre nyílott és a párkányt hulló szirmokkal peregte be minden nyári éjszaka, immár a kései szeptemberi nyár.

Hanyatt feküdt az asszony és a drapériák rojtját számlálta. Milyen különös! Mi különbség a tegnapi éjszaka és a ma között. Talán csak az folytatódik és álom a nappal minden zűrzavara. Pedig nem, ő tegnap éjszaka meg akart mondani valamit az urának, beszélni akart az eljövendőről, a nagy titokzatos, örökké fontos valakiről, aki ma még a Semmi, de a lehetőségek egész világa. Meg akarta szorítani csendesen, hálásan a kezét, hogy könnyek között igérhesse meg neki a kicsi angyalt, aki eljön hozzájuk és lészen kettejük helyett egy. Édes szenvedések, boldog remegés, játékos gondok közelednek, a csoda, a nagy csoda. Tegnap nem mondta el, hogy egy napig még előre örülhessen az ő örömének és ma nem fogja elmondani neki.

Egyszerre valami egészen okos dolog jutott eszébe. Hátha az, ami történt, valójában egy cseppet sem jelentős, csak az ő túlcsigázott idegeiben, zavart agyában nőtt ilyen óriássá. Igen, ez mégis valószínű! Már tudta, hogy a mostanihoz hasonló időben nem megbízható az asszonyi itélkezés. De most józan. Most gondolkodni fog. Tehát mi történhetett? Az ura átkarolt egy szolgálót, talán félig tréfásan, önmagának tetszelgő léhasággal. Abban a percben nem volt »ő«, megtagadta a nimbuszt,

amivel a felesége lányos ábrándjai körülvették. De hát tehet ő erről a nimbuszról? Ki ura a pillanatnak? Talán meg is csókolta. Ez rettenetesen durva ízléstelenség mindenki szemében, de miért? Csak *azért*, mert itthon történt, a házban, a szentélyben, a felesége cselédjével, igen, az emberek így itélnék meg. Mert másküllönben csak elnéző mosollyal szabad tudtul venni okos asszonynak az ilyet. Csak ennyi az egész? És már megtévedt a következtetése. — Nem, így csak gondolkodni lehet, nem érezni!

És nem jött álom a halvány selyemmel húzott spanyolfal mögé. Egyszer, — igen, a más asszonya volt még, egyszer ő is odaadta ennek az embernek az ajkát, egy félig szűzies, de millió vad gondolattal megterhelt kicsi csókra, egy búcsucsókra.

Előrehajtott arcát, könnyes szemét, vonagló száját adta oda a sok szomjas tilalomból és a férfi, míg halkan, imádatosan, könyörögve alig érintette a csókjával, igen, — emlékszik, — őrült, vonagló szorítással csaknem összetörte a két kezét, amit a magáéba fogott. Ő akkor azt hitte, sokat, nagyon sokat adott, és egy útszéli parasztleány ugyanazt adta neki, és talán erre sem volt kevesebb szüksége. Ez a Julcsa egészen derék, kötelességtudó ember, ügyes és jóravaló személy. Milyen mérhetetlenül értékes azokhoz a százakhoz képest, akik a kóborlás éveiben pazarul osztottak neki mindent, amit ő megtagadott. Hát ilyen otrombán egyszerű az élet? Az ember éhes,

az udvari ebédek lakomáin pedig csak finom, eszményi játéka folyik az evésnek. Pfuj!

Most már a végleteknél tartott. Azt gondolta: talán minden ajak egyformán értékes, amíg csókolni tud. De miért nem érzik így az asszonyok is — egy munkás, egy kocsis csókját, gyalázat!

A selyemfalon túl megmozdult a férfi.

— Alszol, Ilona?

— Azt hiszem, már aludtam!

— Nézd, asszonykám! Nézd, valamit szeretnék mondani neked. Azt hiszem, ma félreértettél valamit. Az egész egy nagy ostobaság volt. Belátom, hogy nagyon ízléstelen, de te okos és jó vagy és az egész nem nagy dolog. Úgy-e nem vetted komolyan. Ha akarod . . .

Akadozva, kérve, röstelkedve beszélt és rekedt iszonyattal sikoltott bele az asszony. Már felugrott volt, sápadtan, reszketve ült az ágy szélén és kezét maga elé tartotta.

— Hallgass! Az Istenért! Egy szót sem!

Az ura hozzá akart sietni. De mikor látta, hogy vonaglik az undortól, a gyűlölettől, láztól, haragtól, ijedten hátrált és nem merte érinteni.

* * *

Hetek következtek, amikről nincs mit beszélni. Mindennap reggeliztek és ebédeltek, dolgoztak és társalogtak mint azelőtt, békés, szerető hitveseknek

látszottak szinte az önmaguk és egymás megtévesztéséig és mégis, az egész világ megváltozott bennük. Pedig a kicsi, sápadt fiú félve lovagolt a mostohaapja ölében, a szabó elhozta az őszi ruhákat és Julcsa ügyes bevásárlásokat csinált téli zöldségből.

Ez az élet a pokol minden gyötrelmét hozta valakire, és ez a valaki a férfi volt. Mint valami börtönben, úgy érezte magát. A tömlöc minden fala átlátszó, puha ködből van, és csak amikor nekiront, hogy kimeneküljön, akkor válik kemény sáncfallá. Néha, mikor ránézett erre a komoly, nemesen nyugodt, szomorú asszonyarcra, rázni, fojtogatni, ütni szerette volna vak gyűlölettel. Hát mit akar vele?

— Igen, beszélnünk kell egymással! — határozta el egyszer hazamenet. — Tisztába kell jönnünk, — vagy-vagy, — ez az élet nem folyhat tovább. A zavar, kényszer és szégyenkezés költözött be hozzánk, vége a nyugalomnak, már nem tudok dolgozni.

— Hol van édes mama? — kérdezte a kis fiától, aki a karszék támlájából és a függöny lelógó végéből sátort csinált magának és csendesen üldögélt benne, mert az az ő háza volt.

— Mama ottbenn, a díványon!

Csakugyan ott feküdt, nagyon sápadtan, kuszált hajjal, valami ismeretlen testi szenvedéstől elgyötörve. Amikor ránézett az ura, csaknem könny szökött a szemébe. A férfi szerelmének minden nemesebb vonása, a védelem, a gondoskodás, a becézés vágya mind feltámadt benne ebben a percben a szegény össze-

tört teremtés iránt. És valami homályos sejtés is megfogta, — mi ez? — Az asszony csakugyan halványnak és gyöngének látszott az utolsó hetekben és ő . . . talán félremagyarázta . . . talán . . .?

Gyorsan lépett közelebb és csak egy hajszálon múlt, hogy túláradó, gyöngéd szerelemmel elé ne térdeljen bűnbánva, esdekelve: »Aljas kutya vagyok, kívánj akármit, büntess, gyötörj, sírj, fenyegess, de szeress, ahogy én imádlak!« . . .

Mielőtt szólt volna, az asszony arcára nézett. Látta a keményen, szigorú akarattal összeszorított szájat, dacosan lezárt szemeket, görcsösen kapaszkodó vékony ujjait a sötét hajhullámok közt. Az asszony ébren volt, tudta, hogy mellette áll és nem nyitotta fel szemét. Világos, el akarja kerülni a szóváltást. A férfi pedig csendesen, lehajtott fővel ment ki a szobából.

* * *

És megint jöttek hetek és megint nem történt semmi, vagy ami történt is, azt nem lehetett észrevenni, mert nagyon benn, a legmélyen folytak a napok és éjszakák gyilkos kis tragédiái. A sárga orchideák leszegték fejüket a kertben és az ablak deres lett néha, a csendes kis fiú pedig sokszor rajzolt ujjával a homályos, nedves üvegtáblán. Már szürke volt az alkonyat, mikorra hazaért naponta az asszony és csendesen köszöntötte az embert, aki a tűz mellett, a hintaszéken gunnyasztott.

— Ma elseje van! — mondta egyszer bizonytalanul a férfi.

— Igen, elseje.

— Hideg felvágottat fogok venni vacsorára és egyebet. Mert elbocsátottam a cselédedet, úgye, nem haragszol?

— Akkor hát, majd én csinálok valami vacsorát inkább.

Mikor a tűzhelyhez ért, már belátta, hogy milyen gonosz, lelketlen durvaság van ebben a pár szóban, a rideg, közömbös hangban. Már idesodródott, már nem tudott »jó« lenni. Már nem értette a szivét, csak a gőgös, konok, mindenkit megszégyenítő kötelességtudást.

A csatarendbe állított, tiszta lábasokból válogatott és csendesen tett-vett körülöttük. Milyen rendes, tiszta volt a Julis konyhája, különös!

Az ura lépett be, kalapban, felöltőben.

— Ilona! Ne fáradjon, kérem! Én inkább elmegyek ide valamelyik kis korcsmába.

Az asszony bólintott és hallotta távolodni a lépéseket. Már leült, az ölébe tette a kezét, mikor a léptek újra közeledtek. Visszajött.

— Ilona, — mondta csaknem kérlelve, — ha te is akarnál jönni, megvárnálak. Mit csinálsz egyedül?

— Én korán fekszem ma, köszönöm! Pityut vidd el inkább.

* * *

És egyedül maradt a nagy, kietlen csendességben és a percek egymást érve peregtek el mellette. Az asszony nagyon homályosan érezte már, hogy ezek a látszólag nyugodtan, egyenletesen lüktető pillanatok a végső konzekvenciáktól terhesek. Miért ma? Valahogy minden megérett, betölt, mintha csak ezzel a mai, közömbös nappal veszett volna el menthetetlenül mindene, amije volt, önmaga is. De azért nagyon soká elüldögélt a konyhaablakban, nézte a kert puszta kóróit, a deres, fiatal fákat, az ég homályos üvegszinét és a kerítésen néhány felfordított köcsögöt. Tudta, hogy történni fog valami, akkor is, ha nem siet, nem határozza el, ha nem is akarja. Így, ölbetett kézzel, ülve is maradhatna és mégis elkövetkeznék ma a megoldás, biztosan, mint a vak ösztönök munkája.

És mégis, mikor már egészen besötétedett, felállt és a szobájába ment. A kis fehér íróasztal, a kedves, percegő tollak. Igen, írni akart, levelet írni. De mit! Igazságot? Hisz tudta, hogy amit most átél és érez, azt szokták hivatalosan »pillanatnyi elmezavar«-nak mondani. Mosolygott is ezen. Itt nincs okfejtés, magyarázat, semmi határozott gondolat, milyen jó, mert ez az állapot át fogja őt segíteni valami nehézségen, ilyen kábultan, most könnyű, — — és az a fő, hogy azutánra is minden elcsitul. Sietni kell, míg tart ez a könnyű, furcsa zavar. Letette a tollat és a halántékát fáradt mosollyal hajtotta a kicsi forgópisztoly csöve fölé. A ház üres volt, senki

sem hallott semmit. És csendesen, — egyenkint, szinte melódiás csepegéssel esett a padlóra egyik piros vércsepp a másik után. Egy kései légy zümmögött buta mámorban az összetapadt vértől nedves hajcsomóba keveredve.

Kinn az előszobában támadt először nesz. Apró lábak futása, halk gyereklihegés, a kicsi fiú nagyon örült, hogy ő most huncut volt és előreszaladt apától. Aztán elszomorodott, hogy az ajtó csukva, — és egyformán, halkan, türelmesen döngetni kezdte.

— Mama! Nyisd ki hát, mama!

OSZK Országos Szécsényi Könyvtár

Diadal.

Oh, milyen régen, milyen zavaros messzeségből érzem most az időt, mikor utoljára itt jártam; alig lehettem több tizennégy évesnél. Most, hogy ilyen sietve, rohanva nekieredtem az életnek, bolond forgataga kidobott egy percre. Egy késlekedő vonat akaratlan ittmarasztott nehány órán át, és a csendes, opálos hajnalszürkületben végigbarangolom a szülővárosomat.

Egymásra ismerünk. A nagytemplom szögletén két kézzel szorítom le a kalapom, mert belekapaszkodik a szél, a zabolátlan, vad, össze-vissza alföldi szél, épp úgy, mint régen, mikor iskolás koromban itt befordultam. Keresem az akkori lépteim nyomát, de hányszor szétfujhatta azóta! Hogy megtépázott néha, a táskám, a szétesett irkalapokat hogy' dobálta a piarista-klastrom falához, míg a lányok, a társnőim kacagva néztek a túlsó oldalon. Emlékszem, gyűlöletesek voltak, kárörvendők és gúnyosak, az asszony minden gonosz maliciája a másik asszony iránt benn volt e tornablúzos, kurtaszoknyás kicsi felsőbbleányok-

ban. Nem szerettek, mert egyeseket kaptam és kitüntető aranyérmet a vizsgán, de mégis mind köribém sereglettek, amikor betértem odaát a Kisvíz-utcába, Matolcsi szatócshoz. Meg kell néznem, ott van-e még az a kicsi bolt, ahol egy krajcárért a csodálatos formájú nagy cukrokat árulták: átlátszó tyúkokat, piros elefántot, pólyásbabát, krumplicukrot . . . Haj! Krumplicukor, szappancukor, töltött csokoládé, ti első érzéki vágy, korrupció, társadalmi tekintély a furcsa iskolai szövetkezésekben. A vigyázó nem írt fel a fekete táblára és a szomszédom horgolt nekem három sort egy szem cukorért. Tíz éves lehettem akkor és az iskolánk, oh, a helyén valami emeletes vendéglő épült azóta.

Tíz éves voltam és nemrég kerültem haza nagyon betegesen egy távoli apácakolostorból, ahol már három évet töltöttem volt akkor; három évet fejlődés nélkül, elkényszeredve, látomásos, beteg gyerekfantáziával és gyönge, kicsi testtel. Ott sohasem láthattam eleven, sárga napsütést, mezei virágot, vagy csak egy élő, igazi kutyát sem. Azért lehettem én egészen más, mint a többi gyerek.

A Megye-utca házai ezek. Az első, álmosan mosolygó napsugár szembekacagja mind a régi, zsalus ablakokat, a rokoni portákat, ahol annyiszor jártam, majd sunyi, szélestornácú kis svábházakat túlról, és néhány takaros, iparkodó kis vadonatúj polgári lakást. Már halad a város; »Gőzfürdő« látom aranybetükkel írva és »Városi tornaterem«,

de a szögletben zöld hársfalombok között még ott szégyenkezik a keresztanyám ócska, meglippent kis sárga háza. Nagy csendesség van itt még és a régi, bezárkózott ismerős tanyák ugyanazt álmodják, tudom, amit én, hogy a régi embereik pihegnek a hunytszemű ablakok mögött és a régi alakomban járok közöttük, mint jártam egy tucat esztendeje.

Hogy is jártam akkor? Valami csudálatosan szomorú ügyetlenség lehetett a lépéseimben is, éreztem, és nem tehettem róla. A könyvestáskát mélyen lelógattam és gondozatlan, nagy cipőimben egyre megbotlottam az egyenetlen utcai kövekben, a földet néztem és elfelejtettem köszönni a néniknek. Mert nagy és komoly töprengések ülték meg kicsiny agyamat. Világtörténelmet kezdtünk tanulni akkor, és éjenkint nedves homlokkal, lázas aggodalommal gondoltam rá, nem vagyok-e istentelen, ha »görög vallás«-ról olvasok és a tévelygő, hitetlen pogányok dicséretét hallgatom a tanár úrtól. Mikor a tanár úr maga is eretnek, és az egyiptusiak kétezer évig imádták a napot és az Isten nem sujtotta őket kénköves esővel, sem szörnyű nagy építésüket a babiloni nyelvzavarral. Igen, a kolostorból akkor csak nemrég kerültem ki a szabad levegőre.

Az utcán néha láttam a rokon néniket, amint egy-egy zsalu mögül könnyezve néztek rám és hallottam a sóhajtást: »Mit szólna szegény apja, ha látná?« Ó szegény nem láthatta már az ő szemefényét, kinn aludt egy aranybetüs kőemlék aljában,

a temető rácsos kapuja mellett. Amikor meghalt, elküldtek engem, mikor pedig hazakerültem, már volt új apám, meg két aranyos, pici testvérkém.

De igazán nem ők voltak az okai, ha szomorú, félszeg, ügyefogyott gyerek voltam. Hogy valamenynyire fölösleges vagyok, azt csak a buta kis ösztönöm sejtette egy kicsit, de otthon azért nem bántott senki. Habár az édesapám idejében egyre a nyakamon ült is a bonne, most azért szívesen futkostam a boltba riskását hozni, óvóba kísértem a kicsinyeket és szegény mesterleányokkal, a nagynéném viselt ruháiban jártam az iskolába. Észre se' vettem. De meggyengült kis szemem egyre hunyorgattam a világosságtól és egy ásító kutyától rémülve szaladtam el, mert »rám tátotta a száját«.

Lehet, hogy nem is egészen a kolostor műve volt ez, hanem velem született. Tizenkét éves koromban még nem ismertem az órát és a harangszót nem különböztettem meg a toronyóraütéstől, sem a hatost a húszkrajcárostól, de a középkori céhek és lovagok rendjéről írt feladványom »feltünést keltett« és az osztályfőnököm valósággal ünnepelt. — — Akkor határozta el nálunk a családi tanács, hogy akármi áron, tanulnom kell; a negyedikből majd fölvesznek az ötödik gimnáziumba, tanulni és kenyeret keresni, mert csunyának indulok és úgy sem fog senki feleségül venni. Akkor egy csöppet sem zavart ez.

Nem zavart később sem, amikor az álmaim elkezdődtek. Kívül csupa tragikomikus esetlenség

volt az egész gyerek, aki voltam, de a bensőm tele erős elméleti fogékonysággal és nagy, merész, gyönyörködő fantáziával. Az első álmom, még régebben, tudom, egy beszélni és járni tudó játékbaba volt. Akkor még játszottam, de mindig csak egyedül. Majd vonatvezető voltam a kertbe halmozott épületfa-rakáson, majd várkisasszony a padfeljárón, ahol törött állványból, rossz vasalópokrócból meg egy zsámolyból rendeztem be szobát. Mindig főszemély voltam és főcselekvő, az utasok, jobbágyok, udvari dámák pedig csupa láthatatlan levegőalak, azt gondolták, azt akarták, amit én, és milyen jól lehetett bánni ezekkel!

Az álmodozások este voltak lefekvéskor, naponta tovább fűztem, kidolgoztam őket és eltartott hónapokig is ugyanaz. Később egyszer, emlékszem, képzeletben én voltam az aranyhajú viasz Afrodite, akit a cédulaház megett a plasztikumban mutattak vásárkor, mikor nyertem is egy kék cserépvázát és az én ágyam körül is bámuló tömeg hullámzott. Ezt már a szerelem álma követte. — — —

Még csak itt, a kis kaszinósikátoron szaladok át és beérek a mi utcánkba, a Könyök-utcába, ahol akkor laktunk. Meglelem-é a házat, az öreg postamester nagy, verandás kőházát, ahol egy csöpp udvariszoba merész és forró, ideges, képtelen és gyönyörű látomásokkal borult fölém. Szerelem! Valami nagyon eltitkolt fájdalmas és különös helyzetet gondoltam ki és megcsináltam a képzelt regényem minden rész-

letét: a hőst, — az ismeretlent, — — és mindez oly őrületesen szép volt. Bolond dolog és nagyon szégyenlem magam, de most érzem, hogy újra tudnám kezdeni az egészet, lángoló önfeláldozással körülvenni az erős és megalázkodó, gonosz és végtelenül finom jellemet, az egész paradicsomkerti bűvöletet, akivel soha, soha nem találkoztam. Ejh, ezt nem is lehet elmondani! —

Jó hogy idáig jutottam. A ház még a régi, csak a haederalomb fakult meg a lugas körül és a mostani lakója nem tartja olyan tisztán, mint az én anyám. A valóság színében lám fakóbb és jelentéktelen ócska ház ez is. Igen! Jó volna újrakezdeni mind a régi álmakat, de csak úgy, ha a valóság nem szólna közbe!

Tizennégy éves voltam, amikor beleszólott és fölrezzentett valami kicsi történéssel, ami nélkül, érzem, egészen, egészen másforma volnék én, mint amilyen most vagyok. Vajjon milyen volnék, — vajjon örökre elveszett az a forma?

Tizennégy éves voltam és a keresztanyám kisütötte, hogy valamiképp »ügyesednem« kell. Alányi úr, a táncmester, épp akkor toborzott a mi városunkban és engem, névnapi ajándékul beiratott a keresztanyám.

Nagyon kelletlenül fogadtam és dühös voltam, amikor először felmentünk. Nagy dolog az. Két órán keresztül füzőben és szűk cipőben lépegetni, botorkálni, mikor a vizsga közel, otthon sok a lecke,

én úgyis csunya vagyok, azt mindenki mondja, és az álmaim szomorú hőséhez, a képzeletbelihez e nyirottfejű, izzadtkezű kamaszok úgy sem illettek. Volt egypár jóarcú diák is köztük, és boldogan keringőzött velük egyre a szőke Irén, a főfő iskolai ellenségem, aki háromból bukott, de úgy mondja, harminckét ruhája van. Mulattak, vihogtak, szemfüleskedtek mind, én pedig idegenül és szorongva álltam köztük, és elkábított a meglepődés, hogy a társnőim a kamatszámításon és lovagrendeken túl egy más életet is éltek, előttem ijesztően ismeretlen, vidám, kacagó, léha életet, barangoltak iskola után, ismerkedtek a fiukkal, *tény*eket, apró viszonyokat éltek át és szédítően, csodálatosan »megügyesedtek«. Mennyi apró pletyka, mennyi titkos szójárás, amiről nem tudtam eddig. A leckeórán megszoktam az elsőség büszke érzését, de itt — hogy mertem idejönni? Az ő birodalmuk ez és bosszút fognak állani rajtam. Irén gúnyos, fölényes jóakarattal utasított néha jó hangosan; — oh, milyen titokban csináltam én az ő dolgozatait, én pedig erőlködtem és számoltam a lépéseket, — mikor lesz vége! Ha nőválasztó volt, egy világért sem mertem odamenni valamelyik fiúhoz és kotilliont tűzni, szégyeltem és behunytam a szemem, ha a táncmester kézenfogva odavitt egyhez.

A táncmester, emlékszem, kedves, fürge öreg bohém lehetett, most valami mágnásklubnak a titkármindenese. Vívómester is volt, muzsikus is, még anyámat is ő tanította és ezen réven mindig nálunk

uzsonnázott. Tréfás jóakarattal iparkodott velem, de nem volt sok haszna. Untam a táncot és ha csak lehetett, kibujtam alóla. A tourok úgyis szédítettek, a csárdásban elfáradtam, hát egyszerüen és megokolás nélkül azt mondtam »nem táncolok!« vagy őszintén kimagyaráztam, hogy »nincs hozzá kedvem!« Nekem senki, sohasem mondta meg, hogy ez botrányos és sértő illetlenség, de lehet, hogy más lánynak sem mondják azt úgy meg, egyenesen, hanem a szemes és életrevaló lánynak ki kell találni, meglátni az ilyesmit. Én nem találtam ki. Később már nem igen akadt táncosom az Alányi úr beavatkozása nélkül, és én órákig is nyugodtan ülhettem az ablaknál, kinézve a szürkülő nyári estébe, a szálló felhőkre. Nem is hallottam az ütemverő kattogását és a muzsika-cincogást, rekedt vezényszókat, a lábdobogást és a táncolók gúnyos nevetését a hátam mögött.

Csak akkor vettem észre, mikor már óriás hullámokban fellángolt körülöttem a vak, szenvedélyes gyűlölködés. Azt hiszem, a társnőimnek sok részük volt benne, hisz Irén megbukott háromból, — — egyszer csak a lányok összesúgtak udvarlóikkal, a diákok fennhangon fogadkoztak, hogy bosszút állanak és mindenki gúnyosan nézett össze a másikkal, ha hozzájuk szóltam. Már tudtam, hogy valami készül ellenem.

Irén egyszer csak szokatlanul kedves volt hozzám, odajött az iskolában, és tüntetve, kacagva

emlegette a nagy, rendkívüli eseményt, egy buta vizsgánál ezerszer fontosabbat, ami el fog jönni: — — egy hét csak és meglesz a próbabál és neki már lefoglalták mindegyik táncát. Bál, bál! visszhangozták a folyosók és a nagy, térképpel borított falak. A lányok lázas, boldog készülődése csaknem átragadt rám is, amikor egyszerre, nem tudom, melyik szóra, vagy mosolyra, minden világos lett előttem. Megértettem az egész nagy szörnyüséget, ami rám várt. E könnyelmű, léha, víg leányok serege most bosszút áll az én csunya provokáló jóságomért, iskolás tudományomért, a diákok összeesküdtek a fiatal szivek mérhetetlen gyűlölködésével, hogy én, én egy tapodtat sem fogok táncolni a bálon. Borzasztó! Egyetlen-egy fiú sem fog felkérni és ülni fogok egész este, mert akkor már nem parancsol a táncmester.

Eddig nem is igen tudtam, hogy az is valami szégyen, olyas, mint a szekunda, vagy még nagyobb Hisz a táncórákon olyan örömmel ültem. De most megtudtam, hogy a bál egészen más. Oda eljön anyám, a nénik és keresztanyám is készül, aki beiratott és ott táncolni kell, kell, szégyen vagy diadal függ a kicsi frakkok szeszélyétől.

Iszonyuan megrémültem, de otthon nem mertem szólni. Készült a ruhám is, kicsi kék battiszt, egy darabját a multkor leltem meg, és legyező a bájos, kedves gavottehoz, amit külön táncolt négy pár és a jó Alányi bácsi engem is belevitt. Ámbár ezt szerettem, — e végtelenül kifejező mozdulatokat, —

éreztem, hogy nem csinálom rosszul. Alányi bácsi akkor is mindig nálunk uzsonnázott.

Az idő pedig egyre sietett, a napok gyilkos kis szenzációi elhalványultak, mert már csak két nap a híja és el fog következni az életem első nagy veszélye, a szivetfacsaró, árnyékotvető nagy keserüség. Oh, hogy szerettem volna nagybeteg lenni és mennyit sírtam akkoriban. A ruhám is elkészült és a hajamból egypár fürtöcskét rövidre vágtak a homlokomnál. Istenem! Pedig igazán jól állt nekem.

Uzsonna idejére már fel kellett öltöznöm tetőtől talpig, mert azután anyám öltözött. És a tükörbe néztem.

Néhány kedves szalagcsokor, üde csipke fedte most először az alig bátorkodó, fiatal vállamat, a hajam puderos volt a gavotte miatt és a kezemen könyökig érő, magas bőrkesztyü. Ejh, csinos voltam. Az Egyetemes Regénytárban is megesik, hogy Neville kisasszony, vagy más jókedvű angol lányok csúf kis szörnyetegekből, csak úgy máról holnapra, formás missekké vedlenek. De ebben van is valami. A leánygyerek egyszer csak észrevétlenül megnyúlik, hozzánő a kezéhez-lábához, az orra megformásodik, egyszer a tükörbe néz és megpróbálja a száját, hogy' jobb? Frizurát csinál és gondozni kezdi a körmeit.

A tükörbe néztem és hirtelen, újra elsápadtam. Elfogott a rémület! Mi haszna mindez, ma mégis elér a legnagyobb szégyen, nem, nem szabad odamennem! Mit fog szólni az anyám.

Az öreg táncmester már ott volt, hogy elkisérjen minket és egyre csak az én arcomat nézte uzsonna alatt. Mikor kiléptünk a kapun, megfogta a kezem.

— Ejh, hát ne féljen! Csacsi! minden jól fog menni.

Mi volt ez? Sejt valamit? Oh, hogy szerettem volna elmondani neki az egészet, hogy mitől félek és megkérni, hogy segítsen rajtam. Olyasmit gondoltam, hogy a bál előtt a nevemben bocsánatot kérne Alányi bácsi az ifjuságtól és a lovagiasságukhoz apellálna. Erre is kész lehettem volna ijedtemben, de nem mertem szólni, ő pedig mosolygott.

Mikor beléptünk, újra összesúgtak a lányok és láttam a harmincruhás Irént, a szőkét; a nyolcadosztályos Bódy Pista karján lebegett végig a termen gúnyos szép arcával, az asszonyosan díszes lilaszínű ruhája után kicsi úszályt hordozva, egész nagyleány módra. Most járok, járok az utcán és szorongva keresem egy évtized mulva azt a vendéglőt, megyei kaszinó termét, ahol akkor, mint egy kelepcébe került reszkető veréb, szomorúan bujtam meg egy sarokban. A gavotte is megvolt, a kedves, enyelgő ide-oda hajlongás, aztán a többiek magántáncai és azok alatt én készséggel és remegéssel tele ültem ismét a helyemen. Milyen mérges lesz anyám, szegény, gondoltam keserűen. Hiába volt a ruha és minden költség.

Mikor pedig az első tour zenéje rázendült, igen, egészen álomszerű az, ami történt. A terem másik végéből mintha egyenest ide, felém közeledett

volna valaki, aztán a táncmesterrel egy másik és a cigánypódium közeléből is egy és majdnem egyszerre mormolták el a nevüket. Habozva álltam fel. Nem tévedek? Valaki ül a hátam megett talán, de senki! Valami nagyon furcsát éreztem, egyszerre csak körben megfordult körülöttem egy kicsit ez az egész kerthelyiség, az asztalok gyertyalámpái, a gyantázó prímás és a trécselő mamák. A vér a halántékomhoz tódult, — úgy tudom, már mosolyogtam, — de csak gépiesen még, a következő percben pedig egyszerre egy nagyot, mélyet lélegzettem, de talán csak a lelkemmel. Csodálatosan tiszta, diadalmas ösztönnel megéreztem a helyzetet és már uralkodtam is rajta. Hirtelen mozdulattal összecsaptam a legyezőm, kiegyenesedtem jó magasra és ujjongó megkönnyebbüléssel, ragyogó, biztos mosollyal végignéztem rajtuk. Szép, nagy diák volt mind a három, csinos, elegáns és igen, biztosan tudom, hogy nem az itteniek közül valók. Sohase' láttam még őket.

Aztán szólni kezdtem nyugodt biztonsággal, mint bármelyik ünnepelt leány. Az egyiknek karjára tettem a kezem, a többivel kacérkodtam és mondtam bocsánatkérőn:

— Ugy-e, nem haragszanak? De ő egy lépéssel előbb volt itt. Úgy-e?

— Ha megengedi, — a következőt!

— Igen!

A táncból visszaintettem a legyezőmmel. Kitől tanultam egyszerre meg ezt a diszkréten könnyed,

kacér mozdulatot? Kiváltotta a perc, a helyzet, a szívdobogásom, remegő diadalom, amit még elronthatnék, az elkeseredett, dacos, erős akaratom.

És a tánc? Hisz jókedvű, izgatott, mámoros voltam ama perc óta és hát abba csak bele kell jönni. Már várták a második tourt, aztán a harmadikat és akkor újra kezdődött. Csak a harmadiktól jutott eszembe megkérdezni:

— Tulajdonképp honnét kerültek maguk ide?

A szomszéd város nevét említette. A táncmesterünk felváltva tanít ott és itt a hét három-három napján és az itteni próbabálra áthozta a legválogatottabb növendékeit. Tehát Alányi bácsi ajánlott a figyelmükbe és nem is mutatta be őket másnak kívülem.

Ennyi hát az ő érdeme volt, talán az uzsonnáké. De a három gyerekfiú azután se' azért se' keresett fel mást, versenyt mulattattak a vacsoránál is, a következő táncok alatt is, ejh, hisz régen volt, hát én tudom, hogy csakugyan kedves voltam akkor. Hisz minden leány tud bájos lenni. Tüzelt a dac, mámorított a dicsőség, replikáztam, bonyolítottam, lekötelezteztem és zavarba hoztam őket, olyan taktikával, mint akármelyik egészen kész bálkisasszony. Éjfél előtt aztán megállt előttem Bódy Pista, az itteni diákság donhuánja. Egypár enyelgő csípősséget mondtam neki a »nem egészen jóízlésű hajszá«-ról, a »gavallériátlan eljárás«-ról, de mosolyogtam rá, amíg mentegetődzött. Aztán meg volt törve a jég. Most már volt táncosom a helybeliektől is bőven.

Én nem tudom már, hova lett, mivé lett azóta az a három ifjú ember, a nevüket is elfelejtettem, a nyomukat, az emléküket is hasztalan keresem a hajnalodó kicsi városban. Nemsokára megindul velem a vonat és elvisz újra, mint elvitt azután nemsokára, az életbe, a kénytelen sürgölődésbe és messzire vitte őket is bizonnyal. Pedig szeretnék találkozni velük és meleg barátsággal kezet szorítani, amiért megcsinálták az első-utolsó bálom hangulatát és öntudatossá érlelték bennem egy kissé az embert és az asszonyt. Alapjában talán gyerekség, az életem legkedvesebb csacsisága volt az, de én mégis érzem, hogy nélküle egész másmilyen volnék most, mint így vagyok. Vajjon milyen volnék akkor?

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Egy negyedóra.

Történik: a tanárképző-iskola épületében, egy nagyobb vidéki városban.

A folyosón hegyesbajuszú, fiatal tanárnövendék szíves buzgalommal kalauzolt végig egy 15—16 éves, zavart és félős gyerekleányt. Aztán kitárta neki a nagy, szárnyas ajtót.

A tanuló: Ez a fogadószoba, kisasszony. A nagyságos igazgató úr benn van a következő szobában, de mindjárt kijön, csak méltóztasson itt várni.

A leány (barnahajú, csinosnak igérkező, sugárnövésű, de azért teljes, mint egy fiatal búzaszár. Egyedül. Egy nagy, mélytámlájú karosszékre ül, de csak a legszélére, onnét lesked szét a szobában és csaknem szavakkal gondolkodik): Milyen szép íróasztal, csupa simaság, egyenesség. Itt szokott dolgozni. Sok dolga lehet, — mégis, két ilyen nagy intézet! Nálunk ugyan minden írást az internátusbeli őnagysága csinál, de azért mégis. Most tanít

is. Nagy jövője van neki, a nagyságos úrnak; a többi öreg papok mondták Pali bátyámnak, hogy ez hamar püspök lesz. Olyan gavalléros, szabadelvű püspök, — olyan is kell! Furcsa ember, furcsa szeme van, szinte szúró és mégse rossz, én nem félek a vizsgán se a szemétől, pedig szigorú, de azt mondják, társaságban és otthon ennivalóan kedves. Nem is félek. Sok finomság van benne, azért hívják itt szalonkígyónak. Valami kígyós van rajta, de nagyon jószívű, mindenki mondja. És nem is kell nekem valami nagy dolog tőle. Milyen jó ez a nagy ottomán! És fenn a kályhán az a szobor, Diana, gipszből. Hol is van az eredeti torzo, — Louvre, — nem, Vatikán! Pedig tanultuk. Csak a félkeze van meg a nyilakkal. Sikerül a dolgom, Diana istennő?

Diana mélyen hallgat. A benyíló ajtaja felcsattan és az ajtóban megjelenik a nagyságos főtisztelendő igazgató, címzetes kanonok, pápai kamarás, stb. Magas, nagyon szikár alak, keskeny, szinte aszkétás arc és ajak és nagyon eleven, mélyennéző világoskék szempár. A kora negyventől hatvanig, pontosan meg nem határozható, hosszú mutatóujján nagy pecsétgyűrü, derekán lilaszínű cingulus.

Az igazgató (a finom kenetesség hangján, miközben mindkét kezét nyujtja a belépő felé): Aá, egy kis leányvendég! Hát mi ujság maguknál? Tessék beljebb kerülni. (A belső szobába vezeti.)

A leány: A városi felsőbb leányiskolából jöttem, — az internátusból, — nagyságos úr!

Az igazgató (jókedvűen): Azt látom a kalápján, csak maguk viselnek most ilyen kis kereket. Ide üljön, kisleány, az öreg divánra, ne féljen, nincs ott tükör. A felől férjhez mehet!

A leány: Oh!... (Megint szétlesked a szobában. Meglátja a nagyságos úr ágyán a gyönyörű kézi-hímzésű terítőt, az imazsámolyt és a dohányzóasztalt tiszafaberakással.)

Az igazgató (tapintatosan az ellenkező oldalon ül le, egy karosszékbe, szemben a leánnyal): No most már elmondjuk szépen, hogy mit akarunk, nemde, kisleány?

A leány (magában mosolyog, mert eszébe jutott, hogy egy mértanórán éppen hetvenkétszer mondta a nagyságos úr ezt a szót »nemde?« Ők megszámolták. Aztán elkomolyodik): Kéréssel jöttem, nagyságos igazgató úr! Nagyon szépen kérem, legyen olyan kegyes és írja alá nekem ide, hogy érdemes vagyok-e stipendiumra. Azért folyamodtam. Itt az igazgatónő őnagysága kártyája. (Átadja. Magában): Csakhogy már elmondtam. Túl vagyok rajta!

Az igazgató (átnyúl az asztalon az írásokért. A kezük nem ér össze): Ahá, látom. Hát elintézzük, persze, persze! Lássuk csak! A neve Bognár, ugy-e?

A leány: Bognár Mariska, kérem.

Az igazgató: Várjon csak! Rokona az a Bognár, nemde, aki itt főtitkár a biztosítónál?

A leány: Az a nagybátyám.

Az igazgató: A Pali, ismerem jól, az derék fiú. Most házasodik, nemde?

A leány: Igen, megházasodik és én épp azért szeretném az ösztöndíjat. Eddig ő taníttatott engem. Aztán itt már a hatodikba járok, jövőre el kell valahova mennem tovább tanulni.

Az igazgató (tüntető jóakarattal, amíg kedvtelve nézegeti a leányt): Persze, tovább tanulni, tanulni! Egyebet sem tudnak ezek a kis leányok, míg egész bele nem sápadnak, beleöregszenek. Okvetlenül *kell* az, hogy maga pályára menjen?

A leány (egyszerűen): Kell! Nincsenek szüleim. (Mosolyogva felnéz rá): Aztán meg, nekem igazán nem árt.

Az igazgató (nevet és felhúzza a szemöldökét): Azt látom. Hát persze, persze! A magam részéről a legszívesebben segítek. Várjunk csak, hisz én emlékszem magára. A harmadik padban ült, középütt, és magácska volt az, aki üdvözlőbeszédet mondott a névnapomon, most féléve, nemde?

A leány (szerény mosollyal): Én voltam.

Az igazgató (töprengve): Igen, igen! Az nagyon szép beszéd volt. A Röntgen-sugarak is benne voltak, nemde?

A leány: Igen!

Az igazgató: Hogyha az ember lelkébe is bevilágítnának, a maguk lelkében csak tanítványi hálát lehetne látni.

A leány: És szeretetet . . . (ijedten elvörösödik).

Az igazgató (nagyon jókedvűen nézi a zavart gyereket): Hahää! Tehát szeretetet. No várjon, Mariska, most kérdezek valamit, de egészen őszintén feleljen. Most én nem vagyok az igazgató úr! Mondja kérem, úgy-e, az ember sohasem lehet szeretetreméltó, ha a kathedrán ül? Úgy-e, nagyon kiállhatatlan minden tanár?

A leány (nekibátorodva, hangosan): No azt nem mondhatnám. Különösen az igazgató úr! . . . Azelőtt mind utáltuk a mértant, bizony, most mindenki örül, hogy az igazgató úr helyettesíti a Kérészyt, Kérészy tanár urat.

Az igazgató (akin mindjobban meglátszik, hogy ma egyébként is különös jó hangulatban van): No, ez derék, derék! Erre a vallomásra iszunk egyet, egy kis jó narancslikőrt. Magam csinálom. Most inni fog az egész hatodik osztály nevében . . . (A szép könyvszekrény csukott oldalából kicsi poharakat emel ki, tálcát, tiszta terítővel, üveg, mellette sütemények.)

A leány (magában): Milyen kedves hozzám, igazán nagyon kedves. Majd fogok mesélni a leányoknak.

Az igazgató (miután mindent elkészített, leül, most már közelebb a leányhoz, a diván melletti karosszékbe): Így, most koccintsunk! (Tölt.)

A leány (óvatosan bizalmaskodva): Kinek az egészségére?

Az igazgató (nevet): A Kérészy tanár úrért, hogy minél hamarabb meggyógyuljon és folytassa a mértant. (Isznak.)

A leány: Oó! Hiszen felőlünk meggyógyulhat, de még ezidén jobb volna üdülni neki. De persze, mi terhére vagyunk a nagyságos úrnak!

Az igazgató: Dehogy is! Korán is volna, még csak két órán próbáltam magukat, kis leányok. Sokkal jobbak, figyelmesebbek a fiúknál. Aztán maga, maga valódi kis tehetség, Mariska.

A leány: No, a mértanban . . .

Az igazgató: Hát nem a mértanban. A fogalmazásban. Az irodalom tanára el van ragadtatva magától és mindenütt emlegeti. Én is megnéztem az utolsó dolgozatát, Mikesről, nemde? A bevezetés gyönyörű, pedig az iskolai dolgozat volt.

A leány: Jé! Hogy emlékszik a nagyságos úr!

Az igazgató: Meglehetősen tudok emlékezni. Például magukat ritkán látom, de el tudnám sorolni mindnyájuknak a nevét, úgy ahogy sorba ülnek a padokban.

A leány (bátor és kissé kötekedő mosollyal): Hát ki ül a második pad szélén, a kályha felől?

Az igazgató: A szélén, várjunk! Egy jóképű szőke leány, olyan nagy koszorúba van a haja, szép, magastermetű, Appel Melanie, nemde?

A leány: Nagyszerű! Úgy-e, ő okos leány, igazgató úr?

Az igazgató: Hogy okos-e, nem tudom éppen, de olyan öntudatos, értelmes nézése van. Szimpatikus leány, nemde?

A leány: Jaj, ezt megmondom neki, — — hogy fog örülni! Jaj, — de mennyire fog örülni neki a Melanie!

Az igazgató (előrehajol, érdeklődve): Hát mért fog örülni annak?

A leány (újra pirosan): Azt nem mondom meg, az csak olyan gyerekség. Az iskolában — —

Az igazgató (még jobban föléhajlik és a diván karjára könyököl): No nézze meg az ember! (mosolyog.) Nekik titkaik vannak. Ez forradalom! Majd erősebb eszközökhöz nyúlok! (Keskeny állát huzogatja a kezével és kitartóan, erősen nézi a leányt.)

A leány: Jaj Istenem! Hát az semmi! Csakhogy ezelőtt Appel Mela is utálta a mértant, most pedig csupa egyesekre felel és egyebet se tanul. Az úgy van — — nálunk mindenkinek megvan a maga — — kedves tantárgya — — —

Az igazgató (egyre mosolyog és merőn néz rá, szinte fogva tartja a tekintetével): Hát magácskának, persze az irodalom!

A leány (elfogódva): Igen, de — — nem *úgy!* —

Az igazgató (felkacag): Hogy?

A leány: Nem tudom — —

Az igazgató (a két ujjával egyszerre átfogja a leány karját és erősen tartja): Nos, nos! Meg kell magyarázni!

A leány (nem mer mozdulni, nagyon zavartan): Csak úgy, hogy én nem sütöm ki a hajam magyar órára, sem a legszebb bluzt nem veszem fel.

Az igazgató: Melanie fölveszi?

A leány: Föl, a mértanhoz. És titokban olyan hideg vasba csavarja a haját, mert sütni tilos az internátusban, a szőke leányok azt majd mind csinálják.

Az igazgató (egyre erősen fogja a karját): Csak a szőkék? Ez baj! Tehát a maga haja sütetlen marad?

A leány (érezni kezdi, hogy a karja átmelegszik): Oh, az magától is borzas! (Mint egy megbűvölt madárka, zavartan, sebesen csicsereg): Én nem igen göndörítem. Csak egyszer soppal csináltam meg, az önképzőköri ülésre, mikor szavaltam. Akkor Tóth Margit nagyon lebírált, de az igazgató úr megsajnált és azt mondta, hogy a bírálat hibás és megdicsért engem. Pedig igazán nem tudok szavalni, csak beugrattak. Gyönge a hangom.

Az igazgató: No, ahhoz nem is kell kiabálni. Maga a szívhez tud szólni. Gyönyörű beszédhangja van, halk, behízelgő, ezer modulációt, az egész kedélyvilágát kifejezi. Milyen szép az, mondja csak a »Velszi bárdok«-ból: »Ah, lágyan kél . . .«

A leány (valami különös zsibbadtsággal dől a szék karjára, elfogódva, lágyan, szinte remegőn): »Haj, lágyan kél az esti szél Milfjord öböl felé, szüzek siralma, özvegyek panasza . . .«

Az igazgató (piros homlokkal): Nos? (A másik kezével a diván háta felől a leány derekához ér, a leány hátrahanyatlik kissé): Nos? Maga kis boszorkány. Kedves kicsi boszorkány! (Arcával a haját érinti.)

A leány (magában): Ez nagy dolog, tudom. Ilyen még egyikkel sem történt! Talán nem is mondom el egy leánynak sem. Fel kellene ugorni, de nem lehet! Aztán még van idő! Hisz ez még nem baj, ennyi még nem baj! — —

(Kívülről zaj hallatszik és a növendékifjú hangja, aki a külső szobába bevezet valakit): Tessék, tessék! A nagyságos úr odabent van!

Az igazgató (még egyszer görcsösen megszorítja a leány karját, aztán elengedi. Halkan, fojtott indulattal): Várjon meg itt, csak várjon, majd visszajövök! (Ki akar menni az első szobába, az új vendég elé).

(Késő. Egy termetes, kövérarcú asszonyság tágít be az ajtón. Bámész arcot csinál. A szeme ki van sírva, a hangja vontatott, éneklő.)

A termetes asszony: Nagyságos igazgató úr! A fiam dolgában jöttem, annak a rossz fiúnak. Szegény özvegy asszony . . .

Az igazgató (erőt vesz magán, elrejti kedvetlenségét, sápadtan és stereotip mosollyal nyujt kezet a vendégnek. Azalatt a kis leány feláll, hirtelen elsimítja a haját, gyűrött ruhaujját és vörösen, ziháló lélekzettel kifelé indul. Az igazgató hellyel

kinálja az újonjöttet, aztán pár lépést tesz a kis leány után. Szárazon és jó hangosan): Tehát az ügye rendben van, nemde, kisasszony? Az írásait holnap átküldöm a directrice-nek, a legjobb ajánlatot írom rá. Isten önnel! Üdvözlöm a bácsit, Pali bácsit!

A csonka Diana (az átsuhanó leányhoz): Szaladj, siess, siess! (Int a nyilakkal.)

A napos tanulóifjú (miközben kaput nyit, ránéz a lihegő, arcából kikelt leányra és a bajuszkája alatt fiatalos maliciával gúnyosan mosolyog).

OSZK

A veszedelem.

A lakás külső csengettyüje röviden, alig érintve zizzent, aztán megint előkelő, komoly csönd támadt a szőnyeges lépcsőházban. Az ajtó előtt két fiatal, sietségtől pirosas leány mosolygott egymásra és amíg várakoztak, a lihegésük párája fényes ködként surrant el a villanylámpa íve előtt.

Az egyik fekete volt, nyulánk, szabályos arcú, vékonyszájú, a mozgása szögletesen bájos, olyan sajátságosan tiszta és különös szépség; mint egy fiú, egy gyönyörű római puer. A másik szőke és kicsiny, fitos, csufondáros képű, asszonymód kerek csípőkkel, gömbölyű, parasztosan kemény, apró kézzel. A ravasz csöpp szájában tejfehér riskásafogak villogtak és a hangja gyöngén csilingelt, amikor látszólag szorongva megszólalt.

— Te Klára! De nem fognak engem kidobni innét?

— Csacsi! — hangzott a válasz röviden és komolyan. — Szeretném, ha nem affektálnál.

A barna leány később mégis hozzátette:

— Te a társnőm vagy és velem jösz a nagynénémhez, ő pedig jól tudja, hogy az internátusból csak párosával engedik ki az embert, ha a kedves rokonai nem jönnek érte.

— Klára! — okvetetlenkedett a másik — nézd, talán ne is kérnénk most szinházjegyet. Olyan furcsa az . . .

— No hallod! Hát ez mi? Nem te örültél legjobban a szinháznak. Azt mondtad, hogy ma valami különösnek és érdekesnek kell történni veled.

— Igen, olyan furcsát érzek egész nap. Valami nagyon merész és bolond dolgot szeretnék csinálni, valahogy tojástáncot járni az olyasmik fölött, amik »nem szokás«-ok és »nem szabad«-ok, de azért szép és diszkrét, előkelő táncot. Csak közelébe jutni a veszedelmesnek, de nem érinteni . . .

— Őrült filozopter — mennyit beszél! Látszik, hogy sohase voltál a tüzoltó-utcai hullaházban és nem láttad a nagy húsosfazekakat, amikben összegubbaszkodott vénasszonyokat főz egy csúf, ripacsos szolga. A pince tele van a szapulás gőzével és az ember lába megcsúszik a kiloccsant agyvelőkben.

— Jaj, te, csodálom, hogy még ember vagy!

— Még csak leszek! No, hát kérünk a nénitől szinházjegyet! Ne búsulj, a művésznőknek ingyen jár az és úgyis a házitanítót meg a frizért boldogítja vele Aztán elmegyünk ketten, kísérő nélkül a

szinházba, már ez magában is elég különös. És visszajövet gyalog megyünk, éjszaka lesz, senki sem fogja tudni, hogy mifélék vagyunk, bejárunk sok utcát . . . Az igazgatónőnek jelentettem, hogy a rokonok fognak gardirozni.

— Talán ma látunk valamit abból, hogy milyen ez a város éjszaka. Jaj, úgy szeretnék valahová bemenni, de úgy, hogy minket ne vegyen észre senki, ne szóljanak hozzánk és mi csak nézzünk.

— Fiam, azt nem lehetne megcsinálni; hidd el, besározódnék az ember egy kicsit. És te finnyás vagy. Aztán meg én se tudom, hogy mikép kezdenénk hozzá az ilyesmihez.

— Hát csak menjünk a szinházba. De Terézia néninek mondd meg, hogy . . .

— Hogyisne mondanám! Hogy a kollégám szerelmes belé, mert látta a »Kék tiará«-ban játszani és most eljött, hogy piros pongyolában is kezet csókoljon neki. Akkor bizonyosan kidobna mind a kettőnket. Biztosítlak, hogy a néni egy kicsit sem modern és émelyeg a gyomra minden sapphói megnyilatkozástól.

— Jaaj, Klára! — szörnyűködött a kicsi.

— Nohát! Hanem ezek tán alusznak mind!

Most ő nyomta meg a csengőt, keményen, tartósan és az egészen úgy szólt a keze alatt, mint ahogy általában a csengők szoktak. Újra halk tereferébe kezdtek.

— Talán nincs is itthon! — mondta a szőke.

— Hát az bizony baj volna . . . Akkor fuccs a szinház. Mert azt el is felejtettem mondani, hogy nekem csak nyolcvan krajcár pénzem van.

— Nekem annyi sincs. Akkor visszamegyünk az internátusba, legalább nem lesz semmi bajunk. Hátha megtudnák és kidobnának.

— Örökké attól a kidobástól szepegsz. Akkor is megélnénk... Járnánk a menzába enni és órákat adnánk.

— Tudom is én, talán nem is mernénk úgy élni . . . Nem hallasz semmit?

— Az ördögbe, a házvezetőnő akkor is itthon van. Újra csengetünk!

— Házvezetőnőt is tartanak?

— Kell. A néni ura, a szegény báró, csak nem dajkálhatja a négy kicsit.

— Hány cseléd van azonkívül?

— Az inassal három. Egy kicsit lomposan megy náluk minden és az lop, aki akar. Te is lopj fényképet majd, azt úgyis ingyen csinálják Terézia néninek. Majd lopok neked a »Kék tiará«-ból.

— Mennyi fizetése van őméltóságának?

— A szinháznál nyolcezer, de az majd mind ruhára kell. De valamije van az urának is még; az adósságból kilátszik a berentei földek egy csücske. Különben a bárónak most valami nagyon elegáns, lustálkodó hivatala is van a Sport-Clubnál.

— Milyen ember?

— Én még csak vagy kétszer láttam, akkor sem igen kegyeskedett észrevenni. Tudod, ő olyan

furcsa félmágnás, maga se tudja, hogy kikhez tartozik, színészek, urak és zsokék közt forgolódik és mondják, szereti a szép asszonyokat. Különben ő soha sincs itthon ilyenkor.

— Már jönnek!

Csodálatosan kopogó, ritmustalan lépések közeledtek; a neszük olyan volt, mint a félrevert harang szava.

— Mondom, a házvezetőnő, a sánta Liza — suttogta Klára és előre lépett be a kitáruló ajtón.

— Terézia néni itthon van?

— Jé — sivított a madárarcú, sánta leány az előszobában. Klára kisasszony! Tessenek begyünni! Csak magam vagyok, a méltóságának most esti próbája is van a »Mária« miatt, aztán játszik is ma, csak tizenegykor jön haza. Talán összetalálkoznak valahol a báró úrral és együtt . . . Tetszett hallani? Az Ináncsyné szerepét is ő kapta most . . . Könnyű neki!

A másik leány, a szőke, még a lépcsőházban volt és elszontyolodva szólalt meg:

— Akkor hát ne menjünk be mégse!

Klára bizalmaskodva ölelgette meg a bicegő vén leányt.

— Lizike — mondta — ez itt a barátnőm, Lizike. Irénnek hívnák, de ő úgy affektálja, hogy Csire és azt úgy kell írni, hogy Chyre. Most bemegyünk és a maga vendégei leszünk.

— Pompás lesz. Még félhét sincs . . . Főzök teát, van fácánmaradék meg befőtt, jó?

— Nagyon jó — mondta Klára és elgondolkozott. Aztán hirtelen megcsókolta a kis csúnya Lizát.

— Vagy tudja mit, aranyos Lizike: most váltsa be a szavát, amit már régen megigért. Most előszedi és megmutogatja nekünk a ruhákat, mind a szinházi ruhákat.

— Jó, — mondta kicsit habozva a másik — hanem vigyázni kell. Tessenek! A téli felsőt hagyják az én szobámban.

Csire már akkor elsurrant előlük és bent, a kicsi japáni szalont nézegette apró, műértő nefelejts-szemével. A rizspapir valódi, a porcellánok is, egy nagy kerek bronztálca gyönyörűen van metszve, de a lakkos gyöngyházas holmi haszontalanság.

— Csire, jöjj . . . Siess!

Lábujjhegyen mentek át a félsötétes hálószobán, meg a másikon, ahol négy pompás gyerek szuszogott édesen a kicsi ágyakban és meleg, gyönge emberpárák szálltak fel a szappanosvízben megfürösztött egészséges, csöpp testükről. Az ebédlőtől avult keleti szőnyegfüggöny zárta el a ruhatár ajtaját.

* * *

És előkerültek sorba, mind.

A nagy szárnyas tükör elé, kicsi törökdivánra telepedtek és a fal mellett sorba állított széles, lapos szekrényekben motozott Liza. Először egy halovány gyöngyszínű köntöst húzott elő. Csodálatosan puha

szövet volt, bő, gyűrött kinézésű és lógó, nyitott ujjaival, mintha félbehagyottan szabadult volna el a szabóasztaltól. A két lány közömbösen dicsérgette.

— Micsoda? Tessék csak felpróbálni! — nevetett Liza és gyors, ügyes mozdulattal széttárva, a Csire vállára kapcsolta a ruhát. Akkor a halványan árnyalt redőket sugár-alakba összeszedte, előre húzva fölcsípte kissé és a leány kezébe adta. Lizán meglátszott, hogy szinházi öltöztető volt a jobb időkben, diadalmasan mutatott a tükörbe.

Csire, az apró szőke teremtés felkiáltott örömében. Bájos terpsychore-modell lebegett előtte, pompás, telt formái előnyösen megnyujtva kissé az ívbe futó vonalak hullámaiban, karcsú bokája körül ezer selyem-fodor, mint egy nagy, világos mákvirág gyűrött, duzzadó kelyhe, — arányos, kicsi keble alatt raffináltan naív empire szalagcsokor.

— Istenem, istenem! Én mindig azt hittem, hogy köpcös vagyok!

— Lehet, hogy az, füzőben — hagyta helyben Liza és újra a szekrénybe nyúlt. — De ez már Klára kisasszonynak való.

Most sötétvörös lovaglóruha volt a kezében a »Szegény ifjú története«-ből és Klárának le kellett vetni a ruháit, hogy magára kapcsolja.

Valamikor vidéki szinésznő korában viselhette ezt még a báróné, mikor ő is olyan karcsú és egyenes volt, mint most az unokahuga. Hanem a szabása kitünő! A leány kissé hosszú nyakát magasan

befödte és gyönyörüen simult domború mellcsontjaihoz, izmos vállához, a színe pedig élénk reflexet vetített a halványbarna arcbőrre. A rövid uszályt valami született, kissé merev előkelőséggel csapta félre és a tükör elé állt. A szeme csillogott, keskeny száját még jobban összeszorította és szótlanul bámult. Aztán hirtelen szétnyitotta a kapcsokat és lehúzta a ruhát magáról.

— Mi haszna? — mondta halkan, keserűen.

— Te még viselhetsz ilyet! — szólt Csire. — Majd ha módos orvos leszel, egész rendszeresen csinálhatod a lovaglást.

— Egyik oláh faluból a másikba, a húszkrajcáros receptekért ott a hazámban, ahol a javasasszonyok bölcsebbek lesznek nálam.

— Városba is kerülhetsz. Meg hátha elvesz valami nagy úr! . . .

— Ejh! . . .

Most megint Csire következett. Fehér és bő ruhát kapott, kislányosan rövidet és merev, nehéz posztóból valót, mintha konfirmációra készülne. Az ujjai hegyét imára kulcsolva az ajkához kellett emelni és belemosolyogni a tükörbe. A szövet feszesen simult hozzá, majd szétpattantak a kapcsok s az egyszerű és ártatlan növendékruha minden rejtett formát, viruló asszonyi idomot a tombolásig érvényesített.

— Istenem! — kiáltott fel Klára — mennyire illik ez neked, az ártatlanság fitos paródiája te!

Ravasz kis majom, — csengő barack, mosolygó alma, rejtőzködő mókás cinizmus, fehér sátánkisasszony.

— »Zárda kedves otthonom!« — dalolta Csire kacagva és apró tánclépésekkel röppent el a tükör elől. Aztán hirtelen elszomorodott ő is.

— Látod, te beszélsz! Gondold csak el, mi lesz én belőlem. Valamelyik alamuszi vidéki fészekbe kerülök, ahol háztartástant és vegytant fogok tanítni. Ott a társaságbeli lányoknak begyesen kell ülni, mint aki nyársat nyelt; az alispánné uzsonnát ad és minden öt lányra jut egy-egy nyájas törvényszéki jegyző vagy efféle, azt minden leány ellenőrzi és elirigyeli az embertől és ha az ember irigységből meghódítja magának, meg fogja bánni, mert nem volt érdemes. A mamák pedig körbeülnek, az orrukat előretartják, de a szemükkel oldalt banzsalítnak, mint a libák, vagy mintha a céhmester pálcája intését várnák, hogy le kell-e ülni, vagy felállni; engem pedig valamennyi meg fog szólni és kiátkozni, mert ülök és állok és járok, ahogy jólesik, szeretem a többinél különb férfiakat, a ruhaszekrényem rendetlen és nem tudok főzni. Utoljára meg fogok ijedni és olyan leszek, mint ők.

— Az, hogy te utoljára mindig megijedsz. Ha eszed volna, már régen átmentél volna színésznőnek.

— Tudod, a gyámom! . . .

— Óh . . . mit ad neked a gyámod?

Liza most bő, hattyúprémes bundákat szedett elő. Pompázó színű szinpadi utánzatok voltak, ami-

ket olyan hercegnői hanyagsággal tudott ledobni magáról a nagy művésznő Fedorá-ban vagy Gauthier Margithban, pedig az igazi hercegnők sohasem vennének magukra hasonlókat. De milyen hálás takarói, milyen eszményi árulói ezek a mozdulatoknak. A két leány le se akarta vetni őket, ha egyszer magára öltötte.

— Nem kell nekünk még hazamenni? — kérdezte Csire.

— Hisz bejelentettem, hogy szinházba megyünk. Légy nyugodt.

— Itt vannak még csak szépek — kiáltott Lizi és új szekrényt nyitott. — Ő méltósága e héten vette őket egy királyi hercegnő ruhatárából.

— Hogy-hogy?

— No, hát nem vesz mindent újonnan, azt nem lehet, nagyon sok kell. Ő egy ezerforintos ruhát megvesz kétszázötvenért, ha előbb egy udvari bálon viselték. Arra külön alkuszok vannak.

És próbálták a királyi hercegnő ócska ruháit e két lázas, életrevágyó, kiváncsi és csodálkozó diákleány. Szinte elfulladtak a gyönyörüségben, amint egyre nyilvánvalóbb, teljesebb, ismerősebb lett előttük a saját szépségük, amivel olyan keveset foglalkozhattak eddig. Csak ez a titka hát? Ezért olyan istenien lengék, raffináltan hatásosak, gyönyörüen harmónikusak a nagy szinésznők, nagy kokottok és előkelő dámák. Most jöjjenek és nézzék meg őket! És rejtett, névtelen keserűség szorongatta a

torkukat, amint sietve dobálták egymásra a brokátot, csipkét, selymet. A jó Liza pedig belemelegedett a régi művészetébe: egy mozdulattal igazított a hajviseleten, tragikusan feltornyozta, kacéran bodrozta, vagy komolyan, szendén lesimította. Kezébe mintha visszatért volna a régi lendület, az alkotás régi láza — boldog volt.

Most egyszerre lettek készen mind a ketten és együtt álltak a tükör elé. Csirén halványkék pongyola volt megint és látni lehetett, hogy e bő és lenge színes leplek alatt virul ki legszebben sajátságos alakjának minden rejtelme. A ruha nagyon könnyű kékselyem volt, telepazarolva pompás, elefántcsontszínű csipkével, a hajába pedig kék szalagot csavart, görögös abroncsként átfogva a homloka körül. Klára a Stuart Mária zöld bársonyköntösét viselte, hátul felcsapott fehér nyakfodorral, csillogó aranydíszítéssel és sötét hajában hamis gyémántokból fűzött rezgő diadémmal. Kezet fogtak és önfeledten bámulták önmagukat . . .

És akkor valahol zörrent egy ajtó, valaki bejött, akinek kulcsa van a lakáshoz, valakinek a léptei bizonytalanul közeledtek a sötét gyermekszobán át, az ebédlőben felcsavarták a villanyt.

— A báró! — suttogta Liza elhülve és rémülten meredtek az ajtóra mind a hárman.

Aztán kinyílt, és egy jónövésű, kellemes arcú, negyven év körüli úriember mosolyogva nézett végig rajtuk.

* * *

Mit volt mit tenni!? A furcsa öltözetben félig szégyenkezve, félig jókedvüen léptek előre és Klára kezet nyujtott.

— Aá! Maga az, kisleány, a feleségem unokahúga, úgye?

— Igen... és ez a társam, Irén. Én nem tudom, hogyan mentegessük magunkat, de...

— Fölösleges, — mondta a báró komolyan, amíg szinte mókás hódoló tisztelettel köszöntötte Csirét. — Fölösleges! Igazán, csodálatosan szépek mind a ketten.

— Nagyon szégyeljük magunkat, báró úr, — csilingelte a szöszke, kékszalagos leány, — de hát ez megtörtént. Lizi nem tehet semmiről. Mi erőltettük.

— Nem, a báró úr nem fog elárulni minket, — mondta Klára meggyőződéssel és előkelő szépsége tudatában kiegyenesítve gyönyörű alakját, a szék karjához támaszkodott.

— Elárulni! Még csak az kellene, Klárika. Jellemtelenség volna! Aztán ezekre az ócska ruhákra csak különös megtisztelés, hogy maguk beléjük öltöznek. Én pedig bocsánatot kérek, hogy megzavartam.

A példásan udvarias idegen ember diszkrét, természetes hangján beszélt, de a pillantása valami finom, elégedett gourmandériával nyugodott a két egymástól annyira előnyösen különböző női alak jellegzetes vonalain.

— Hanem mi most már sietünk is innét, nehogy meglepjen a néni.

— Sőt! — mondta a báró jókedvű szivélyességgel. — Meg fogják várni a nénit, aztán ő a kocsiján majd beküldi magukat abba a leánykasba, vagy mi a neve.

— De igazán sietni kell nekünk.

— Szó sincs róla. Most kilenc óra és egyedül úgy se mehetnek... foglaljanak csak szépen helyet.

— Hát jó, de felvesszük a rendes ruhát.

— Majd ráérnek, maradjanak így még! — kiáltott önkéntelen élénkséggel a férfi, aztán hirtelen hozzátette:

— Nem maradok itthon sokáig, de egy teát megihatnánk együtt. Féltízkor úgyis el kell mennem, akkor aztán nem zavarom többé.

Leültek egy kis pipereasztal köré, a háziúr megigazította a vörös lámpaernyőt, Liza pedig a tea után nézett.

Egyedül maradtak és amíg a székükben hátradőltek, mindegyik ugyanazzal a gondolattal foglalkozott. A szituáció különlegessége izgatta őket kissé, bár a férfi természetes udvariassága, szinte rokoni szivélyessége élét vette a dolognak. De mégis együtt voltak, rejtett szobába elzárkózva, furcsa, szinpadi öltözetben, ők, a két naív és csak elméletben kitanult intézeti leány és egy csaknem idegen, csinos és előkelő férfi. Csirének eszébe jutott, hogy a kiséretlen szinházbamenés ehhez képest kismiska.

A háziúr kezdett szóhoz, amíg felszolgálták a teát és a hideg sültet. Abban a leereszkedően tisz-

teletteljes, hűs és közömbös hangnemben kezdte, amellyel az ő osztályában meg szokták különböztetni a polgári nőket a rangjukbeliektől és a társaságon kívül levőktől, akikkel bizalmaskodni lehet. Idővel — ki tudja miért — egyre jobban megoldódott köztük e feszes és alakoskodó társalgás.

— Tehát maguk doktorok lesznek? — kérdezte. — Maga is, kis Csitri, vagy hogy mondja?

— Én tanár leszek!

— Pfü, tanár! Pápaszemmel és ikes igékkel. Hihetetlen!

— Ha közben valaki feleségül venne, nem ragaszkodnám az ikes igékhez — felelt merészen Csire, miközben Liza épp kiment a tálcával.

— Nagyszerű — nevetett a férfi. — Nem is hiszi, mennyire stílszerű ez a felelet az egész megjelenéséhez, még ehhez a ruhához is!

— Ugyan!

— Egészben tökéletesen stílszerű maga most. Mint egy bájos és együgyü gyermekmese, amelynek rejtett és célzatos értelme van a nagyok számára. Vallja be, hogy öntudatosan kereste ki magának ezt a ruhát.

— Felpróbáltunk bizony vagy huszat — vallotta be Csire elpirosodva.

— Azt hiszem, mindkettőjüknek ez illik legjobban, amit viselnek. Klára sokkalta királynőbb, mint a szegény királynő lehetett és az ember irigykedve gondol a szerencsés lordra... És olyan sötét hajban mennyire erős a csehüvegek ragyogása. Különös...

— Mi a különös? — kérdezte Klára.

— Arra gondoltam, hogy azok az asszonyok, akik hivatásszerűen viselnek gyémántot és csipkét, többnyire fáradtak, egyhangúak és érdektelenek benne. Miért?

— Mert nekik az megszokott, és már nem szerez örömet — bölcselkedett naívul Csire.

Ilyen együgyü beszédek folytak, amíg Liza egy sültet és süteményt tett az asztalra. Akkor a bárónak eszébe jutott valami.

— Nézze kérem, — fordult a házvezetőnőhez egyszerű természetességgel — ehhez később valami hideg innivaló is jó lenne. A jégszekrényben még lesz néhány Heydsick Monopol, hozhatna nekünk egyet!

A leány habozni látszott egy percig, aztán engedelmeskedett és kevés vártatva elpukkant a közelükben egy felnyitott pezsgősüveg dugója. Az egész pedig olyan könnyedén és kevés szóval történt, hogy a két vendég nem ért rá ellenkezni. Halkan kocintottak és belekóstoltak a pohárba. Liza megint nem volt sehol.

Az erősen befűtött, kellemes szobában, a jól vacsorált és szépen öltözött emberek közt, intim, vörösfényű lámpa körül pedig lassan, egyre villódzóbb, játszi sugarakban remegni kezdtek az esti órák finom ingerei. A férfi behunyta félig a szemét és csinos, halovány arcát oldalt fordítva, a Csire szőke haját, gömbölyü karját nézte.

— Most meséljenek valamit az intézetről. Mit csinálnak ottbenn ilyenkor?

— Hány óra most?

— Azonnal!... Féltíz!... Hát én már úgyis elkéstem. Tehát mit csinál ilyenkor az a nagy kas leány? Talán már szépeket álmodnak?

— Kilenckor csengetnek lefekvésre, de sohasem alszunk tizenegynél előbb. Némelyik mamlasz még éjszaka is tanul, legtöbben trécselünk a vízvezetéknél, a hajunkkal bajlódunk, sokszor zongorázik valamelyik és táncra kelünk a mosdóasztal körül. Vagy kinézünk az ablakon a Stefánia-útra.

— Mit néznek a Stefánia-úton?

Csire elhallgatott és Klára finom, kaján mosolylyal nézett rá. Aztán elfogulatlanul beszélt helyette.

— Éjszakai asszonyokat nézünk, hogy mennyit fázlódnak ott kinn szegények és a férfiak milyen durván ellökdösik őket.

A háziúr leplezetlenül elcsodálkozott.

— Lássa, kicsi orvosnövendék, — szólt szinte mohón — ez nagyon érdekes dolog. Én még sohasem beszéltem erről magukforma, hivatásbeli nőkkel és sokszor gondoltam rá: hogy' vélekedhetik egy felvilágosodott és mégis tiszta asszonyszemély a bűnről.

— Nagy *b*-vel írja ezt a bűnt? Ha nem volna rájuk szükség, nem ácsorognának ott szegények. Mi testvéri vonzalommal szánjuk őket. Csirének különben egyéb gondolatai is támadnak ilyenkor.

— De Klára! — szégyenkezett Csire.

— Például a multkor ledobott a Stefánia-útra egy gombostűt — folytatta a másik merészen.

— Klára!...

A báró kacagva nézte a szőke leány zavarát és egyre sürgette.

— Csak mondja, Klárika. Miért dobta le a gombostűt?

— Azt mondta, hogy akinek a fejére esik, persze férfinak, ahhoz ő lekiált, hogy jöjjön fel és vigye el őt és szeresse őt...

— Az nem is úgy volt, Klára — nevetett félig sértődötten a másik. — Először is csak tréfáltam veletek, másodszor — hát igen — az ember néha egészen elsavanyodik odabenn. Folyton csak könyvek és lányok, irigy csukák, az utoljára is nem természetes. Huszonkét esztendős korában egy lánynak sem szabadna tanulni.

— Igazsága van — hagyta helyben a férfi. — Szavamra mondom, sohasem ismertem még ilyen okos és kedves leányokat. És milyen szépek!

Újra töltött és kocintottak.

Egy percre szinte megdöbbenve konstatálták magukban, hogy a pezsgőztetés nem tartozik éppen a vendéglátás köteles udvariasságaihoz. De ebben a különös idegzett hangulatban a megtévesztett itéletük hamar megbékült vele. Most már csak a nyelvük hegyével szopogatták az italt, de a tudatuk köré valami finom, kissé ingó, rózsaszínű fátyol szövődött

— oktalan, könnyű örömből és a biztonságuk hitében jóleső izgalomból.

És kocintottak újra meg újra.

— A mi barátságunk még nagyon rövid, — mondotta csillogó szemmel a férfi — de az igazi rokonszenvnek nem is kellenek évek. Ha valamikor szükségük lesz egy őszinte jó barátra, igérjék meg, hogy eszükbe jutok és hozzám fordulnak. Igérik? Adjanak rá kezet!

Odaadták mind a ketten és a férfi sima, hizelkedő ajkát hosszasan rányomta mind a kettőre, miközben erős és forró lélegzetet fújt rájuk. Aztán a kezébe vette a fehér és a barna kacsót.

— Érdekesek! — mondta tünődve. — Az egyik kemény, gömbölyű, erősfogású kis magyarmenyecskekéz, — az embernek a kakastejjel, varjúvajjal kalácssütés jut róla az eszébe — a másik barna, hosszú ujjú, lazán ízelt és finom. A körmük egyformán rózsaszínű, csakhogy nagyon csunyán vagdalják. És itt . . . tintás. Jeé!...

Ijedten kapták el mind a ketten, pedig csak az egyik volt tintás.

A férfi megint nevetett, aztán hirtelen megcsendítette a poharát.

— Kedves kicsi barátnőim, Klára és Csire, most a barátságunkra iszom. Hátha mégegyszer összesodródunk az életben, úgy mint most.

Két ragyogó leányszempár tüze biztatóan villant bele az övébe.

— Az egészségetekre iszom — súgta hirtelen, majdnem bájosan kérkedő merészséggel.

Ez a pohár a második üvegből volt már.

— Téged hogy hívnak, báró? — kérdezte Csire, önmagát erőltetve a hazardjátékra, miközben csodálkozva evickélt a józanság és a mámor határán.

— Józsi vagyok.

— Szervusz Józsi, Jóska!

Halkan, egy cseppet sem közönségesen, félig csúfondáros engedékenységgel, de mégis úgy mondták: te, Józsi.

És ebben a válságos percben, mikor a jelenet még mindig finom és espritvel teljes beállítása, a vélettlen játékos szellemessége még nem jutott el a köznapi duhajkodás határához, még egészen idejekorán és alkalomszerűleg, mint deus ex machina — szólalt meg az előszoba csengője.

— A feleségem! — szólt a báró megdöbbenve és hirtelen felállt.

Csak egy pillanatig tartott a zavar. Egy pillanat alatt átlátta a helyzet furcsaságát, félreérthető vagy érthetetlen voltát, végignézett az asztalkán, az üres üvegeken, széthányt ruhákon és a leányok szinpadi öltözetén. El is mosolyodott, rémült, könyörgő arcuk láttára.

— Semmi baj — mondta. — Én megyek elébe, maguk zárják be belülről kulccsal a ruhatárt, a villanyt le, ott az az ajtó a Liza szobájába visz, majd nála átöltözhetnek. Adieu!

Menet még visszamosolygott, félig gúnyosan, félig szégyenkezve, bocsánatkérően vagy hálásan...

* * *

Kinn csípős téli levegő áradt az arcukba, amikor a hóhányók apró kupacait kerülgetve siettek a villamos állomása felé. Csire szólalt meg, nagyon sokára.

— Furcsa! Azt mondta, hogy be fogjuk várni a nénit. És mégis el kellett szökni előle. Miért?

— Megint magyarázatot akarsz olyasmire, amit magad sokkal jobban meg tudsz magyarázni — felelt a másik csaknem rosszkedvűen. — Különben, azt hiszem, meg lehetsz az estéddel elégedve. Tojástáncot jártál a szokatlan és illetlen dolgok fölött.

— De vajjon érintettük-e a veszedelmest — töprengett Csire és elgondolkozva bámult a villamoskocsi fehér lámpájára.

Új tipusok.

Hatan voltak már itthon, — az egyetemre járó leányok rögtönözött kis kollégiumának a növendékei. Kimenő napjuk volt s ilyenkor a nagyváros legkülönbözőbb társaságaiban töltötték a decemberi estét, - hogy diszkrét pletykákkal, futtában elkapdosott benyomásokkal, irodalmi hírekkel, vagy kulisszatitkokkal megterhelve kerüljenek össze megint. És míg itt a megkésett vacsorához hivó csengetyűszóra várnak, — megbeszélik, feldolgozzák a lelkükben, kiszinesítik a fantáziájukban azt a sokrétű, zavaros képét egy nyüzsgő, konglomerát életnek, — nézvén azt a vidékről felszármazottak naiv megbotránkozásával, az elzárt élet kiváncsiságával, vagy eszes és finom asszonyi lelkek biztos itéletével, de mindig úgy, hogy egy kicsikét *föléje* képzelték magukat mindezeknek, pedig csak, — egyelőre: *kívül* estek rajtuk.

A tintafoltos nappaliban, amelyik egyuttal tanulószoba és a fizikai kisérletek helye is volt, — poros

lexikonok, törött fülű lombikok és egy ócska sálakba göngyölt, kedélyes, öreg csontváz társaságában, — sokszor támadtak furcsa, mély és mégis harmóniátlan ötletek s szintúgy mély és harmóniátlan életről és a cigarettfüstös, parfümillatos légbe röppenve, — mintha küzködve lebegnének, szikrázva pattannának szét ezek a tépett és szomorú leány-gondolatok, — amikor annyi igyekezet ellenére is finomak maradtak — és szubjektivek, — mint az egész asszonyi élet.

Hatan voltak csak együtt azok közül, akiket az ország minden részéből elsőknek hajtottak fel a szükség, a nagyravágyás, a tehetség vagy a boldogtalanság, — tanulni, tanulni. Ezek, húsz-huszonöt évesek mindannyian — még nem a rendes úton, holmi tantervek szabványos létrafokain át jutottak fel ide, hanem hirtelen elhatározással, rendszertelen vagy hézagos tudással, de öngyilkos türelmetlenséggel akarva mindent, mindent az új eszménynek szentelni. Amint így, — hanyag és kissé affektáltan festői pózokban ültek, heverésztek az asztalok, padok tetején, minden közös és különös sajátosságuk szinte látszóan fölöttük lebegett. A jellegzetesség nimbusa külön, ez érett és kedves fők felett.

Bózsi ült középen, a csodaszőke baba-lány, — azaz: piros empire-ruhájában, mint egy százfodrú, tömzsi mákvirág hempergett inkább a poros asztalon és a Mária ölébe hajtotta bóbitás fejét. Mária mellette ült. Komoly arcú, nádszálegyenes leány volt, —

vagy három évvel idősebb nála. Ezek ketten még a kolostor-iskolából ismerték egymást. Akkor fejlődött köztük az a furcsa, hihetetlen és mégis meglevő viszony, amire mind visszaemlékezhetnek a fiatal asszonyok, — boldog kismamák, — akik hamarosan főkötő alá kerültek a kolostori nevelés után. Félig fanatikus áhitat, félig a titokzatos sejtése, az eszményítés vágya és az érzelmek szomjúsága e hazulról elkerült gyerekszívekben, — ki tudja, melyik szüli e szokást, — de igaz és általános, az élet fő mozgató eleme a leányinternátusok belső, vízcsepp-világában. Abból áll, hogy minden kisleány »ideál«-t választ magának az apácajelöltek vagy a nagyobb növendékek közül és környezi a lovagapród rajongásával, a jövendő szerelmes asszony önfeláldozásával, de alig merve megközelíteni, ha csak egy szóváltással is. Az ideálok pedig »keményszívűek és hidegek«, de azért egy profán vállveregetéssel, reális pajtáskodás szavával a világért sem szüntetnék meg ezt az imádatos tiszteletet. Ez már — tisztán asszonyi hajlam.

Így »imádta« akkoriban a szőke Bózsi a komoly Máriát. Aztán elkerültek messze, haza, vagyonos szüleikhez és amúgy eladó-lány módjára bálozlak végig néhány farsangot. A tanuláshoz — egymásról mit se tudva — egy időben foghattak újra hozzá, mikor Mária visszaküldte a gyűrűt a második vőlegényének, Bózsinak pedig elhaltak a szülei s a gyámjához — szomorú, rideg, pusztai házba — semmi

kedve nem volt költözködni. Itt azután találkoztak és hangosan kacagva ölelgették meg egymást. Azóta Mária valami komoly, anyai gyöngédséggel őrködik a szeszélyes, makacs cica fölött.

Most középen ültek és a többi közül még ketten voltak a közelükben, a reformruhák újszerű testtartásával, — szinte a térdükig görnyesztve szép, gondosan fésült fejüket. Erzsébet volt az egyik, barna, telt és viruló, akinek pompásan állott a fekete, nyakig begombolt és diszítetlen köntöse, a másik Sára, a kígyómozgású szép zsidó leány. Ez másik oldalt ült és átnyúlva az asztalon, az orvosnövendék szakértelmével fogta át és a nő ízlésével méregette a Bózsi fekete harisnyás, gyönyörű bokáját, amely fesztelenül nyúlt ki a piros fodrok közül. Most ő beszélt — Bózsi!

— Lássátok, — mondta — igazán nem irigylem őket. A szegény leányokat, akik semmi egyebek se — csakhogy épen »leányok«. Ez szép, poétikus, de nagyon szomorú állapot lehet, úgy például holmi szerelmi csalódások idején. Mi akkor előkeressük megint a jegyzeteinket, egy kicsit elbolondítjuk, körülbástyázzuk magunkat, amíg elmúlnak a válságos idők. De gondoljátok el, — azok a szegények, — a szalonjuk nippjeit törülgetik olyankor, meg csipkebetétet horgolnak.

— Honnan hoztál ma ennyi bölcseséget? — kérdezte Erzsébet.

— A nagynénémnél volt zsúr — —

— És ott volt a nagynéném unokaöccse, — ingerkedett a másik.

— Hagyd el. Úgy megsirattam ma egy leányt, egy egészen idegen leányt. Az unokatestvérem beszélt róla. Ez a hóbortos nagy fiú évek óta küzködik érte idefenn és most egyszerre rájött, hogy nem szereti, mégsem szereti. És megszakít vele minden érintkezést. Pedig annyit beszéltem a lelkére, igazán minden ékesszólásommal, — ennyire csak a magam dolga szokott érdekelni. Úgy szeretném megsimogatni azt a leányt.

— Te, — mondta Mária és aggódva simogatta a Bózsi haját, — én azt hiszem, gonosz az a fiú.

— Semmiképen — csattant fel az — nem gonosz. Kicsit dekadens gondolkozású lehet, léha modorú, hóbortos (és mind halkabban, gondolkodóbban mondta), de hát mit tehet róla? Ő sohasem hazudott. Amit mondott *annak*, igazán mondta *akkor*. Mit tehet róla, hogy elmúlt. Aztán meg (és Mária kezébe temette bolondos szép kis fejét), aztán meg, ma neki, holnap nekem.

— Régen tudom, hogy szereted, — mormogta Erzsébet, — ő is szeret. Csak azt nem tudom, mit okoskodtok. Ő végzett ember, neked vagyonod van és nem való vagy ide. Asszonynak való vagy, párnás, kicsi fészekbe, szép holmik közé — és hogy becézzenek.

— Eh, — semmi — nem igaz! Mi ketten, tudod, sohasem érdekelhetjük egymást *úgy*. Nem ébresztünk egymásban illuziót, az együttlétünk csupa gúny, sivárság és filozofálás. Ha néha, lámpagyujtás előtt,

— becsületesek és egyszerűek vagyunk egy kicsit, már úgy fél mindegyik a másiknak a csúf, cinikus kacagásától, hogy igyekszik megelőzni a másikat — előbb kacagni. Úgy hajszoljuk egymást a profanizálásba, — pedig ez rossz. És a szerelmet is megtárgyaltuk már, — orvosi, társadalmi, nevelési, meg minden szempontból. Pfuj!

Csend volt. Csak Mária susogta halkan: kis bolond, — bolondom!

— Nevetséges vagy! — vélte aztán Erzsébet. Lássátok, ezért mondom én, hogy egészségtelen, kifacsart lelkek vagyunk. Dolgozóméhek, akikben visszafejlődött a köpű királynőjének a fajbeli nemessége. A Bózsi helyén, lám, akármelyik falumbeli csirke-kisasszony okosabban csinálta volna a dolgát.

— És te? — kérdezte tőle Sára.

— Mit . . . én?

— Miért nem mentél férjhez ahhoz az okosképű kis professzorhoz, aki a nyáron akart?

— Az más! Nem akarom ráfogni, hogy a Mariska húgom miatt egészen, — de azért is. A kis leánynak első szerelme — és boldoggá teszi, — olyan szerény kis gazdasszony. A nyáron még én is tudtam volna olyan lenni, — de ahhoz másforma ember kellene mégis, — hogy a kedvéért. És most már, — nem is tudnánk mi többé úgy, derülten tenni-venni a mázas csuprok és bádogsütők közt, eseménytelen napokon át.

És Sára mondta:

— Megmérgez minket ez az élet, a sok elmélet, a betü. Hidd el, hogy épp úgy vadásszuk az élet finomságait, sürített és izgalmas gyönyörűségeket, mint ez az egész bolond nagy város ott kinn. Csak épp hogy mi a könyveinkből, a mesterségünkből, idézzük fel. Hisz látom, ti együtt éltek a világirodalom valamennyi hősével meg hősnőjével, — mindent a magatok külön szemével néztek — és ez árt. Ez a szegény Fánni hideglelést kap minden komolyabb esetnél a klinikán és én nem alszom éjszakákon át, ha egy kicsit szokatlanul viselik magukat azok az átkozott, parányi férgek a zselatinon.

— És -- a fiúkollegáid nem így vannak?

— Ah, — dehogy. Pompás gyerekek azok. Látnád, hogy átdőzsölt éjszakák után micsoda éber nyugalommal dolgoznak a boncoló-asztalnál és milyen biztos, erős a kezük. Mit ér a mienk finomsága, — tudod-é, hogy még ügyesebbek se vagyunk?

Mária szólt közbe, komolyan, feddőn:

— Nekünk pedig mégsem szabad így beszélni, érted! Belefogtunk, mert jobb választásunk nem volt — és úgy-e visszatérés nincs. Már hozzáformálódtunk ehhez az élethez és nem kár értünk. Leányból van elég; és így talán valami hasznára is lehetünk valakinek. És mi volnánk a kezdet, az úttörő gárda, holmi reakció még korán volna és nem egészséges. Mi nem térhetünk vissza, — Bózsi talán --

— Semmi áron kis anyó! Lásd, most szorgalmas vagyok. Az éjjel fenn olvastam, állva, az elő-

szoba lámpája alatt. Úgy füstölt — és a szobaleánynak egy bársonyövet adtam, amiért el nem oltotta. Schillerről való kritikákat olvastam. »Es siedet, und brauset, und zischt« — és a vízvezeték csapját nem bírtam elzárni jól. Micsoda nedves hangulat és hogy fáztam! Szegény Tamás! Úgy — csipkebattisztban.

— Jaj Istenem, — Istenkém, de mikor ott volt a nagy kendőm a szögön!

A szögletből hangzott ez az éles, sivalkodó panasz. Ott, a kályha melletti zugban, amit egy ócska köténnyel elfüggönyözött könyvespolc segítségével rekesztett magának, ott székelt Fánni, a sárga Fánni, a jó, az élhetetlen, — az orvosnövendék Fánni. A kis ketrecében — ép olyan komikus, mint ő maga, — a többiek közt is mindig egyedül volt. Az íróasztalát a falnak fordította, a kendőjét, — mert örökké fázott, — a két fülére is felhúzta, aztán se látva, se hallva körmölt napokon, estéken át, — mert ahhoz lelkiismeretes volt, — hogy titokban, éjszaka fennmaradjon. Néha órákhosszáig úgy tanult, beszorított füllel, félhangon mormogva, mint a gyerekek. A csenevész kis alakját most valami óriás-bő ujjú, zöld bársony ruha tette ünepélyesen éktelenné. »Szegény egyetlen nénémé volt« — szokta mondani sokszor. A két karjára könyökig érő ujjvédőt húzott, — hogy írásközben a ruha ne kopjék, — úgy szöszmötölt ott, — mint valami boszorkánykonyhában, — egy borszeszlámpa kék lángja körül.

— Mit csinálsz, Fánni? — kérdezték.

— Látod, hogy herbateát! Ha akarod . . .

— Kell az ördögnek, — idegeskedett Bózsi, — inkább nagyon kérnélek, hogy itt az orrunk alatt ne rontsd a levegőt az ilyesmivel.

— De kérlek, — tudod, — ez már sok!

Lassan előrefordult és ránézett a többire, a szemében azzal a stereotip mártirtekintettel, ami (Bózsi mondta) — a boldogságos szűz Máriát is kihozná a béketűrésből. Ilyenkor mind, ezek az alapjában jó és eszes teremtések valahogy belső szükségből kegyetlenek és gyerekesen szeszélyesek voltak ezzel a lelki nyomorékkal, — és nem tehettek róla. Pedig ez a szegény lélek igazán jó volt, csak tolerancia, béketűrés nélkül való, — afféle erőszakos, provokáló és megbotránkozó jóság, — azonkívül a végletekig nevetséges.

— Hát tudod, — ez sok, — mondta még egyszer. Ti egész estéken nem hagytok tanulni, éjszaka is fecsegtek és nekem ennyi sem szabad. Ha tudná szegény, egyetlen, jó nénikém.

A Bózsi hegyes ujjacskái belemarkoltak a Mária kezébe, az ajka reszketett a türelmetlenségtől, mint egy fiatal, ideges leánytigris, úgy szökött fel:

— Fánni! Utálatos vagy! A szemed akkorára mereszted, mint egy kávésbögre és olyan pókhálósan nézel. Hát mi bajod? Jaj, — te hüllő! Vajjon nincs úszóhártya az ujjadon?

— Most hallgasson Bózsi! — parancsolt rá Mária és a cicaleány azonnal engedelmeskedett. Mária komolyan haragudni kezdett, amikor magázta őt.

— Igazán, — mondogatták halkan a filozopterek (furcsa, hogy itt ezek a külömbek) — jobban kellene bánni szegénnyel.

Ezt már sokszor elhatározták ők együtt. Ez a Fánni árvaleány volt, szegény és törekvő. Tele volt valami csodatevő, szívós energiával, elpusztíthatatlan önbizalommal. *Valami* akart lenni, és fölnevelni a kis öccsét. Ez az a dolog, — mondta néha Mária, — amiért mégis ő a legboldogabb mindnyájunk közt. Ő tudja, miért él és nem fogják el ilyen modern kétségek.

Bózsival az elfojtott harag még felboríttatott egy széket, — a csodafinom lábacskájával tette, — valamelyik mosolyogva nyúlt érte, aztán csend lett. A teafőző sistergett, zümmögött és mintha valami ismerős hétköznapi nesz hangzanék, — tollpercegés. Bózsi hátrarezzent:

— Ki ír most is? Ah, már itthon van, Lóna?

— A kis fehér boszorkány! Észre se vettük.

Mindenki arrafelé fordult, ahol, az ablakfülkében, az írása fölé hajolt a másik remetelány, Lóna.

Szép, stílszerű kicsi íróasztalnál, amit a préseltbőr-karosszékével együtt hazulról hozott, csupa igazán szép és összeválogatott apróságok közt ült Lóna. Finom, érdekes arca volt, és olyan színű, mint a valódi csipkék a lila-posztó pongyoláján. A könyv

is, amit a kezében tartott, lilaszínű volt, rajt ezüst betükkel a cím: »Memoire«. Valamivel odébb a motto: »Nem éget már a köny, csupán ragyog.« — Ebbe írt most is lázas gyorsasággal, közben néha, olyanformán, mint Duse szokta, a tenyerét kifelé fordítva, simított végig a szemén. Lehet, hogy csakugyan könyet morzsolt el, de ha nem is úgy volt, *ő maga* hitte bizonnyal és ez elég.

— Bernátéknál volt ma, Lóna? kérdezték.

— Igen! — felelte halkan és tovább lapozott, — de látszott rajta, hogy fog még beszélni, — és hallgatva várták mindannyian.

Hallgatag megegyezésből egyikünk sem tegezte. Ez a finom, leheletszerű leány tele a test arisztokráciájának tudásával s valami fejedelemnői szerénységgel, amely vitás ügyekben mindig elhallgatta a véleményét, — és a jó ügy védelme helyett ez előkelő passzivitást választotta, — mégis csak imponált nekik. — Bolond dolog, — szokta volt mondani Bózsi, — de olyan következetesen pózol. A hajához éjszakára is hozzákötötte az idegen tincset lila szalaggal, és ezért minden este hamarább ment a többinél a közös hálóterembe. Mindegyik tudta ezt, de úgy voltak vele, mint a férfiak szoktak ilyen esetekben. Hálásan vették, hogy valaki annyit fáradt az illuzióikért.

És Bernáték? A háziúr, — Józsi bácsi, — távoli rokona Lónának, a felesége révén. Olyan negyvenesbe járó ember lehetett, családapa és akadémiai tag. Írói körökben pénzügyi notabilitásnak tartották, a banknál

pedig, amelynek igazgatója volt, jeles politikai írónak. Az asszonyok imádták mind, — Lóna legkivált, — és egyszer, a tárlaton kiállított képét ibolyacsokrokkal tűzték körül a kollégium leányai. A Lóna kedvéért.

A »Memoire«-ok róla, — neki szólnak. Minden ciklusnál hagyva egy-egy pontosan kimért iniciálehely, — ott keskeny, lila zsinórral lekötve holmi préselt gazok, — az *ő* levele: »Kis halovány barátnőm!«, a felesége haja — meg a többi. És története mindnek. Ezt sétaközben kapta, ezt otthon, a nyaraló kertjében. Mert ez a tartózkodó leány, aki soha egyikünket sem csókolta meg, csodálatosan bőbeszédű tudott lenni, ha erről volt szó. Önmagát gyönyörködtette ilyenkor ez a csodálatos, atelier-fantázia, aminek az egész élet csak »művészi beállítás«-ok sora volt. Jelenet a lépcsőházban, jelenet a kandallónál, lila-ködös hangulatok, esetek, amikről ép azért lehet ennyit beszélni, mert nem történtek meg.

S az egész lila regényben — mondta egyszer Erzsébet — az a legzöldebb, hogy mi végighallgatjuk, és tetszik nekünk.

Tetszett nekik, és áhitattal hallgatták. Mert szép, érdekes volt ilyenkor ez a leány, — a rejtelmes, fehér boszorkány, — és a varázsát elismerték azok is, akik hátmögött kinevették. A hangja puhaságában, a mozdulatai szépségében volt talán az egész hatalma. Bózsi már sokszor felvetette a kérdést, hogy vélekednék erről a leányról, — ha úgy ismerné, mint ők, — valami férfiember.

Most befejezte az írását Lóna, és lassan az arcához emelve párnaképen a két kezét, odasímult a karosszék támlájához.

— Vége, mindennek vége, — tördelte.

Csend lett és mindenki várta, hogy folytassa. A Fánni teája is elkészült és ő két kézre fogva a bögrét, — odavitte Lónához.

— Láttam, hogy sápadt, — azért főztem. Ez mindenre jó. Szegény nénikém.

Harsogó, kíméletlen kacagás tört ki mindenfelől.

— Pompás, nagyszerű! Ez a hölgy három hónapja orvosjelölt.

Mind nevettek, — egészségesen, szívből, — csak Lóna mosolyán látszott, mintha sajnálná, hogy megzavarták.

A napos tanítónő jött be.

— Ah, hölgyeim! Már itthon? De, úgy-e, már kértem önöket sokszor, hogy a vacsorához halcsontos derekakban jőjjenek. — És itt mintha valaki cigarettázott volna.

Sovány, sipító hangú, ráncosarcú vén leány volt, ijesztő, szomorú képe a jövőnek.

Korlátok.

Odaát a nagyszalonban a mamák vitáztak egy híres szép asszony válópörén, akit a háziúr valami gyanus buzgalommal vett a pártfogásába. Itt künn, a lányoknál, — meg az ebédlőben is, összevissza csapatokban ácsorogtak azok a fiatal népek, akik vagy három évadja farsangoltak már együtt és az egymás vagyoni, meg egyéb körülményeivel, — csodálatos, — még mindig nincsenek egészen tisztában.

A házikisasszony, a csúnya kis Bánó Ila egykedvű arccal gunnyasztott a huszártiszt-kérője mellett, a szögletben, a pálmák alatt pedig három csillogó szemű tacskólány dobálta kacagva a fényképeket. Feltünően csinálták, de jól állt nekik, hogy az egész ártatlan manőver Bódog Sándornak volt szánva, — egy nagyon kellemesnek látszó, szőke uriembernek, aki a zongorának támaszkodott volt és egyre Wildtnét nézte. Az érdekesen fésült, szép, délceg asszony a kályha melletti sarokban csak akkor

vette észre ezt a kitartó pillantást, mikor a ház asszonya a pohárszék felé indult és ő magára maradt. Akkor pedig egy öntudatos és egyszerű mosolylyal a közelébe intette Bódog Sándort.

A meghajlásuk gúnyos pedanteriájában, vagy a szemük kutató mosolyában felvillant egy percre valami bizarr meghatottság, — talán az Anyéginidill modernül furcsa parodiája — és ott kisértett továbbra is köztük, amíg — könyvekről és emberekről beszélve, — rajtaérték egymást valami ismerős megjegyzésen. Ah, ugyanezt már mondtuk együtt, egyszer, ilyenformán. Közben asztalkát kaptak, meg süteményt a teához és a kis Ila a csúnya lányok szomorú tapintatosságával odábbterelte a társaságot. Szinte magukra maradtak. És akkor erőt vett az asszonyon az ő régi betegsége, a feltétlen és szükségtelen nyiltság valami szilaj vágya, ami időnkint bolondságokra késztette. Azt mondta valamire:

— Az akkor volt, mikor én két álló hétig ész nélkül szerelmes voltam magába.

Az örök emberi hiúságon kívül az íróember objektiv érdeklődése is élt Bódog Sándorban minden asszonyi megnyilatkozással szemben. Ép olyan kiméletlen tudott lenni a végighallgatásban, mint az asszony az ő rohamos őszinteségében. És most összetalálkoztak a pillanataik.

— Tudja, — kezdte az asszony — hogy három évvel ezelőtt, huszonkétéves koromban kerültem Budapestre. A szegény apa halála volt az oka,

akkor anyagilag is olyan nagy változás állt be a családunkban, hogy kenyérkereset után kellett néznem. Az első szerelmen persze túl voltam. Azon, amelyik sok virágcsokorral, éjjeli zenével, francia négyesekkel jár és jelentős kézcsókokban éri el a tetőpontját. A hirtelen jött szerencsétlenségem volt a gátja és az könnyítette meg a feledést. Magam akartam egészen új életet, — és mert most olyan rengeteg sok tanítónő van — és mert tehetségem lett volna valami, — a sziniiskolába iratkoztam. Az édesanyám felkisért ide és a vagyonos fővárosi rokonok sírva igérték neki, hogy gondjuk lesz rám. Így történt, hogy a szabad időmet egészen társaságban tölthettem és az estéim a közelmultat mímelték szomorúan. Itt, a Bánóék zsúrján találkoztam először magával.

— Akkor ellenszenvesnek talált, — mondta is.

— Kényelmetlen volt nekem, hogy több esze van, mint a többieknek, de már akkor is különbnek tartottam mindannyinál. Abban a korban már nem jön lopva, észrevétlenül a szerelem, sőt minden valamirevaló új ismerősnél eszünkbe jut: »Milyen lehetne szeretni ezt az embert?« Az itélésem válaszolt akkor, — de maga alig foglalkozott velem. Ritkán láttam, sok dolgom volt és hónapokig alig gondoltam rá. Szinte furcsa volt, mikor egyszer — nagysokára — a Belvárosból jövet, a Vas-utca sarkán hozzám szegődött.

— Honnan? — kérdezte.

— Leckéről.

— Milyen leckéről?

Most is előttem van a meglepett arca, mikor megmondtam, hogy szinésznő leszek. Azután elmeséltem, hogy egy özvegy sótisztnénél lakom, aki jó asszony, de ritkán látom, mert egész nap tanulok és szeretek egyedül lenni. Meséltem a furcsa kis diák-szobámról, — valahogy magamnak is tetszett akkor ez az élet, — maga kiváncsi lett, én pedig felhivtam. Emlékszik arra?

— Hogyne! Mikor fölértünk, én jöttem zavarba. Valami indiszkrét ostobaságot kérdeztem a szobájáról és maga még ügyetlenebbül füllentett.

— Tudom, de utóbb megszoktam a dolgot. Maga gyakran ellátogatott, — decemberben már kedélyes jóbarátok voltunk, az egész világról beszéltettük egymást a hosszú estéken át. Aztán, — egész természetesnek találtam, mikor egyszer minden ok nélkül megfogta a kezem.

Valami kacajfélét lihegett és egy percre megállt az asszony. Aztán folytatta:

— Egy hét múlva már szerettem.

— Lehetetlen, — töprengett Bódog Sándor. — Egy hét múlva ép olyan nyugodt és derűs volt.

— Igen! De ha nem jött, amikorra igérte, lüktetett a halántékom és kínos nyugtalanság szorongatta a torkomat, — mint az elfojtott sírás szokta. Az szörnyű, mikor maguk várakoztatnak egy asszonyt. Az élet minden gyötrelme összegyűl azokban a

percekben és ha van túlvilági igazság, az örök élet nem elég rá, hogy magukon azért bosszút vegyen.

— Ámen!

— Ejh! Szóval, az őrült idő volt. Istenkáromló, pogány imádkozások estek akkoriban a szerviták templomában, a kis Mária-oltárnál, akihez a Szent Antal divatja ellenére is hűséges maradtam. Asszonynak jobban el lehet mondani olyanokat.

— Milyeneket?

— Ezt: Asszonyom! Ez az egy ember van a világon, akiért élni és jónak lenni érdemes. Add nekem és majd meglátod, mennyi nagy, magasztos őrültségre leszek képes miatta. Csúf, önző imádság volt, most már tudom. Én is, mint annyi más, valami kizárólagos nagy boldogságért ostromoltam az eget.

— És aztán?

— Aztán, mint aki meséket álmodik, olyan természetesnek és igaznak találtam mindent. Azt is, hogy ha társaságban találkoztunk, maga megint alig nézett rám. Szinte hálás voltam ezért és semmire nem gondoltam.

— Hátha egyszer — — — például megcsókoltam volna, — kérdezte gondolkodva a férfi.

— Ez kérdőjel maradjon. Szóval a második héten történt, hogy maga egy érthetetlen dolgot követett el.

— Megmondtam, hogy nem veszem feleségül.

— Máig sem tudom, ügyetlenség, becsület, különcködés vagy durvaság volt-e az magától.

— Egyik sem! Egyszerűen csak hóbortos és kiváncsi voltam, és akkor nagyon szépnek, nagyon kedvesnek találtam magát. Veszedelemben voltam és el akartam hárítani. Megért?

— Lehet! De lássa, jobban kellett volna ismernie. A hajlamaim és a nevelésem miatt sem lehettem egészen »századvégi leány«. És még a tipikusan azok sem flörtelnek valami, hogy is mondjam, morális alap nélkül.

— Szóval, akkor kiábrándult.

— Még nem! Akkor este furcsákat gondoltam. Valahogy nem éreztem világosan, mennyire vagyok felelős a tetteimért. A társaságra gondoltam és az emberekre, akik az élet korlátait jelentették eddig nekem. Eszembe jutott, hogy akik a városunkban jól mulattak tavaly nálunk, az idén másnál mulatnak. A vőlegényem, aki megtiltotta nekem a csipkeáttört blúzokat, — másnak udvarol és az édesanyja pletykáz rólam. Azt gondoltam: Az élet kizárt engem a korlátai közül és én nem tartozom neki semmivel.

— Nem foroghatott nagy veszedelemben, amíg ilyen világosan gondolkodott.

— Még gondolkoztam. De azért nem tudom, — — — ha maga akkor másnap is, harmadnap is eljött volna hozzám.

— Akkor volt az a nagy tagosítási pör a délvidéken.

— Furcsa, hogy maguk a pöreikkel bajlódnak olyankor. Csak a negyedik napon tudtam meg, hogy

elutazott. Itt, Bánóéknál voltunk. Az Ili képes levelezőlapjai közt leltem meg az írását. — »Zimonyból kézcsókját küldi hűséges jó embere, Bódog.« — Régen nem fájt úgy valami, mint az az ostoba kártya. Pedig a szegény Ilára — igazán — nem lehettem féltékeny.

— Magára sokszor gondoltam az úton.

— És nem írt egy sort. Ne, ne próbálja ezt megmagyarázni! — No igen! Azon a kicsi kanapén ott egy őszhajú néni ült, annak bemutattak. Özvegy Bódog Sándorné volt.

— Az édesanyám!

— Abban az imádatos tiszteletben, amivel a szerelmesünk édesanyjára szoktunk nézni, volt valami szégyenkezés is. Legelőször vettem magamon észre ilyesmit.

Egy fiatal úr, a maga jóbarátja, a kettejük viselt dolgaival mulattatta a nénit. Egyszer — mondta — gyerekes jókedvükben odatévedtek valami hivatalszolgáknak vagy miknek a báljára, maga leült egy gyönyörű kis fekete leány mellé, kifogástalanul udvarolt és fagylaltot hozatott a mamának. Néhány fricskalány kórusban csipogta:

— Nagyszerű! Mikor Bódog inkognitó mulat.

Hanem az öreg Bódogné elkomolyodott:

— Ki fog kapni ezért az a rossz fiú. Hátha komolyan vett valamit az a szegény kis leány és most ábrándozik felőle és búsul utána. Az ilyen leányok nem értik meg azt: inkognitó!

Szédelegve néztem rá. Persze! Az ilyen leányok.

Itt volt a hazamenés ideje és mert Bánó bácsi nem kisérhetett haza, rábíztak a maga édesanyjára. Ő vitt el a kocsiján hazáig. — — —

Másnap feljött a testvérbátyám, a szolgabiró. Elintézte a dolgaimat, bemutatkozott a szobaasszonyomnál és megkérte, hogy ezentúl együtt étkezzem vele és legyen gondja rám. Aztán családi dolgokról beszélt és mire nagy későn magamra hagyott, valahogy nyugodtnak és könnyűnek éreztem magam. Nevessen ki, de akkor a párnáimból is valami jóleső hűvösség áradt a fejemre. Azt hiszem az, amit az uram az ő törvényszéki nyelvén így hiv: az »Egyetemes Törvényszerűség«. Visszafogadott engem.

Másnap a bátyám hozta el hozzám Wildt Jánost, a régi iskolatársát. A háziasszonyom nappalijában fogadtam akkor is, aztán is mindig. A megholt feleségéről beszélt, meg a két szép fiúgyerekéről, akik anya nélkül vannak. Komoly volt, tiszteletteljes és mindjárt kezdetben eléggé szimpatikus. Mindig szalonkabátban jött az esteli látogatások pontos idején és a kemény gallérján látszott, hogy hivatal után frissen cserélte.

A többit azután tudja.

Egy asszony meg egy leány.

Alkonyatkor jött az asszony, sietve suhogva, mély lélegzetet vett a virágillattól terhes kicsi boltban. Valahol a kassza mögött egy nagy legyező-pálma síma leveleit mosogatta a leány, Terka. Fehér pongyolás, telt alakja könnyedén, puha léptekkel osont elő a homályból, a merev, sötét levelek alól. Két kezét nyujtotta a vendége elé, aztán megölelte.

— Jóestét asszonykám! Milyen jó télszagot hoztál az utcáról. A prémeidből jön.

Ittben csakugyan sűrü, mesterségesen tropikus volt a levegő, és a virágok úrnője is könnyű, sokráncú battisztköntösben járt, kelt a szőnyegen.

A benyílóba mentek és nyitva hagyták az ajtót, bár az üzletben egy csipkefejkötős öregasszony is maradt és diszkrétül, hallgatagon szolgálta ki a szinház előtti közönséget, ibolyavásárlókat, estélyre hivatalos urakat. Ah, ez a bolt melletti kicsiny zug épp olyan csodálatosan könnyű, telt és világos volt,

mint az egész leány. Nem volt benn semmi rejtelem, semmi elfojtott hangja valami titkos búbánatnak, erőltetett jókedvnek.

— Itt nálad nem ideges az ember. Az egész szoba csupa kedves csodálkozás azon, hogy mért nem lehet mind a nagyképű talányokat, titkokat, egyszerűen, csak úgy kitálalni.

Ezt egyszer — régen még — Hedvig asszony mondta, amíg mosolyogva nézte az egyszerű, kerek öntöttvas mosdóasztalt, amit nagy virágú perkálszövet borított talpig, de milyen árulóan, milyen redőtlenül.

Most szemben ültek a kék zseniliadványon és Terka az asszony arcát fürkészte, aggódó, komoly pillantással, mint orvos a betegét. Sápadt volt és mintha újból megtaposta volna a gyötrődés, görcsös merevség ült a keskeny száj körül. A leány megfogta a kezét.

— Mi lelt? Valami történt?

— Oh, dehogy! Hisz ha történt volna!

Egy percre lehajtotta a fejét, aztán hirtelen, áradó szóval, mint aki parázson jár, úgy szökdösve az égető gondolatokon, gyónni kezdett.

— Semmi, semmi hír. Csak hogy az ideggyógyintézetből nem szállítják haza, ott van most is, azt tudom csak, és hogy menthetetlen. Borzasztó ez, Terka! Reggeltől estig ez az egy gondolat ül a fejemen, a szívemen és másnap újból. És az ember jön-megy, bevásárol, ebédet főzet, stoppol a gyerekeknek. Ma, amikor esteledni kezdett és én eltakartam

a kezemmel a két szemem és úgy néztem azt a belső nagy rémséget, ami a lelkemen feküszik, akkor jött haza épp az iskolából a két gyerek. Azt hitték, sírok, vagy fáj valamim és a karomba akaszkodtak szegények. Te! Ellöktem őket. Leráztam, mint valami gyűlöletes terhet, amitől nincs menekvés. Aztán megrémültem önmagamtól és hozzád futottam. Terka! Mondj valamit!

A leány végighúzta az erős, fehér ujjait az asszony kesztyűs kezén. A szeméből látszott a saját megnyugtató, csillapító erejének a naiv hite. Egyszerűen, csendesen mondta:

— Bárcsak már meghalt volna szegény!

Ennyi volt minden, amit mondhatott a legigazabb lelkéből és mégis az asszony vádoló, szinte ellenséges pillantása szegződött rá köszönetül.

— Miért mondod így, te; miért mintha nem volna már semmi segítség? Hát igazán késő, mondd?

— Hisz te tudod, Hedda, hogy késő. Miért nem hallgattál rám előbb?

Az asszony elhallgatott.

— Igaz, — mondta később, — te mostanáig biztattál, küldtél, segíteni akartál. De hát mondd meg egyszer, azért ugy-e, te is véteknek tartottad volna?

— Nem tudom, ezen én nem gondolkodom. Láttam, hogy boldogtalan vagy, hogy vergődöl és azt hittem, a helyzeted az oka. Hát boldogulj, gondoltam, menj törj össze mindent, hátha sikerül. Magamról ítéltelek meg és arra a napra emlékeztem,

amikor egyszerre hagytam el a városomat, a pályám és a vőlegényem, aki egyszer hazudott nekem. Pedig akkor még gyűlöltem Pestet, biztos állásom volt felsőbb iskolánál és a kelengyém készen. De azért nem bántam meg, már csak azért sem, mert hisz elkövettem; akkor nagyon is sok megalkuvásba került volna hozzámenni, — később pedig éppen annyiszor lett volna jó és annyiszor rossz napom, mint így. Hidd el, egészen mindegy. Hanem, persze, te egészen más vagy, te szükségképp lettél boldogtalan, mert ez az állapot illik hozzád.

— Jaj, vigyázz a szavadra! Hát azt hiszed, hogy olyan ez, mint a dologtalan asszonyok ábrándjai, hogy tán mert sok regényt olvastam és egy időben a szindarabok is csak ilyesmivel foglalkoztak, azt hiszed, önmagam előtt akartam érdekes lenni és azért csináltam meg a szerelmet, hogy téged mulattassalak? Így ismersz engem?

— Nem! mondta a leány egy percig gondolkozva. Azelőtt hittem ilyenformát? ki tud eligazodni rajtatok? Téged is zárdában neveltek és asszonykorodban olvastad az első regényt. De azután beláttam. Egy széplitteraturai szerelemért nem rontja el az ember úgy az életét, mint te. Tudom, hogy őszinte vagy, de azért mégsem bírtál volna segíteni magadon.

Az asszonynak most eszébe jutott valami.

— Terka! Kérdek egyet! Nézd, ha te valamikor, például ma este úgy éreznéd, de erősen érez-

néd, hogy kell, kell az életedhez, a sorsod betetőzéséhez, hogy te ma, — most rögtön — elmenj valami embernek a lakására és ott maradj reggelig. Úgy-e, megtennéd?

— Azt hiszem. Ha elég erősen éreznék ilyet, — — hanem előbb megpróbálnék teljes erőmből másra gondolni. Ha nem sikerülne, akkor mennék, — igen, — ma este még, nehogy meggondolhassam és holnap újból kezdjem a tépelődést. Mert hidd el, csak ez a borzasztó! Még látni is szörnyű volt nekem téged. De te nem tehetsz erről.

— De hát mit kellett volna csinálnom? faggatta az asszony.

— Kellett volna történni valaminek. Emlékszel, már egy évig éltetek úgy, szinházi látcsöveken át táplálva ezt a szerencsétlen érzést. Csak ott láttátok egymást és futó látogatásokon szökdöstetek egymás elől. Akkor lettem én bizalmasává szegénynek és hozzád vittem a vallomásait. Talán hiba is volt, de akartam, hogy valami történjék, akkor már annyi szó esett hiába erről és úgy rohantak fölötte a hetek, hónapok.

— Milyen boldoggá tettél akkor, Teréz, — egy estére, — soha el nem felejtem. De másnap már kétszeres súlya volt az egésznek rajtam. Hogy ő is szeret, hogy tőlem vár mindent, hogy csak az ujjamat kell mozdítani. — De hát miért nekem? Minden felelősség, minden vád, minden bűntudat rajtam legyen. Miért nem kezdte ő?

— Miért? Épp oly béna, tehetetlen a lelke mint a tied. És a nyomorékok megadása nélkül. Csak lázongtatok mind a ketten és átkínlódott napok után az volt a végső gondolatod úgy-e, hogy hátha a holnap majd hoz valamit. Úgy-e?

— Igen! — mondta a másik csüggedt megadással.

— Most már néha bánom is, hogy akkor a közvetítőtök voltam. Félreismertelek és talán csak rontottam a dolgot. Ő ábrándozna felőled és te rajonganál érte ma is, én végighallgatnám a beszéded, te megkönnyebbülnél és úgy folyna minden, mint most két éve. Jobb lenne.

— Nem, nem. Az mégis kellett, hogy megtudjam és az lett volna a fordulópont. De annyi akadály...

— Ejh, — mit? Ha még tisztességtelen dologról lett volna szó, a világ szerint. De azt akarta, hogy elválj és a felesége légy.

Keserű nevetéssel felelt az asszony.

— Akarta? Hát akkor mért nem jött, hogy elraboljon, miért nem parancsolt vagy hivott?

— De hisz te akkor nem bátorítottad — sőt. Egyszerre hidegnek látszottál és kerülted még azt a néhány közömbös szóváltást is.

— Mert olyan veszedelmesnek éreztem. Ha tudnád, mennyit gondolkoztam akkor. De lásd, — az ő szülőiről is tudok, — hogy néztek volna rám? És a két gyermekemet egy idegen, ellenséges családba vinni! És, — hisz te adtál volna hajlékot, helyet

addig, — de még az ügyvéd is, aki a válópört megcsinálná, az is pénzbe kerül. Senkim nincs. Ha anyám volna, vagy rokonaim, — de hát én magam álljak szembe az emberek csúf beszédeivel! Míg a válópör folyik, — mondjuk, félesztendő, — egy ruhára lett volna szükségem, kitől kérjek? Pfuj!

Egymásra néztek, hirtelen, ijedt megdöbbenéssel. Mintha megszakadt volna valami, csak egy könnyű kis pókfonálka, amely eddig fenn a hétköznapiság fölött libegtette a gondolataikat. Sokáig hallgattak és a leány, mint rendesen szokta, ez új megvilágításban szemlélgette a lelkében az ismerős dolgokat. Azután megszólalt kemény, akaratos szóval.

— Igen, édes Hedvigem, erről most már hiába is beszélünk. Késő. Nem is tudok neked mást kívánni, mint hogy már eltelt volna a halála óta egy év vagy kettő, és te odajutottál volna, hogy lehessen veled egészen más dolgokról is beszélni. Az uradról például.

— Gonosz vagy te leány, vagy őrült? Hogy beszélhetsz ilyet?

— Kell, — mondta, — és újból érintette a kezét. Az az ember, az én szegény rokonom menthetetlen, de te még visszatérhetsz az uradhoz. Az előbb még azt hittem, egészen el van rontva, rosszul csinálva az életed. Hátha épp szerencséd az, hogy még jó lélekkel, sértetlen becsülettel visszatérhetsz hozzá. Az urad tudja ezt,

— Nem, — sikoltott az asszony, — megtiltom, hogy említsd. Most már valami ideges, erős ellenszenv lett a közönyösségből, — nem hogy »nem szeretem«, de borzadok, undorodom tőle, megvetem, amiért ennyit szó nélkül eltűr és várja ő is, hogy »hátha?« Megmondhatnád neki, hogy soha, sohasem.

— Minden utad hozzá vezet most már, — hajtotta a leány erős, szuggeráló szóval.

— Nem! hisz ő az, aki tönkretett.

— Megszeretett, elvett, — ennyi az egész.

— Megkívánt, bírni akart, megszerzett, — ennyi az egész. Tudta, hogy semmim sincs és tizenkilenc éves vagyok. Leánykoromban nem ismertem szerelmet, azért nem is volt a választásom szabad, — nem is választás — hisz mindössze ez az egy ember volt számbavehető azok közt, akik életfogytig vállalták volna az élelmem és ruházkodásom, így van rendén.

— És mégis, ha most mindjárt nem is, később lassankint, vissza kell térned hozzá.

— Érts meg, az lehetetlen. Én most — a szó erősebb értelmét véve — nem vagyok senkié. Nem tudom, érthetsz-e? Minden gondolatom, az egész lelkem ott van mindig ő nála — évek óta — mióta csak ismerem. Csak akkor nem gondolok rá, ha éppen nem lehet. Az uram házában vagyok és gondoskodom róla, amennyire tőlem telik. Egyebet ne várjon!

A leány homlokára kicsi redő rajzolódott.

— Az előbb mondtál valamit, Hedvig. A ruhádról. Tudom, hogy csúnya dolog, de kell, hogy most beszéljünk róla. Nézd, odaát az ibolyákat se adom ingyen. Milyen jól öltözködöl te; a cipőd kifogástalan, a kalapod is remek és mondd, hány kesztyű kell neked egy évben? Ezekben a ruhákban tetszettél meg a szegény fiúnak, pedig az urad vette.

— Pfuj! És te most azt hiszed, Terka, hogy igazságos vagy? Hát tehetek én róla, hogy így van elrendezve és nem vagyok független a pénzétől? Ki tanított engem, hogy a magam ura legyek? Azt hiszed, olyan okos voltam én menyasszonykoromban, mint te a huszonnégy éveddel? De hisz most reggeltől estig dolgozom, keresem a munkát, a buta, együgyű, lélekölő munkát és hát, Istenem, ha elmennék tőle és házvezetőnőt kellene tartania, sokkal több pénzébe kerülne és mégsem gondozná úgy a gyermekeit.

— A gyermekeit?

— Tudom, az enyémek is, oh, nagyon is jól tudom. Ha ők nem volnának Terka, ezt — *kell,* hogy elhidd — csak ők tartottak vissza. Ne hidd, hogy becses nekem valami egyéb. Hisz öltözködni valahogy kell és hogy jól, az talán ösztönszerű. Úgy csinálom, mint az alvajárók, mint a járást vagy lélekzést. De hisz nekem úgy sem kell az ő pénzéből semmi, hisz ami az éhség ellen kell, az olyan kevés.

— A gyerekek! — ismételte kérlelhetetlenül a leány.

— Igen, hát a gyerekek. Ez a legnagyobb bűne. Akartam én, hogy engem ő hozzá ilyen kapocs fűzzön? Tudod, akkor alighogy kijöttem az intézetből, nem gondolkoztam én ilyeneken, de tudom, hogy nem kívántam anya lenni. Nem is értem rá még kívánni és kénytelen tudatlanul az lettem. Természetellenes lehet ez, de őszinte vagyok. Azt a sok minden nyomoruságot, ami azzal jár, talán zugolódás nélkül viselem, ha az élet várt volna addig, míg magamtól is kívánom, hogy gyermekem legyen.

— Elkövetkezett volna bizonnyal. Hisz te jó anya vagy, Hedvig. Miért beszélsz így?

— Igen, attól a perctől kezdve, hogy a kis lányom él. Ez más dolog, hasonlít a csodához. Egy pillanat megváltoztatott, te tudod, hogy most imádom mind a kettőt.

— Igen, ezt nem értem éppen. Hisz második gyermeked is van.

— Hát ezt nem értheted egészen. Akkor még el tudta hitetni velem az uram, hogy portékája vagyok és az ő akarata olyan, mint valami természeti törvény. Megdönthetetlen. De te azt nem tudod, a kis fiam arcán milyen rajongó babonával kerestem az ő vonásait, a másik emberéit, aki a kezem sem szoríthatta meg, csak az arcképét néztem örökké azokban az időkben és egyre rágondoltam. És most, több vagyok a gyermekeimnek, mint anyjuk, hisz mindent feláldoztam nekik, — őt is. Az én boldogságom, az nem számít, hanem az ő élete, most meg fog halni.

— Hátha családi betegség volt és úgyis kitört volna?

— De mielőtt csak egyszer is boldog lehetett volna. Hisz te tudod, hogy éveken át ez az egy dolog gyötörte, mint engem és míg felém vonta minden isteni és földi erő, távol maradt. Micsoda lelki feszültség lehetett az! Lehetséges volna, hogy nem ettől bomlott meg? . . .

— Megint hallgattak soká. Ottkinn, az üzletben a vidámarcú néni harmatozta, permetezte az elkeseredetten pompázó téli virágokat, a fujtató zaja, a parányi vízcseppek zizegése újra meg újra áthallatszott. Terka, a virágosbolt úrnője szólalt még előbb.

— Legjobb lenne, mindenképp a legjobb most már, ha gyorsan bevégezné szegény. Ha úgyis menthetetlen. Miért haldokoljon még évekig is talán? Majd azután telnek a napok, hosszú idők, lassan elkezdesz ébredezni, minden tompul idővel és olyan természetes, hogy közeledni fogsz a gyermekeid apjához. Ez legalább valami megoldás.

— Nem lehet. Inkább meghalni.

— De egészséges vagy mégis, élni fogsz, mondjuk harminc vagy negyven esztendeig még. Milyen nagyon kevés ahhoz képest ez a két és fél esztendő, amióta meg van háborítva az életed, ha még viseled is a nyomást egy ideig. Évtizedek fognak jönni, amikor egyéb lesz a gondod: a fiad jövője, a lányod házassága, az urad betegsége, a magadé, fogsz te még mosolyogni is ezen.

Alig vette észre, hogy az asszony sírni kezdett, — előbb halkan, kicsi rándulásokkal, — végre hosszú, mélyről fakadó nagy zokogással. A leány hagyta. Felállt halk, megkönnyebbült sóhajjal és végigjárta egy párszor a kis szobát. Aztán megállt előtte.

— Vagy hát, próbáljunk még valamit. Ha késő is, talán nyugodtabb leszel, hogy mégis tettünk valamit. Én bemegyek hozzá a szanatóriumba, a nagyanyámmal. Őt ismerik, tudják, hogy közel rokonai vagyunk, beengednek. Tudom, hogy bizonyos órákat kivéve eszénél van, — beszélni fogok vele. Megmondom, hogy csak gyógyuljon meg, minden úgy lesz, ahogy ő akarja, elváltok, hozzámégy, csak gyógyuljon meg. A doktor urak már sokszor tévedtek és ki tudja, a heves lelki rázkódás nem fordítja-e jóra a baját. Ártani nem árthat, — elmegyek.

Az asszony szinte dermedten állt előtte. Prémgallérja kámzsáját feltűrte volt már és a sötét szőrme erős, hatásos árnyékkal emelte ki halvány, érdekes fejét, kerekrenyílt szemét, szépformájú, fehér állát. Időbe került, míg megértette, elhitte, amit hallott, ám a másik percben rémült, ideges rezzenéssel nyult a kilincshez, mintha visszatartani akarná.

— Ne menj, — Terka, — nem akarom. Ma mindjárt, — ilyen hirtelen? Hisz az nem lehet! Nem érne semmit, — hisz ő meghal, nincs mentség, — és az egész úgy sem sikerülhetne. Ha meggyógyulhatna is, — az nem lehet, hogy én boldog lehessek, — a két gyerek miatt is egyre búsulnék, — aztán

mennyi beszéd! És az ő családja! Ha meggyógyulna, én szivesen szenvednék tovább, — hisz nem lehet már sok hátra. De azért ne menj most, — félek, — ha felizgatnók és rosszabbul lenne! Nem lehet!

Reszkető, lázas idegességgel siklott bele a símára bélelt finom köpenyébe; kisírt szeme már száraz volt, de a szája még remegett, amikor köszönt. Az ajtóból visszahajolt és halkan, szinte magának vagy egy távollevő valakinek suttogta kérő, engesztelő, biztató, küzködő szóval:

— Hiszen, — holnapig gondolkozom ezen. Talán jó lesz úgy, ahogy mondod, Terka. Holnap.

OSZK

Így beszélt az asszony . . .

Menni vágyom — csak mindig menni — de te azt nem értheted.

Hogy hova, — édes Istenem, — azt most még nem tudom és nem is akarom tudni, — de semmi olyan helyre, ahova te elvihetnél engem. Ne is gondolkozz! Mire behoznák a bőröndöket, mire megcsinálnád a tervet és a költségvetést, akkorra már el is menne a kedvem. Megtárgyalnák a szomszédok és a cselédség, — nem, ahogy én szeretném, úgy nem történhetik soha — igazán soha.

De ha egyszer nekieredhetném a világnak, csak úgy, ahogy vagyok, tíz perc múlva az állomásnál lenni, málhák és búcsúzások nélkül és hogy senkise kérdezze: miért? Aztán vinne, vinne a vasút és én még mindig nem tudnám, hol fogok megállapodni. Érezném, hogy a szárnyaim nincsenek ólomból, könnyű, szabad, erős volnék és világosan látnám, hogy mit kell tennem.

Talán a városokba mennék. Széles, gázfényes utcákon futnék keresztül-kasul, nedves aszfalton, párás, babonás, gyilkos levegőben. Most este van és ott a lázasan sárga, boszorkányos ívlámpák alatt ismeretlen arcok tünnek elő és újra elmerülnek, mint kusza árnyékok. Koldusok, gesztenyesütők, rikkancsok, hordárok, nagy eleven szinházak körül zajos, várakozásteli élet — ezt kivánom. Egy csöpp akarok lenni valamelyik hullám hátán, emelődni, esni, — a mélységből újra a felszínre erőlködni, — tükrözni a fényt.

Szinházak, — tapsok. Félálomban olyan sokszor hallom, amint felviharzik, egyre szélesül, tombol és újra elhal körültem a sokezer, százezer apró hang, diadalmas hangja a sikernek. Én nem tudom, de úgy álmodom néha, mintha csillogón, gyönyörűn, húnyt szemmel és mámorosan én állanék közöttük a millió lámpa fényében, és a tömegek ujjongó pillantása úgy hullna rám, úgy férkőzne a testembe, mint hajszálfinom, édes, puha nyilak zápora. És én fellélekzem és beszívom a csodálkozás illatát, attól nőni kezdek még — még magasabbra.

Lehet, hogy tengerekre is mennék. Napsugáros, idegen szigeteket keresnék, piperés márványpalotákkal, amik léhán kacagnak elő az olajfák mögül. Megkeresném a felhőtlen, tiszta kék eget. Vagy háborgó, zavaros, északi vizek felé, amelyek partján a Baldertemplom üszkei látszanak és Fritjhof karcsú hajója fölött a sólyom repes. A hótiszta királyleány könyeit

szeretném elsírni, amíg valami rég halott, ezüsthajú Brág dala harsogna a szélben. Az kellene, hogy élesen, erősen az arcomba süvítsen a szél.

A tiszta hó még nem olvadt el a nagy hegyek vidékén, — most, amíg tart, szeretnék odamenni. Milyenek most az elhagyott nyaralók, befagyott vizek, a magányos, néma parkok? Mit álmodnak a fenyves hegyoldalok, amiket senki sem zaklat, mit művelnek a falvak és a parasztok, akik most nincsenek a világforgalom számára kipécézve? El kellene mennem mindenüvé, ahová általában nem szoktak és belétekinteni minden rejtelembe.

Nincs igazad — nem a szerelmet, az új szerelmeket akarom. Néha gondolok ahoz hasonlót is és el tudom képzelni a halk csókokat, futó perceket és valami szent némaságú, titokzatos nászt. A lámaisten papnőinek menyasszonypárnái azok, amelyek után a koporsó következik. Fojtottan szomorúnak, észbontóan önfeledtnek, álomszerűen rövidnek és viharosan tisztának gondolom a szerelem végső, tragikus teljesülését. De vannak-e ott künn, a szabad levegőn csodálatos emberek?

Emberek, — sok, sok idegen ember, — az van, és én idegenül akarom látni őket. Hozzám nem férkőzhetnek, nem akarom ismerni, csak szembe jönnek és senkisem tudja, hogy kik ők és hova mennek éjszakára. De amíg járnak és nyüzsögnek a sűrűségben, a zegzugos utakon — ügyeket intéznek és bonyolítnak és az ügyeiktől a világ boldogulása függ

— a kenyér, az élet, a születés, a gépek, a gyilkolások, a föld és a csillagok. Valami különös sietést, cselekvést gondolok, olyan életet, amiben minden szónak, minden mozdulatnak végzetes jelentősége van.

Fáradt lennék akkor és behúnynám a szemem. Akkor újra meg kellene találnom azt a nagy, hínáros zöld tavat, ahol már jártam egyszer. Magas hegyoldalak fenyűi tükröznek a mozdulatlan, sima vízben, a szandolin orra halkan locsogtatja a lenge hullámokat és elvisz messze, messze, halottian csendes vidékekre, ahol puhalombú égerfák lehajtják és megfürösztik lombjukat a partnál. A fenékről karcsúlevelű vizi zsurlók nőnek fel némán, gyűlöletesen, szívós akarattal és köztük a víz szinén gonosz, sárgazöld békalencse úszik, torlódik. Akkor alkonyat volt, borus, felleges volt az ég és az erdős lejtőn már vörhenyes foltok. A hinár fölött millió apró szúnyog duruzsolt és a fecskék raja nyugtalanul repesett köztük szerteszét, nyilas szárnyuk hegye néha érintette a vizet. Valaki mögöttem ült az evezővel és beszélt a tó utolsó halottairól: két leány, akik fehér ruhában indultak el a szomszéd faluból áldozócsütörtök reggelén, hogy magukhoz vegyék az urat; a gyónócéduláról ismertek rá a hullájukra. Először elszorúlt a szívem és félni kezdtem ott, azután azt gondoltam: mindegy! — és attól kezdve olyan nyugalmat éreztem, olyan végtelenül teljes békességet a lelkem fenekéig, amilyent soha addig az életemben. Szeretnék még egyszer úgy pihenni.

És azután? Azután halkan és pihenten hagyni el a halál révjét és újra menni. Most újra szeretője lenni az életnek, előcsalogatni őt a mozdulatlan kövekből és a szakadékokból, a földanya mohos sebei közül. Emlékezned kell, úgy hiszem, velem voltál akkor. Már sütött a hold és valami úton voltunk; mellette jobbra-balra kerülve bujdosott a patak. De ahol jártunk, oszlopokra emelt facsatorna magasan tartotta a vizet az igazi meder fölött, hogy majd egyszerre lezuhanjon és malmot hajtson a völgyben. A hold sütött. A gerendák tetején és fenn a vályúban is kusza, vékonyszálú hegyi fű nőtt ki és közte a régi, mohos deszkák résein egyre, csak egyre permetezett, csobogott le a magasra kényszerített víz, a szikrázó, erőltetett harmat és egyre mosta a hegyfal tövét. Ott pompás, zöld moha nőtt és a meder sekély vizében buja nagy lapulevelek, a hold pedig besütött közéjük. Befogtam gyöngén a fülem és a korláthoz álltam. Akkor a víz örökös zuhogása mindinkább muzsika, finom, dallamos zenehang lett nekem és látni kezdtem.

Láttam, hogy a csendben, a holdfényben karcsú leányok lépnek ki a hegy falából, minden két oszlop közül kijő egy és halkan köszöntik egymást: jóestét, jóestét! Nem hasonlítanak a forrás egyszerű, telt, simaarcú, üde és merevköntösű szelleméhez ott fenn, sem a vízesés kuszálthajú asszonyához, akinek örvényes villiszeme halálos veszedelmeket hoz és a fehér fátyola összebogozva ránt a halálba. Ezek itt

félig a mesterség gyermekei már, van rajtuk valami csodásan szép és mégis nyugtalanító szabályosság, de hogy miben, azt nem lehet megmondani. Stilizáltak, — igen, ez, — így láttam őket A járásuk üteme végtelenül pontos, amint halkan, pocsogva indulnak a hegyfal íves kőárkádja felé. Ott megállnak, szótlanul, körben, arccal fordulva a keskeny barlangszáda iránt. Denevéralakú, repeső, furcsa szörnyek már előbb nyomon követték őket, szolgai igyekezettel iramodva le a mészkőfal apró nyílásaiból. Most jön még egy, — a legnagyobb, aki a barlangszáj fölött gubbasztott, — látom a mozdulatait, amint leszálltában a sziklatest alakját veszi fel, — amint széttárja barna, szárnyas köntösét, hogy ellapulhasson egy homorú oldalon, — aztán összekapja az inas hártyákat és vékony vonallá simult testtel kúszik le az alsó fülkék boltíve alá. — Oh, milyen világosan emlékszem! — Most ott vannak mind, az emberkéz mérgezte hegyi élet ártó szellemei, a természet újabb keletű és korccsá lett csodalényei. Mozdulatlanul várnak, amíg rájuk pereg a mesterséges harmat a hegyszülte, ősi moha közül. Várnak. Talán a szűk, sötét és titkos barlangmélyből kijön közéjük a nagy szellem, a hegyek őse, akihez ember még nem férkőzött soha, akinek tekintetére ők is megremegnek. Láttam — vagy éreztem, igen — hogy a két konfirmációs leány is köztük van.

Ne nevess ki! Te bizonnyal nem láttál semmit ezekből, mert én bennem — a lelkemben mentek végbe a csodák. Akkor még tudtam látni és

hallani, amit más nem tudott — azóta elveszett belőlem az is. De én még vissza tudnám szerezni — újra megtanulnám a titkok nyelvét — csak oda kellene állnom a kapuk elé és lesni. Talán én megláttam volna a hegyek szellemét, ha te el nem szólítasz onnét. Mert már éhes voltál.

És tudod-e még, hogy mikor átalmentünk a falun, a holdas estében nesztelenül jött szembe velünk gyalogos násznép és halkan csevegve haladtak el a kocsink mellett. Talán jobbmódú parasztok, — a menyasszony karcsú, fehér és szépjárású volt, fehér cipőben, hosszú fátyolával könnyen lépdelt a poros úton és mosolygott — mind mosolyogtak. Hova mennek ezek, — gondoltam hirtelen — micsoda ismeretlen, torzalakú rémségek, tikkadt hétköznapok vagy holdfényes titkok felé. Látod, látod, úgy szeretnék még egyszer én is titkok felé haladni — remegve állni a fátyolos istenkép előtt, — és nem tudni róla, hogy a fátyol mögött nincs semmi.

Mi lehet az, ami még titok nekem, amiről még nem mertem volna gondolkodni. A bűn, — az még titok. Látni akarom egyszer közelről a bűnt — de mégis — kívülről nézve, talán valami ablakon át, mert a levegőjét nem akarom lélekzeni. A szaga undok, alanti, — és piaci otrombaság van a színeiben, — de a titkos értelmét érteni vágyom mégis. Talán így. Járunk egyszer valami nagy, idegen városban, — külföldön, úgy hiszem — de akkor neked is velem kellene jönnöd. Este van és sietünk vala-

hová. Egyszer csak elcsendesedik körültünk minden, — mint valami boszorkányos átok alatt — se villamoskocsi, se hordár, se zaj a faburkolatos, ódon, előkelő utcában, vagy igazán átkozott ez a hely? És egy gyönyörű, régi, lilásszürke kőtemplom mögül, mintha az árkádfalak fülkéiből jöttek volna, éjszakai asszonyok surrantak elő és sietve rebbentek szét minden irányba. Tudom, mit akarsz mondani. A város nevét, ahol akkor voltunk és hogy a kócos, öregedő leányok az ószerestől vagy a zálogházból szedték magukra ruháikat és aligha vacsoráltak. De én nem ezt akarom. Abban a furcsa csendben, a lilás félhomályban, ahol összeszűrődött a gázok világossága a holdsugárral, ott szerettem volna bevilágítani a legbelsőbb lelkükbe. Ott, akkor, — ugyanabban az estében és amaz órában ők is, szegények, másnak érezték magukat, mint egyébkor, — én tudom.

A fecskék csak a szárnyuk hegyével súrolták játszva a hináros vizet, és ők bölcs madarak. Valóban, csak játszani érdemes vele, — csak látszólag szabad érinteni — mert olyan könnyen felkavarodik undok salakja a mélységnek. Csak vissza, — a világosságra.

A világosság szembe jön velem és elönt, megfürdet villódzó fehérségében. Az élet! Egyszer mindenki eljut azokhoz a pillanatokhoz, amikor a nap alatt jár és tejszínű puha, tavaszi sugarak ragyogva köszönnek: Jó reggelt! Most jönne a fény. Szép,

derüs kicsi palotában kellene laknom, szagos jezsament bokrok, fehér jázminok és apró pirosvirágú galagonyák között. Gyönyörű ruhákban kellene kijönnöm a hűs reggeleken — és én látom azokat a ruhákat. Van egy fehér, mereven komoly és tiszta, nagy redőkkel, — egy fekete, lenge, mint az éjszaka felhői áttetsző — és csillogó szürke-kék szövetre borul. Van ezerfodros, kacagó, üde rózsaszín, van betegesen finom, hulló csipkékkel telepazarolt lilaszínű. Tudok egy ezüsttel szőtt sárga brokátot, amikor a jegesmedvebőrön pihennék álmatag, hosszú délutánokon, és látom a pompás, bíborszínű esti ruhát, mely szorosan simul a vállamhoz, az alakomhoz és ragyogó gyémántok kedvéért szabadon hagyja a nyakam. Igen, meg kellene próbálnom ezt is. Csak parancsolni és gondolkozni, mint ahogy a liliomok csak virulnak és illatoznak és nem kell-járniok semmi után. Illatos, meleg fürdőkből szállni ki reggel, — pompás lovakat hajtani, remekművű serlegből inni egy pár csöppet, de tisztát, lángolót, — karcsú vázákból pompás délszaki virágok illatát szívni, puha, finom, gyönyörű kelmékbe takaródzni és két kézzel adni, osztani mindenkinek, aki kér.

Tudom, hogy fáradt lennék ezektől. Vajjon meg lehetne-e ujhodni még? A gyönyörök teljességével, a vágyaim betöltésével elfogyna-é tőlem egészen az élet?

Nem szabadna elfogyni. Mielőtt késő nem volna, mosolyogva kellene elszórni magamtól mindent, mindent, ami már-már a vágytalanság küszöbéig emelt. És

elindulnék mezítláb, darócban és fedetlen, hamús fővel. Szürke ormós falu bezárt kolostor ajtaján kopognék bebocsátást kérve. Aztán becsapódna mögöttem a rostélykapu és ott maradnék a kisérteties folyosók, penészes kripták, sötét cellák, tömjénes, kőrózsás szentélyek belsejében. A templomban én gyujtogatnám a gyertyákat és halott virágokkal teleszórnám az oltárt, én kötözném, én mosnám ki a legundokabb sebeket, kinzó szeges övet viselnék, és kemény diszciplinát kérnék minden nap. Az öröm kimerűl, — de azt hiszem a fájdalomban mindennap új gyönyörüséget lehet találni. Vad, túlvilági tobzódás lehet az, odadobni nyomorúlt féregtestünket minden gyötrelemnek, mindennek, ami fájdalmas és rút. Ez a test nem vagyok én, elbánok vele — különb vagyok — ez a legnagyobb, legszentebb gőg. És azt hiszem, az élet teljessége csak úgy volna az enyim, ha ezzel végződhetne, porig alázkodni, letiporva fetrengeni, hogy a hit rögeszméjével szabadítókép köszönthessem a halált. Mert a halál másképp iszonyatos, helyrehozhatatlan és kifürkészhetetlen . . .

Így beszélt az asszony.

Mikor pedig elhallgatott és a férfi szivarja is kialudt a félhomályos szobában, a tűz pislogó, izzó parazsa mellett: hosszú, idegenszerű, mintegy kifosztott némaság szállt le közéjük. Lassan húnyni kezdett a parázs.

— Nem gyujtunk lámpát — csacsikám? — kérdezte hangosan a férfi.

Még egyszer.

Ibolyaszínű, hűvös, tavaszi este volt és az asszony fekete haját bontogatni kezdte a szél, amelyik egyre a villamos vasút kartonfüggönyei körül hancurozott. A villamfényes estében konflisok zakatoltak, csengettek, fütyültek a siető járművek és a hordárok zagyva lármája, rikkancsok üvöltése hallatszott a siváran, hétköznapian világos körutakon. Ám a népszinházi megállónál kiszállt az asszony, hogy mélyebben magába szívja ezt a levegőt, e mérgezett tavaszi illatokat, amik úgy hatottak most rá, mint a fásult idegzetre egy csodaszép növendékleány bűbájos feslettsége. Szinte belesápadt a lélegzés gyönyörűségébe és kerekre nyitott, nagy szürke szeme villogott a prémes gallérok közül.

Karcsú, szépjárású asszony volt, abból a vékonycsontú, elegáns fajtából, amely teltnek, magasnak, délczegnek látszik, holott csak középnagyságú volt és vállban előrehajolt kissé. De ahogy könnyű, hullámos lépéseivel végigsiklott a világos falak mentén,

a sápadtfényű ívlámpák alatt, valami végtelenül kecses kis lényre, gyámoltalan, de formás és izmos állatkára emlékeztetett, talán egy karcsú süllőhalra, amely ügyesen és könnyedén siklik át a goromba sziklák repedései között. Néhány késett szinházlátogató utánafordult és fiatal urak önkéntelenül az ajkukat csücsörítették.

Nem vette észre őket és kissé lehajtott fővel, egyenletesen haladt az Andrássy-út felé. A vidéken élő asszony mohó örömével csodálta meg ezt az olcsó, reklámos, utczai fényességet, amivel már rég' idő óta nincs módja egészen betelni. Mikor pedig itt élt, akkor évekkel fiatalabb volt, másképen látott a szeme és — véletlenül — itt játszódott le az a kevés történés, ami volt az életében. Véletlenül akkor is ilyen ibolyaszínű, hűvös, tavaszi esték voltak és ép így kiabált, zakatolt, csengetett a körút. De azóta már annyiszor gondolt ama régi tavaszestékre, hogy szinte elkoptak már és összekuszálódtak az emlékei. Ebben a percben csak azokhoz a másik életből, születésünk előttről visszaderengő sejtelmekhez hasonlított az, amit gondolt: »Valaha láttam ugyanezt... ugyanígy« és mielőtt világos, tiszta emlékké rögzülhetett volna a lelkében az a néhány régmult, ártatlan kóborlás évekkel ezelőtt, hirtelen fölvetette a fejét és daczosan, erősen belenézett a villanylámpa fényébe.

Egy sarki kávéház előtt volt és a rács mögött, a korán kitett borostyánok és thuják ládái árnyékában egy állig begombolkozott férfi kavarta csodálatos

régen és kitartón a feketéjét. Az asszony közelgő lépéseire fölrezzent és merően ránézett ő is, aztán hirtelen, gépiesen, merev mozdulattal köszönt. Az arca csak jóval azután vált meglepetté, meg csodálkozóvá.

Viksi, persze hogy ő volt, Kóczán Viktorin.

Az asszony az első percben épp úgy bólintott, mint odahaza az útszéli gyerkőczöknek, mintha üvegből, vagy levegőből volna az, akire rámosolyog s túlnéz rajta. Aztán ezzel a merev félmosollyal az ajkán nyugodtan lépett még egynéhányat, egyre távolodva a didergő thujáktól. A sarkon egy percre megállt.

Mi történt? töprengett. Tehát még egyszer!... Ő volt az. És észrevett engem.

Habozva, öntudatlanul fordult be egy csendesebb utczába. Tehát csakugyan! Amire annyiszor gondolt régen, lázas haraggal vagy bánatos szelidséggel, utóbb már közömbösen is, de mindig biztosan tudva, hogy kell, el kell jönnie, most elkövetkezett. Most! De miért éppen ma? És csak ennyi az egész? Nem kell-e többnek is történnie? Erre se volt már szükség, miért is?...

Mögötte siető lépések koppantak, egyre közelebb a magános sikátorban, és ő érezte, hogy nem fog elmenekülni előlük. Most már gyorsan, zihálva lélegzett és a régi gyönge szorítást érezte a szive körül. Egy pillanatra szinte fölismerte az érzést. Most következni fog valami, valami történés jön újra feléje

az eseménytelen, buta évek után. »Hol is hagytuk el«, küzködött agya zavartan és csodálatosan idegen, hűvös kézszorítással köszöntötte a férfit, aki éppen melléje érkezett.

— Jó estét!

Furcsa ez. »Jó estét« mondta nyugodtan és a csalódástól lehangoltan. Oh, valahogy egészen másképpen gondolta ő ezt. Évekig számított rá, a találkozásra, egy gyönyörű, szinpadi véletlenre, amely valami kiválóan alkalmas időben és helyen bogozza össze a céltalan jövés-menésüket. Első időben lázas haraggal gondolt rá és ágya szélén ülve a gerendás falusi szobában, sokszor hangosan sziszegte bele a gyertyalángba a vádoló, fulánkos szavakat, amiknek hallatára el kell sápadnia és biborszínbe fog borulni a homloka. Majd úgy gondolta, nyugodt és barátságos lesz, mint a szerelem előtti időben, majd megvető közönyt próbált megtanulni előre. És újra, máskor, szelid és bánatos akart lenni, mint a föláldozott élet, de legtöbbször úgy képzelte, hogy nagy sereg ember közt fognak találkozni és ő kacérkodni fog másokkal, mindenkivel, őrülten, keserűen, — — hadd lássa. Később elfakultak e gerinctelen, kusza álmok és olyan régen nem is gondolt már vele, úgy megszokta az életét, amit élnie kellett, most pedig itt van mellette az illatos, lázas estében és ő fanyarul, tünődve köszönti: »Jó estét!«

Aztán mind a ketten ostoba közhelyeken törték a fejüket.

— Régen láttam — mondta a férfi. — Hallottam, hogy férjhez ment, úgy-e, már három éve?

— Igen! És maga házas, tudom.

— Négy éve — mondta a férfi és hirtelen megbánta az ügyetlenségét. — Hol is laknak?

— Most csak itt, Promontoron. Itt patikát vett az uram. Sokszor járok be ide.

Ezt a kijelentést az asszony bánta meg. Még egy pár ügyetlenséget mondtak egymásnak, aztán elhallgattak mind a ketten.

A lépéseik csodálatosan egyforma hosszúak voltak most is, mint régen.

Valami szögleten újra befordultak és a férfi hirtelen feléje fordult. A hangja közömbösen udvarias akart lenni.

— Most meséljen az uráról, Viktorin.

— Nagyon jó ember! — felelt az asszony nyugtalanul. — Van egy fiam is.

— Nekem, a feleségemnek nincs. Semmi sincs.

— Még mindig betegeskedik a felesége?

— Mindig, szegényke! — és néma kedvetlenséggel szegte le a fejét. Újra hallgattak.

— Viktorin! — kezdte megint a férfi — úgy-e annak már hét esztendeje...

— Nyolcz.

— Istenem! Akkor futkostam állás után, emlékszik? Nagyon kellett a kenyér, Viktorin.

Az asszony megértette ebben a könyörgő mentegetést, gyöngén mosolygott.

— Így van az jól.

A férfi nem felelt. Hallgatva mentek újra, de most már lüktetett, lappangott valami a hallgatásban.

— Hol járt azóta? — erőlködött a férfi. Hova ment akkor, mindjárt?

— A plébános bátyámhoz, falura. Ez a pesti nagynéném is elment nyaralni valahova, nekem is mennem kellett.

— Én nagyon beteg voltam akkor.

— Tudom.

— Aztán feljött ápolni az asszonynővérem és sok józan bölcseséget prédikált nekem. Még lázas voltam, úgy emlékszem. Azért nem hittem, amiket magáról meséltek Viktorin, azután se hittem. De hát olyan nagyon kellett akkor a kenyér.

— Tudom — mondta sietve az asszony és még a lépteit is meggyorsította önkéntelen, hogy többet ne halljon. Hisz mindent tudott. Ismerte az államtitkár sovány, szőke leányát, aki, úgy mondják, egyszerűen megkérte magának ezt az embert. Mindenki tudta, hogy hivatal jár a leánnyal, sőt pénzről is meséltek. Hogy gyűlölte ő akkor ezt a világosszemű, szívósakaratú teremtést, akinek a szerelme egy hüllő türelmével viselte el a megaláztatásokat, míg ő itt volt, a szép, a diadalmas vetélytárs; és lám, amit akart, mégis kibőjtölte magának. Csodálatos, hogy most valami testvéri részvétet érzett iránta. Most beteg és boldogtalan.

— Most itthon van a felesége?

— Délre kellett mennie.

— Miért nincs vele?

— Hisz dolgom van.

— Úgy?

Valami csodálatos bágyadt elégedetlenség fogta el az asszonyt. Isten tudja! Ha tegnap valaki bejelenti neki ezt a találkozást, még szívdobogva készült volna rá, mint a nagy eseményekre szokás. Hisz olyan üres, nyugodalmas volt az élete máskülönben. De okvetlen készülnie kellett volna rá. Összeszedni a hangulatait, mint más a toilettejét, átvirrasztani egy éjszakát legalább is, előszedni néhány elrejtett, fakó írást, száraz virágot, arcképet, ha ugyan megvan még... De most úgy érezte magát, mint egy rossz dráma szereplői az első felvonás után. Már tisztában volt, hogy el fog romolni ez az este, kelletlenül és szomorúan fog elmúlni és ezután már igazán nem fog maradni semmi.

Ismét a férfi szólalt meg. Komoly volt, az arczán a jóságnak azzal a régi, megejtő vonásával, ami olyan hatásosan elkülönbözött a rendes, gúnyos modorától.

— Viksi, egy dolgot akarok még kérdezni, ezzel tartozik nekem. Nagyon kérem, könyörgöm, mondja meg, mit gondolt felőlem, amikor a házasságom hirét vette? De nem szépítve, szószerint mondja el.

Az asszony megérezte, hogy neki most éppen ilyesvalami kellett. Egy percre fölvillant a szürke,

mélységes szeme, és a porcellánosan fehér madonna-arca most szinte gonosz kifejezésű volt.

— Sok mindent gondoltam — mondta őszinte pillantással. — Igazában nem is vártam egyebet. Maga volt a büszke szegénység arisztokratája, a dacos rajongó és vad impresszionista, az örök viaskodó volt, az igazság kóbor lovagja...

— Úgy, úgy! Aki a napnál ebédelt.

— Ennek így kellett történnie, egy csöppet sem lepett meg. A nővére azonban udvariasabb lehetett volna, miért rágalmazott engem azután is.

— Viktorin! Esküszöm, hogy semmit sem tudtam róla akkor. Mikor a bátyád figyelmeztetett, kész voltam nekimenni a világnak. De hát én is nyomorult helyzetben voltam akkor.

— Nem szabad, hogy így *beszéljen!* — mondta az asszony és keményen hangsúlyozta az udvarias megszólítást.

— Igaza van. Bocsásson meg.

— A sorsunkat nem szabad bántani. Nekem meg nem ártott a szóbeszéd, hisz látja, férjhez mentem.

— Igen, hát az hogy történt, Viksi? Sohase' hittem...

— Egész egyszerűen. Akkor nyáron is a papbácsinál voltam és a segédjegyző, az ispán meg a patikus volt körültem. De nemcsak emiatt mentem a patikushoz. Nemcsak a másik kettő miatt, sok más embernél is különbnek láttam.

— Itt Pesten is sokan udvaroltak magának a néni zsurjain.

— Azok közül egy sem kért meg. Nagyon hóbortosan viselkedtem akkor. De falun megint rendes lány lettem és az uram nem is járt velem nagyon rosszúl. Nagyon szép a kis fiam, már két esztendős, most a legkedvesebb.

Valami furcsa, ideges erőlködéssel emlegette újra meg újra a fiát. Mint aki vértezni akarja magát, egyre csak arról beszélt és eközben természetes, nyugodt és egyszerű falusi asszonynak akart látszani.

Nehezen ment.

— Tudja, Viksi, mire gondolok — szólt közbe a férfi, aki szórakozottan hallgatta. Most a nagynénje lakása jár az eszemben. S oh, milyen világosan látom egyszerre a kis zöld kanapét, a varrógépet az ablakfülkében, ahol először, tudja?... Én azt a szobát szerettem, nem a szalont, hanem azt, az almahéjszagut, ahol olyan kerek, falusias óra ketyegett. — A csigalábú asztal egyre mondta: »Terülök-terülök!« mint a mesében, a régi, sevresi findzsák meg nevettek és bólingattak a pohárszéken. Úgy szeretnék még egyszer odamenni, igen-igen, menjünk oda, most mindjárt.

Valami volt ez a régi hangból és az asszony csalfa, tavaszi mámorban hunyta le egy percre a szemét.

— Istenem, uram! — suttogta halkan — csak épp véletlenül ezt — és a halvány bőre még áttetszőbb lett egy pillanatra.

Ráleltek a régi utakra és mámorosan, szinte öntudatlanul lebegve járták őket keresztül-kasul. A Dunaparton erős szélroham jött szembe velük.

— A galléríát, Viksi, föl kell hajtani.

Az asszony gépies engedelmességgel gyürte föl a puha prémet és mosolygott. Így mentek soká, együtt, mint régen.

Csak mikor a csendes, előkelő belvárosi utczába értek, a keskeny átjáróba, ahol a néni lakott, akkor néztek egymásra hirtelen, megrettenve, csodálkozón.

A néni lakása, az öt elsőemeleti ablak világosságban úszott, a villamos lámpafény kisugárzott a nyitott erkélyajtón is, megvilágította a tömött, szürke kőkorlátot. Felülről zongoraszó hallatszott és néhány karcsú árnyék járt-kelt a libbenő függönyök megett.

— Hát még most is fogad a néni? — csodálkozott a férfi.

— Újra négy húga nőtt fel — magyarázta suttogva az asszony.

Csendesen, elszomorodva ballagtak a kapuig. A férfi szorongva kérdezte:

— Nem megyünk föl, úgy-e?

Már a küszöbön voltak és valami szomorú józanság most már egészen hatalmába kerítette az asszonyt.

— Én fölmegyek, Gábor — mondta most a keresztnevén szólítva őt — de maga ne jöjjön fel. Tudom, így nem is lehetne, de később se jöjjön, átöltözve sem. Lássa, elfelejtettem mondani az előbb, a néni

egészen új bútorokat szerzett megint és az almaszagú kis szobából is szalont csináltak most. Lányszalont, mert a mostani húgai közt gazdag lányok is vannak. Általában nagyon megváltozott a néni, én is megváltoztam, maga is. Jobb lesz...

— Mikor jön megint Pestre?

— Nem tudom, éppenséggel nem tudom.

— Viktorin! Nem lehet!

— De. Az jobb lesz úgy, Gábor. Én már olyan jól megszoktam az életet, én már nem is tudnám másképp, nem is bírnám.

— Mi lett belőlünk, Viksi.

— Jobb így. Azért jó, hogy találkoztunk... Az is jó, hogy minden így történt, úgyis elromlott volna lassankint minden, ami valaha szép volt. Isten vele, Gábor, kivánom, hogy hamar egészséges legyen a felesége.

Gyorsan megfordult és sietve iramlott föl a lépcsőn. Még látni lehetett a puha, finom köntöse egy-egy redőjét és egyszer megcsillant a hófehér arcbőre is a lépcsőház lámpája mellett. Aztán sietve csengetett be a kivilágított lakásba.

A halál meséje.

A gálya, melynek kormányosa nincs, megindult a nesztelenül sikló, fekete vizen. Magányosan pihent rajt' a Lélek.

Az első pillanatokban még érezni vélte a hullámok kigyós csuszamlását, — és szerette volna megkérdezni tőlük, vajjon virágosak-e a Lethe vizének partjai, — és ott, a messze tünedező sziklarémek ormóin fészkel-e madár? Ám csak valami fáradt sivatag-fenyért látott azokon túl, ahonnét távoli viharok zúgása hallszik és lassan foszladozva vándorolnak elő a tépettszárnyú fellegek. Közelébe jönnek, sűrün sereglenek, összefogódzva lengik körül, — és halkan a Lélek szemére simulnak.

Mert ezek az opálszínű, vándorló fellegárnyak az elhagyott élet küldöttei. És habár most egy szempillantásra megnyilnék előtte a Végtelenség, — a titkok örökforrása, — ő nem nézhet belé miattuk. Csak az imbolygó ködalakokat látja.

— Mintha valami régi, ezüstzománcú hárfa pengése hallatszanék messziről, ismeretlen csodatájak

felől, — ám a végtelen harmóniába még ismerős, földi akkordok zörrennek bele, — olyanok, mint egy-egy eleven, piros színfolt. A Lélek felismeri őket.

— Ez pohárcsengés volt, — ez lánykacagás. — Így csak a megbántott asszony panaszolkodása rezeg, — és így hangzik az emberi inség szava.

És ime, — egyszerre valamennyit elhallgattatja egy magános, tiszta, szomorú kiáltás, mely egyetlen élő szív mélységeiből fakadt és egyenes úton követte a távozót. A Lélek felismerte.

— Te vagy, anyám, — te szomorú!

És az anyaszívből egy forró, eleven sugár szállott, — ködön át, felhőn át, — egyenesen feléje. Utólérte:

— Híd vagy-e te, hogy visszamehetnék rajtad, — mondotta végtelen szomorúsággal a Lélek és visszahanyatlott a sötét hullámok színére.

Körülte mind sűrübb lett a köd. Ám egy helyen — közel-e vagy távol? — talán aranyszínűre bágyad a gomolygó szürkeség. Vagy olyan az, mint a májusoltárok bátortalan dicsfénye? És átrezdül a Lélek, amint a jelenés szárnya legyint felé, amint felsurran az ismeretlen, csillagos magasokba. Ő volt! A soha el nem ért, — a meg sem illetett, — akinek talán csak halvány képe-mása volt egy földi leány, — s az igazit a Lélek elpazarolt álmai teremtették meg.

— Az első szerelem vagy! — mondotta.

És akkor jöttek egymásután a többiek. Kék és rózsaszín sugárkévék, — csillogó szivárvány-

oszlopok, — permetező, kacagó emlékei elillant perceknek, röpke gyönyöröknek. Majd fátyolos árnyak, amiket hosszú sóhajok suhognak körül. Egymásután jönnek elő roskadozón, halványan, — uszálykép vonszolva maguk után tönkretett életüket. A Lélek feljajdul:

— Az üldözöttek ők, — akiket hitegettem és elűztem.

És mind a könnyek, amik valaha ő miatta ömöltek, — most végigperegtek rajta és sajtoló fájdalommal égettek millió láthatatlan sebet. A Lélek könyörgött:

— Hol a feledés? Mért nem jő, hogy elborítna engem? Az imént volt-e, vagy sok ezer éve annak, hogy búcsúzva átöleltem ama híd karfáját. Még mindig *én* vagyok *én*, — aki átöleltem és elhagytam az éjszakában egy hídfő oszlopát, — mert nyugalmat akartam és feledést, amíg a messziségből felém integetett a csillagszemű város.

És még egyszer, — utoljára, — feltünt előtte a nagy parti város képe, — amint akkor látta az utolsó éjszakán. Aztán előtüntek a márványos paloták, az oszlopsoros kapuk, — szőnyeges termek és redős ablakok pajzán világossága. És körülszárnyalták még egyszer az ifjuság sejtelmei és illatai, — a lét sűrüsége és a mesterséges titkok varázsa.

— Hol vagyok ezekben én? kérdezte a Lélek.

És akkor jöttek az ő szülöttei. Eszmék, amelyek belőle fogantak, rythmusok, amiket ő lélegzett ki,

formák, amiket saját képére alkotott meg. Érezte a mult forradalmait, — a teremtés kínját és gyönyörét, — a cselekvés viharának szegélyét.

— Fáradt vagyok! lihegte a Lélek. — — —

Most valami könnyü, tompa zúgás jött felé, — enyhe, csillapító nesz, amit aranyszárnyú lepke-paripák ezüst patkói okoznának, amint repülve végigszántják a ködöt. Összeomlott minden, — az álmok, az emlékképek. — A lélek már nem is érezte, vet-é vajjon hullámot körülte a nagy, fekete folyam.

— Most jön a Semmi! — gondolta.

Még egyszer kitágult, szétterjedt látása előtt minden. Egy nagy, sugárban fürdő tavaszi mezőt látott, — a delelő nap csillámos foltjait szétszórva a virágos gyepen. A virágok közt színes lapdát kerget lihegve egy fényesszemű fiúgyerek.

Egy idegen gyerek! Már nem ismert önmagára és nem ismerte meg a virágokat, a verőfényt és a lapdát. — Kié ez a rétség? ötlött fel egy homályos félgondolat. — És ama fehérszínű kastély kié lehet?

Idő és távolság eloszlott már akkor, — és elmúltak nékie mind az élet többi szépséges szemfényvesztései, — a dolgok össszetartozása és a képek színe. Mint a tépett gyöngysor, úgy bomlott szét először minden, aztán szétpárázott a semmiségbe. Már gondolata nem volt, — csak valami érzése; alig egy sóhajnyi.

— Beh jó így! — — — — — —

És a lét legutolsó rezdüléseképen a Lélek önmagába tekintett. És ott a legmélyen, — sohasem ismert rejtelmek helyén most valami vajudó, felcsukló remegés született. Elébb halkan, mint az elékivánkozó virágrügy, — aztán mind erősebben, — tombolva. Forró, vad örvények zuhatagja volt, mely szakadozón, hatalmasan tört felszínre az utolsó pillanatban. Kiszállottak belőle, és amikor elhagyták élettelen rom gyanánt, üresen maradt utánuk a Lélek. — — Mert ők voltak a leigázottak, — a láncon tartott rabszolgák. Ők a korán elölt érzések, halvaszületett eszmék és tárgytalan vágyakozások. És mind, a bennfelejtett, elevenen eltemetett zokogás és mind az álmok, amiket felriasztva félbeszakítottak, a dalok, amik szóhoz nem jutottak. Azok a dolgok, amik soha nem történtek meg, noha megtörténendők voltak, és mind a szárnyas igék, — amik nem hangzottak el. Most felszabadult, formát lelt valamennyi. Éltek. — — —

— Hol van a Lélek? Merre? kérdezték.

A Lélek pedig akkor már nem volt sehol. Nem pihent többé a gályán és nem ringott a fekete hullámokon. *Egy* volt velük. *Egy* a homályos, puha köddel és a folyam sötéten csúszó, egyenletes hullámaival.

* * *

A ravatal körül ekkor gyujtogatták a viaszgyertyákat.

A Soha-ember.

Megesik néha még mostanában is, hogy álmodom felőle. Ilyenkor épp olyan homályosan, olyan szorongó lélekzettel látok, mint nyolcesztendős korombban. A rejtelmes félsötétet látom, rézsutos ívben elhajló, mély pincetorok homályát, amit csak nagyon halványan szürkített meg egy hasadékon át az alulról beszüremlő pici napfény.

A kulcslyukon kellett benézni. Egy örökké elzárt és legendásan mély üreg volt az a várdomb oldalába ásva, nyirkos penészszag és ijesztő, barlangi hüvösség áradt belőle a réteges terméskőfalak közül. De legföljebb ha egy méternyire lehetett benn látni valamit, — ott is csak semmit és üres pincefalat. Azt mesélték, hogy az uraság bora van lenn és a kulcs a kasznárnál, — de az nem volt igaz. Nagyon mélynek mondták; egyszer lementek néhányan a faluból és egy órányira is jártak benne, de a közepén valami elfujta a fáklyákat és visszaszaladtak. Ennyit tudtam akkor a várpincéről.

Kinn pedig, a domboldalon napfény özönlött, ibolya kéklett a sáncárkokban és a romok málló kövei közt madárdal hangzott. A várudvarban, a csonka szégyenoszlop tetején is volt egy fecskefészek, mert a kis madaraknak nagyon megtetszett az a széles, rozsdás vaskarika, amihez a rabokat láncolták hajdan.

A kulcslyukon néztem be és körülöttem egy sereg apró, kenderszőke buksifej tolongott, aranyosan csillogott-villogott a tavaszi napfényben. Ökölnyi svábbogarak voltak, nehány Liszka, Agnet, Póli, Léni, Hanz meg Szep, — a mi udvartartásunk — az enyim és a Marikáé, mert mindenhova jobbágyi hűséggel követtek minket, a »két plébános-kisasszonyok«-at. Szinte látom őket most is, amint köribém húzódnak, mert a legnagyobb voltam és legbölcsebb és a bizalmas, komoly, aggódó kis buta képüket hozzám emelik.

— Ugy-e, ott lakik valami?

— Lakik, — felelem igaz meggyőződéssel.

— Hát nem jön elő onnét?

— Nem, — az nem jön ki onnét — soha.

— Soha, — heisst er — soha.

Rájuk néztem. Azt hiszem, nem értették ezt a szót; egy kicsit gondolkoztam rajta.

— Soha! Igen, úgy hívják, az a neve. Sohaember a neve.

És újra a kulcslyukhoz toltam az arcom. Huh! lebbent felém a hűvös, penészes lehellete, és valami

pókhálós, furcsa árnyékot láttam elsuhanni a pince falán. Ijedten kaptam el a fejem.

— Gyerekek, — mondtam súgva — innét most hamar el kell menni nekünk. A Soha-ember nem szereti, ha itt hangosan beszélnek és amiért a nevét hallotta, most haragszik. Majd holnap kibékítjük.

— Haragszik! — suttogta rémülten valamennyi Liszka, Agnet, Hanz meg Szep.

És a könnyű pici gyereklábak nesztelenül iramodtak le a domboldal puha füvén, egész az országútig. De még ott is valami nyomott, feszengő hallgatás fojtogatott mindenkit, talán mert én is hallgatva és töprengve ballagtam előre. A fordulónál magamhoz hívtam őket. Suttogva beszéltem:

— Ide hallgassatok! Most csinálunk valamit, hogy a Soha-ember ne haragudjék, mert az nagy baj volna. Azt kell csinálni, amit én mondok.

— Mit?

— Holnap reggel mindenki hozzon el házulról valamit, amit tud. Egy darab kenyér is jó, vagy bábruha, vagy piros papiros, vagy olyan gyertyadarab, amilyet az anyátok gyujt rorátén. Ami van. Mind odamegyünk hozzá és neki adjuk, akkor nem haragszik.

— Jó lesz, — mondták lelkesedve — mint minden új játékon, amit én találtam ki.

Ott voltak másnap mind és szorongva, megilletődve, hang nélkül adták elő a zsákmányukat. Nekem egy fél kiflim volt a kávétól, Marikának egy

kis gombolyag rózsaszínű fejtő; volt aki szalonnabőrt hozott, Hanz egy nyúllábat és Léni egy kék üvegmécsesnek a törött fülét. Az volt a legszebb. A Marika babakocsijába rakattam mindent, sok ibolyavirág közé és gajdolva húztuk fel az egészet a pincegádorig. Ott én megálltam a kulcslyukkal szembe. Belenéztem soká, mélyen, szuggesztív, rejtelmeket fürkésző nézéssel, aztán lassan a tömeg felé fordultam.

— Guggoljatok le mind és hajtsátok le a fejeteket!

Megtörtént. Akkor az áldozati tárgyakat egyenkint a kezembe fogtam és mélyen lehajolva becsusztattam a vasajtó alatti nyíláson. — A várpince lépcsőfokai fel voltak szedve talán, vagy jóval a küszöb alatt lehetett az első lépcső, tudj' az ég, hogyan, de a fél kifli nagyot koppanva eltűnt. Utána a nyúlláb, az üvegcserép és a többi. Ujból kifelé fordultam.

— Mondjátok utánam hangosan, amit mondok. De úgy maradjatok, guggolva; Marika vegyen a kezébe egy csomó ibolyát és azalatt üssön rá vele a kilincsre, annyiszor, a hányat szólunk.

Most előmondtam nekik.

— Dodoláma! Baburéka! Antoméda! Helgorába!

A hívek utánam rebegték illő áhítattal, aztán ünnepélyesen szorongva, megilletődve, mély benyomásokkal hagytuk el a szent helyet.

Így lettem én egy mélységesen miszteriózus, erkölcsben pogányul egyszerű, szertartásaiban fantasztikusan merész új vallás papnője. Én mutattam be mindig az áldozatokat, krumplicukrot, bábruhát, döglött verebet, aztán a kulcslyukhoz nyomtam a fülem, — a nép álmélkodó suttogása közben szívtam fel a kinyilatkoztatást és közöltem velük. Itélkeztem, büntettem és jutalmaztam az Ő nevében, legendaköröket engedtem képződni köréje és papi rendet válogattam magam mellé. Marika, a testvérem segédkezett leginkább és mindig Hanz, a hosszú, ábrándosszemű suhanc tolta az áldozati kocsit.

Ámde, és erre egészen világosan emlékszem, egyáltalában nem voltam én csaló és hovatovább még kevésbbé, mint az első percben. A természetfölötti gondolata megrázta, elkábította, megtermékenyítette az én kicsi valómat is; hittem, talán még erősebb lángolással, mint a többiek. A hitem szuggesztív erejével hatottam, jóhiszemű, kegyes, igaz apostol voltam én.

Eleinte nagyon jó hatással volt ránk az új kultusz, — és otthon nem győztek eléggé csudálkozni.

— Marika! — szóltam fel a szilvafára. — Maga megint teleeszi magát zöld gyümölcscsel. Ha beteg lesz, akkor más fog a küszöbnél állni a virággal.

Vagy:

— Szep! már elszakitottad az új pruszlikot. Mocskos vagy, azt a Soha-ember egy csöppet sem szereti.

De lassankint túlságosan beleéltük magunkat a dologba, legkivált én magam. A parasztgyerekek maguk közt csak úgy verekedtek, firkáltak a falakra, szedték a madárfészket, mint azelőtt, de én benne éltem a miszteriumokban, amiket a semmiből életre hoztam és éreztem, hogy túlnőnek rajtam. Minden gondolatomban, játékomban, rettegésemben ott szerepelt nyomasztó, félelmes hatalmával ez a láthatatlan szellemszülött, beköltözött a kicsi agyvelőmbe és megdöbbentett annak bizonyosságával, hogy létezik. Most már nyugtalan voltam és az egyre erősödő kicsi szektával rettegve jártam a csodabarlangjához. Már akkor borzasztóan féltem tőle, a semmiből felrázott természetfelettiségtől. Bizonyosan tudtam, hogy egyszer meg fog jelenni nekem és igazán meglátom. Álmomban gyakran láttam már és mert mindent neki tulajdonítottunk, ami érthetetlen és csodás, tudtuk, hogy az álmoknak is ura ő. Ő ura a szeszélyes sorsnak, mert ma kikapunk egy letépett gombért és holnap újra leszakad a gomb, de észre sem veszik. Féltem tőle. De persze, nem tudtam volna én semmiképpen érthető szóval kifejezni azt, ami bántott, egyre ködösebb, szörnyűbb nyomással feküdt a lelkemen.

A nyár is elmúlt és csatakos, felleges napok, fehérderes hajnalok jöttek. Már alig lehetett kijárni a pincéhez, aztán Szep a hordásnál az apja mellett dolgozott, Liszka pesztonka lett a jegyzőéknél, Marika köhögött és ágyban feküdt egy hétig. Homályosan

éreztem, hogy ez valami átmeneti válságos idő lesz és a kicsi zsámolyszékemen estig is elültem mozdulás nélkül, nézve a szürkés eget meg a fekete sarat odakünn. És egyre gyötrődtem, tépelődtem.

— Fáj neked valami? — kérdezte Marika szürkületkor.

— Nem fáj.

— Hát mi bajod?

— Félek.

— Mitől? — kérdezte kerek szemekkel és már ő is félt.

— Én nem tudom, Marika, mondtam fogvacogva és mozdulni sem mertem. Én nem tudom, de mindig azt hiszem nappal is, hogy álmodok. Most is azt gondolom, hogy te nem is vagy az igazi Marika, aki az én testvérem. Te csak álomból vagy, mert én álmodlak. Én most alszom a párnámon és a rablók is megölhetnek, mert éjszaka van és én nem tudok felébredni. Te sem vagy Marika, mert az igazi Marika most a fiókágyban alszik mellettem és...

— Én nem alszok, én igazi vagyok, — visította szegény és elhúzódott ösztönszerüleg. Mikor pedig utánakaptam, hogy megfogjam, igazi-e, rémült kiáltással szaladni kezdett tőlem, én meg utána, a sötét tornácon át, anyához.

Anya már lámpánál ült és foltozott. Mint két őrült, úgy rohantunk az ölébe és nagyon sok szó meg simogatás kellett, míg halk szepegésbe fúlt a görcsös sírásunk. Marika még az anya öléből is

riadtan pislogott rám a nagy, kerek szemével. Bejött a bácsi is, az anya testvére, mosolygós, piros papbácsi, az is megtudta a dolgunkat.

— Micsoda fantázia, töprengett pöfékelve, milyen erős fantázia! Hisz így keletkeztek az eretnek szekták! Te kis égetnivaló boszorka, te!

De azért mosolygott és pipált. Anya is mosolygott és hát ki okosabb, mint az édesanyánk. Aznap »koppasztást« rendezett lefekvés előtt a nagy, mázas fürdőkádban. A meleg, szappanhabos vizet, oh, be szerettük este, az ő puha kezét a kicsi testünkön, a lubickolást, amihez eleve víg, kacagós hangulatot csinált anyuka, utána puha, tiszta ágy, okos beszéd, imádkoztatás nyugodt, komoly fennszóval, — — és anyuka itt benn marad, amíg elalszunk.

Hanem azért valami homályos borongásképp velünk maradt még a rejtelmesnek árnyéka egy darab ideig. Elmondom azt is, hogy tűnt el végképp.

Advent előtti vasárnap volt és mifelénk ilyenkor is szoktak valami ricsajt rendezni a falusi népek, olyan farsang-farka formájút. A bőjt előtt még egyszer fánkot sütnek, mézesmálét esznek, táncolnak, vigadnak a cselédszobában. Úgy volt aznap is. Anya és a bácsi elnéző jóakarattal tűrték a komédiát. Egyszer csak berohan lelkendezve, kacarászva a Mári szolgáló és ránk kiált.

— Tessen kigyünni, kezit csókolom, ott van a Soha-ember az udvaron. A maguk embere, kisasszonykák, nézzék meg hamar.

Már akkoriban az egész cselédház ismerte és vihogta a csodaember legendáit.

Megütközve néztem Marikára, ő meg félénken pislogott vissza. Egy idő óta már nem emlegettük egymásnak a Soha-embert. De anya jószívűen mosolygott a bolond Márinak és felcihelődött a bácsi is pipástul, hát mi is kimentünk a Mári kezét fogva.

A tornác végében, az istállók és cselédházak felől hallatszott a jókedvű lárma, vihancolás. Egy óriási tök üres héja volt ott egy nagy póznára feltűzve. Orrot, szemet, fület vágtak ki rajta, aztán kibélelték piros hártyapapírral és gyertyát gyujtottak a közepébe. Furcsa volt, groteszk, vigyorgó, buta és hétköznapi. A cselédség lármázott, vicogott körülte, a férfiak a fehérnéphez nyúlkáltak és együgyüségeket szóltak a vigyorgó tökfilkó felé. A Soha-ember!

Egymásra néztünk Marikával és mi is nevettünk, — közönségesen, bambán, cselédesen és az jól esett.

Azon a napon megszűnt létezni és kisérteni a mi hatalmaskodó szellemünk. Nevettünk és többet sohase beszéltünk róla.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

267282